TAYEB SALAH

GÖÇ MEVSİMİ

Çeviren: Özdemir İnce

ADAM

TAYEB SALAH GÖÇ MEVSİMİ

ADAM

Tayeb Salah

●

Göç Mevsimi

«Le Migrateur»
©
Bu çevirinin bütün hakları
ADAM YAYINCILIK A.Ş.'nindir.

Birinci Basım: Eylül 1982

Kapak Düzeni: Sait Maden

282.01.017.217.98

ADAM YAYINCILIK VE MATBAACILIK A.Ş. VALİKONAĞI CAD. AKKAVAK SOK. 13 İSTANBUL TELEKS:23799 adam tr

Tayeb Salah

•

Göç Mevsimi

Roman

Fransızca'dan çeviren: Özdemir İnce

ADAM

ÖNSÖZ

Afrika'nın kendisi gibi verimli ve rahatsız olan bu ülke, ikili, üçlü bir bireşime doğru çabalayıp durmaktadır: kökleri kara bir doğa, varlık ve tarihin bütün bir Doğu'sunda ses veren Arap anlambilimi ve Kuzey'den gelen bir yığın yenilik örneği. Öyleyse, elinizdeki yapıt, bocalamanın, sürgünün, yani *hicret*'in romanıdır: herşey daha başlangıçta, kitabın adıyla belli olmaktadır: mevsim *(mawsim)*.* Kuzey'e gidenlerin, Nil kıyısında, akasyaların altında, uyurmuş gibi yapan köye dönenlerin göçleri, sadece coğrafyayı kapsayan bir sürgün değil hiç kuşkusuz. Sürgün içselleşiyor, onların iç dünyalarını oluşturuyor, ruhsal evren mevsimi ve maddi zevkler mevsimi ile nöbetleşe gelip geçen bir ruhsal duruma dönüşüyor; tıpkı Fituri'nin yapıtında olduğu gibi şiir halinde ya da bu anlatıda ve bu anlatıyla bize verilende olduğu gibi bir şaşırtıcı serüven olarak dışarı fışkırıyor.

* Kitabın Arapça adının tam çevirisinin *Kuzeye Göç Mevsimi* olması gerekir.

Tayeb Salah'ın anlatısı zamanın akışını durdurmaktadır, tıpkı tarihin Sudan'ın zamanını durdurması gibi. Anlatı kendini kesiyor ve kendine dönüyor. Eylem ve anı, varlıkların nesnelliği ve doğanın sonsuzluğu sonuna kadar karışıyor öyküye. Ayrıca iki dünya da karışıyor: geleneğin dünyası ve yeniliğin dünyası. Yeniliğin dünyası, yazarın adını verip Tayeb olarak anacağımız anlatıcı ile Kuzey'den köye bir baltaya sap olmadan dönmüş olan ezik kahraman Mustafa arsında paylaşılmaktadır. Mustafa sömürgeleşme kuşağının, Tayeb bağımsızlık kuşağının insanları. Biri ya da öteki aşılıp geçilecek, ama hangi gelecek geride bırakacak onları? Kitabın sorduğu sorulardan biri bu. Ama sezinler gibi olduğu yanıtı bulgulamayı bize bırakıyor belki de. Hiç kuşkusuz, hem ölümlere, hem de yeniden doğumlara yataklık eden bu toprağın derinliklerine dalıştadır bu yanıt. «*Suya atılan taş değilim ben. Tarlaya ekilen tohumum.*» Ama yeniden büyümek için tohumun ölmesi gerekmez mi? İşte bu nedenle, bu kitapta, ölüm var, hem de çok.

Şimdi artık köyde su motorları var. Nil'in akışı değişti, yığılan alüvyonla genişledi kıyıları ya da aşındı. Ama, hiç kuşkusuz, ağaçlar ve kokular tanıdık: tıpkı hayvanlara yedirilen otlarınki, kadınlarınki ya da atalarınki gibi. «*...onun ulu varlığına yeniden kavuşmamın duru şaşkınlığını duyumsayarak. Onu kucaklarken süt çocuğunun taze kokusuyla birlikte onun mezar kokusunu da duyuyordum.*» Yeni bir başlangıç simgesel olarak daha nasıl söylenebilir?

Tayeb'in yurduna geri dönüşünün yeni bir sıla yolculuğuna yol açması ilginç bir durum. Mustafa'nın gizlerini daha öğrenir öğrenmez, kendini köyde yabancı gibi hissetmeye başlamaktadır.

Gönderildiği İngiltere'de zekâsı ve yakışıklılığıy-

la mucizeler yaratan harika öğrenci Mustafa. Ama, yaşadığı gerilim, bir sevgi ve tutku dolandırıcısına dönüştürmüştür onu. Kurbanları kimi zaman kendi elleriyle yaşamlarına son vermiştir. Bir kadının, kışkırtarak, kendini öldürtmesiyle sonuçlanan bir cinayete kadar varır iş. Mahkemede, yaşamını, budunbetim (etnografi) sayesinde kurtardığını söyleyebiliriz bir bakıma. Sürgün yüzünden baştan çıkan Afrikalılığı hafifletici bir neden olarak sayılacaktır onun hesabına. O zamandan bu yana, bu köye çekilmiş, genç ve güzel bir Sudanlı kadının yanında yalnızlığını yaşamaktadır. Ama bir bakıma abartmaktadır bunu. Ve gizinin bir bölümünü açıkladıktan sonra ölecektir o da.

Köyün yaşamı, serüvenin çevresinde, geriye doğru akmaya başlıyor. Çok zengin, yaşlı bir dalavereci onun geride bıraktığı genç dulla evlenmek istemektedir. Tayeb de tutkundur bu güzel genç kadına, ama duygularını ona açmayı göze alamaz. Talihin cilvesine bakın ki, yaşlı çılgın evlilik işini onun çözümlemesini isteyecektir. Boyun eğmesi için kabilenin bütün baskısı çullanacaktır genç kadının üzerine. Büyükbaba nasıl ulu atalığın simgesiyse, yaşlı dalavereci de saçma, yırtıcı ve edepsiz atalığın simgesidir. Kepazelik ikili, üçlü cinayetle noktalanır. Anlatıcı Tayeb yaşamını sürdürür, evlenir, çocukları olur. Hartum'a atanır, okul programlarını hazırlamak amacıyla düzenlenen toplantılara katılacak kadar ilerler. Sonunda gerçek bir yeniciliğe başlangıç mı? Yaşamın ısısı ve kokusu böyle bir şeyi benimsemeye razı olacak mı? Yolda rastladığı, kendisini danslarla ve yiyeceklerle tıka basa doyuran bir göçebe kabile Tayeb'in, halkla birlikte, gerçek bulgusu olacak.

Mustafa'nın günlüğü bu bilmecemsi serüvenlerin

anahtarını verecek mi bize? Kendi kişisel aldatmacası, Avrupalı ortaklarını da aldatmacaya itmektedir. Doğası gereği bir maske gibi giyilen çarpıtılmış aşırılık, Batılılardaki benzeri olan sahtecilikle uyumludur.

Acımasız bir roman, ezici bir gerçeğin anlamı belirsiz bildirisiyle noktalanan bir roman. Anlatıcı anayurduna dönmeyi başarıyor hiç kuşkusuz. Ama ne pahasına! Hiç kuşkusuz, önceki kuşaktan ağabeyinin işlediği suçlara karşı bağışık, ama kendi kuşağının aşırılıklarına karşı savunmasız, sıradan bir memur olacağı izlenimini ediniyoruz. Ama gerçekte o da yenik düşmüştür ve bu nedenle ölümün çağrısını hissetmiştir. Ne var ki bir eğretilemedir onun ölümü. Kuşakların kalıtı ve Batı kültürünün ülkede giderek yaygınlaşmasına ilişkin bir yargı söz konusudur. Bir başka kültüre geçişin acıları hep aynıdır, ama bunlar düzmece bir bilinçte yatışmaktadır.

«*Doğduğum andaki gibi çırılçıplak, ırmağın sularına girdim.*» Nil'in sularına dönüştür bu. Toprağın ötesinde su vardır, hatta suyun topraktan daha gerçek olduğu da söylenebilir. Su gerçek bir dölyatağıdır, özellikle Nil'in taşkın suları. İlkin, bir cesaret gösterisiyle, belki de anlaşılması güç bir meydan okumayla nehrin ortasına doğru yüzmeye başlar ve o anda iki kıyıdan da aynı uzaklıkta bulunduğunu duyumsar. Evet, Güney kadar Kuzey'den, Doğu kadar Batı'dan uzak. O zaman yardım ister ve uyanır, çünkü bir düştür aslında bu. Nil'le yardımsever ve ölümcül uyuşmayı sağlayamamıştır. Ve kitap, sonu belirsiz bir şekilde biter.

Yenileşmenin ödülü ve bedeli de böyle olmalı. Ama yazarın son sözü bu değil. Bahse giren benim: bir başka delikanlı, Kuzey'deki mevsimlerden sonra

köyüne dönecek, kendi varlığında ve halkın varlığında, o gönüllü sürgünler sayesinde ve güzelim insan gerilimlerinin hiçbirinden vazgeçmeksizin, topraklarının en özel yerinden, geleceği ve evrenselliği fışkırtmayı başaracaktır ve belki de çoktan vardır böyle bir delikanlı.

Jacques Berque

I

Sevgili ve sayın okurlarım, uzun bir ayrılıktan sonra ailemin yanına dönüyorum: tam yedi yıl Avrupa'da okudum. Orada neler öğrendiğimden ve habersiz kaldığım şeylerden söz etmenin sırası değil şimdi, karışık bir öykü o. Beni köyümüze götürmek üzere Nil'in bir dirseğinde karşılamaya gelen bizimkileri bir an önce görebilmek istiyorum, bütün dileğim bu. Yokluk, sıla hasreti ve düşler öylesine birbirine karışmış ve yoğunlaşmıştı ki, gerçekten onların arasında olmak olağanüstü bir şeydi benim için. Beni görünce çığlıklar atıp çevremi sardılar. Soğuk bir kış günü güneşin ortaya çıkıp karları eritmesi, insanın iliğini kemiğini ısıtması gibi bir izlenim, bir duygu. Soğuğun köpek gibi daladığı kuzey ülkelerinde bunca özlemini çektiğim aile sıcaklığı, sevgi dolu yaşam.

Uzak kaldığım süre içinde seslerini öylesine çok duymuş, yüzlerini öylesine çok düşünmüştüm ki, sanki benden hiç uzaklaşmamış gibiydiler. Buluşmamızın ilk anında gözümün önünde bir sis perdesi yüksel-

di, sonra kayboldu. Gelişimin ertesi günü, çocukluk yatağımda, odada, çocukluk yıllarıma tanıklık eden duvarlar arasında... Kendimi mutlulukla rüzgârın sesine bıraktım. Neşeli mırıltısını tanıyabilmem de Tanrı'nın bir bağışıydı! Palmiyeler arasında esen rüzgârla mısır tarlalarında esen rüzgârın sesi aynı ses değildir, değişiktir. Bir kuğurdama duydum. Pencereden bakınca, sağlam ve narin gövdeli, kökleri toprağın derinliklerine uzanan yaşlı hurma ağacımızı ve yeşil hevenkleri tepelere varan uyuşuk hurmalarını gördüm avluda. Güçlü bir güvenlik duygusu hissettim. Demek ki rüzgârın önünde bir tüy değilim ben, şu yüce soyu belli, yazgısı şaşmaz hurma ağacı gibi bir yaratığım.

Annem içeri girdi, bana çay getirdi. Kız kardeşim ve iki erkek kardeşim sırayla geldiler. Namaz kılıp dua ettikten sonra, onların ardından babam da geldi. Oturmuş, çayımızı içip her zamanki gibi sohbet ederken, yaşam bana gülümsedi ve dünya eski dünyamız olduğunu duyumsattı.

Birden, beni karşılamaya gelenlerden birinin yüzünü anımsadım. Orta boylu, elli yaşlarında, gür beyaz saçlı, bıyığı buralarda alışık olduğumuzdan daha kısa biri. Güzel bir erkek. Yakışıklı. Babam, «Mustafa o,» dedi.

— Mustafa mı? Yurda dönmüş bir göçmen mi?

Babam aslının bizim köyden olmadığını ekledi. Bir yabancıydı. Köye beş yıl önce gelmiş, bir toprak almış, ev yaptırmış ve Mahmud'un kızıyla evlenmişti. Kendine özgü bir yaşamı vardı. Hakkında önemli bir şey bilinmiyordu.

Bende merak uyandıranın ne olduğunu bilmiyo-

rum. Belki de gelişim sırasındaki sessizliğidir. Herkes bana sorular soruyordu, ben de aynı şeyi yapıyordum. Avrupa'yla ilgili soru yağmuruna tutulmuştum. Oranın insanları bize benziyor mu, hayat ucuz mu? Kışın ne yapıyorlar orada? Kadınların Avrupa'da yüzlerine peçe takmadıkları, âlemin huzurunda erkeklerle dans ettikleri doğru mu?

Ve Waad Rayyes sormuştu:

— İnsanların artık evlenmedikleri söyleniyor, bir erkek başına bir şey gelmeden, kanun yakasına yapışmadan bir kadınla aynı çatı altında yaşayabiliyormuş, doğru mu?

Bunun benzeri bir yığın sorular sordular, ben de elimden geldiğince yanıtladım. Bazı farkların dışında Avrupalıların da bizim gibi insanlar olduğunu, geleneklere uygun olarak evlendiklerini ve çocuklarını yetiştirdiklerini, saygıdeğer âdetleri olduğunu ve genellikle iyi insanlar olduklarını öğrenince şaşırdılar.

— Onlarda da çiftçi var mı? diye sordu Mahjoub.

— Evet, çiftçi de var, işçi de var, tıpkı bizde olduğu gibi öğretmenler, doktorlar var.

Aklıma gelen şunları da söylemek isterdim, ama sustum:

«...Tıpkı bizim gibiler. Doğuyorlar, ölüyorlar ve beşikten mezara giden bu süre içinde, kimileri gerçekleşebilen düşler kuruyorlar. Bilinmezden korkuyorlar, sevgi arıyorlar ya da bir kadın ve çocukların verdiği güveni evlilikten bekliyorlar. Aralarında güçlü insanlar var, güçsüz insanlar var. Kimilerinin bir eli yağda, bir eli balda, kimileri için bir dilim ekmek aslanın ağzında. Ama bu farklılıklar giderek azalıyor ve güçsüzlerin çoğunun durumu giderek düzeliyor.» Bunu söylemek isterdim, ama sustum. Mahjoub

zekiydi aslında, ama bu gururlu adamın beni anlamamasında korkmuştum.

Bint Mahjoub gülümseyerek:

— Bir Hıristiyan kadın getirmenden korkmuştuk, dedi.

Ve Mustafa da oradaydı, dinliyordu, bazen gülümsüyordu, anımsıyorum, kendi kendine konuşan bir insanın gizemli gülüşüyle gülüyordu.

Daha sonra unutmuştum Mustafa'yı; köyle, köydeki insanlarla yeniden ilişki kuruyordum. Aynada kendi yüzünü ilk kez gören bir çocuk gibi mutluydum o günler. Annem benim için matemlere, düğünlere dikkat ediyordu, hiçbirini kaçırmıyordu. Ben de çevreyi dolaşarak ya baş sağlığı diliyor ya da mutluluk dileklerimi sunuyordum. En sevdiğim yer, Nil kıyısında, yaşlı bir akasya altıydı. Bir gün oraya da gittim: bu ağacın dibinde, çocukken, ırmağa taş atarak, düşler kurarak, ufka doğru imgelemimin dizginlerini çözerek saatler geçirmiştim! Su çarklarının gıcırtısını, tarlalarda çalışanların haykırışlarını, bir ineğin böğürtüsünü, eşek anırmalarını dinliyor, kimi zaman, eğer şansım varsa, ırmakta gidip gelen vapuru görüyordum.

Köyün geçirdiği değişimlerin ayrımına orada daha iyi vardım. Her biri yüz su çarkına bedel elektrikli su pompaları kurulmuştu. Uzakta kaldığım yıllar boyunca akıntı kıyıyı kemirmiş, biriken alüvyon sayesinde ırmak kendine yeni bir yatak açmıştı. Bu toprak kaybı ve kazancı birbirini karşılıyordu; bunu, bir elin kazandığını öteki elin çaldığı bir yaşama tanıklık eden bir ayna olarak görüyordum. Bu gerçeği daha sonra anlayacaktım. Aslına bakarsanız, bana oldukça yabancıydı. Sağlığım, gücüm yerindeydi, yüreğimde iyimserlik vardı. Yaşamdan payımı almak

ve sahip olduklarımı hesaba kitaba vurınadan sunmak istiyordum. Yüreğimden sevgi besleyici bir kaynak suyu gibi fışkırsın istiyordum! Hâlâ görülecek nice ülke, toplanacak nice meyve, okunacak nice kitap, yaşamın beni bekleyen nice boş sayfası vardı!

Nil'in suları sararmaya başladı. Demek ki Etyopya yaylalarına sağanaklar inmeye başladı. Toprak belleyen ya da arabalarıyla bir yere giden insanlar görüyorum. El ayası kadar tarlalar, hâlâ birkaç ev bulunan çölün sınırlarına kadar yayılıyor. Bir kuşun ötüşünü, bir köpeğin havlamasını, odun yaran bir baltanın sesini duymak: varoluş bu. Artık suya atılmış bir taş olmamanın, sevgiyle korunan bir karığa atılmış tohum olmanın doygun mutluluğunu duyuyorum. Dedemin yanına gidiyorum, bana kırk, elli yıl önceki hayatı anlatıyor... sekseninin üzerinde... içimdeki huzur büyüyor! Dedemi seviyordum, sanırım ben de onun gözdesiydim. Bu dostluğumuzun nedeni, belki de benim geçmişin anlatılmasına düşkünlüğüm, onun da anlatmaktan hoşlanmasıydı. Avrupa'da, benim yokluğumda ölmesinden korkardım; dayanılmaz özlem anlarında onu düşlerdim. Bunu kendisine söylediğim zaman, gülmeye başladı: «Gençliğimde bir falcı, peygamberlik yaşını, yani altmışımı geçersem yüz yaşıma ereceğimi söylemişti bana.» Bunun üzerine hesap ettik, kehanetin gerçekleşmesi için daha on iki yıl vardı. Bir gün, Türkler zamanında ileriyi görmeyen bir validen söz ederken, birden Mustafa'yı düşünmeye başladım. Hakkında ne biliyor diye dedeme sordum. Doğudan batıya, Nil'in bir ucundan öteki ucuna, ailelerin şecerelerini belleğinde tutmakla ünlü dedem başını salladı: onun hakkında pek bir şey bilmiyordu; bizim köye beş yıl kadar önce gelmiş, toprak satın almıştı. Artık dağılmış olan bir

ailenin mirasçıları parayı görünce dayanamamış, topraklarını satmışlardı. Dört yıl önce de Mahmud'un kızlarından biriyle evlenmişti. Hangisiyle olduğunu sorunca: «Hasna'yla,» dedi. Sonra başını sallayarak ekledi: «Ah! Kızlarını önlerine gelene veren insanlar!» Ama bu patavatsızlığından dolayı kendini bağışlatmak istercesine, Mustafa'nın ters bir davranışta bulunmadığını belirtti, köye geldiğinden beri her cuma camiye gidiyor ve «herkesin sevinç ve kederine ortak oluyordu».

İki gün sonra, öğle uykusu sırasında odamda kitap okuyordum, annemle kız kardeşim evin öteki ucunda gürültü çıkarmaksızın ev işleriyle uğraşıyorlardı, babam uyuyordu, kardeşlerim tarladaydılar. Hafif bir öksürük sesi duydum. Kalktım, Mustafa'ydı. Büyük bir karpuz, bir sepet portakal getirmişti. Şaşkınlığımı görüp, «İnşaallah uyandırmadım seni? Sana meyve getirdim, tanışalım istedim. Öğle saatleri ziyarete uygun değildir, biliyorum. Hoş göreceğini umuyorum,» dedi.

Olağanüstü inceliği etkiledi beni: bizim buranın insanları nezaket kurallarına pek kulak asmazlar. Kendilerini ilgilendiren konulara tepeden inme girerler, olur olmaz zamanlarda canlarının istediği zaman ziyarete gelirler, özür falan dilemek akıllarının ucundan bile geçmez. Kendisine incelikli davrandım. Bizimkiler çay sundular. Sustuğu, gözlerini çevrede gezdirdiği için, onu uzun uzun inceleme olanağı buldum. Kuşkusuz yakışıklı bir erkekti: geniş ve alımlı bir alın, iyice ayrık kaşlar, güçlü boynu ve geniş omuzlarıyla uyumlu, gür ve beyaz saçlarla kaplı bir baş, delikleri kıllı, ucu sivri bir burun. Konuşurken başını kaldırınca, yüzünün hem sevecen, hem de sert

ifadesi dikkatimi çekti. Dudakları dingin, gözleri dalgındı. Sert olmaktan çok ölçülüydü yüzü.

Sabırlı olmaya karar verdim; böyle cehennem sıcağında geldiğine göre, söyleyecek bir şeyleri vardı hiç kuşkusuz. Belki de gelişinin iyi bir amacı vardı. Daha fazla varsayımlar yapmama olanak bırakmadı:

— Bütün köyde, dedi, henüz tanışma onuruna erişmediğim tek kişi sensin.

Ah! kafası atan insanların birbirlerine «eş'oğlu eşek» muamelesi yaptıkları bu ülkede neden böyle nazik olmak istiyordu?

— Ailenden, dostlarından senin hakkında çok şeyler duydum.

Beni köy gençlerinin şehzadesi saydıklarından söyledikleri şaşırtmadı beni.

— Önemli bir diploma aldığını söylüyorlar, bir doktora mı?

Sorusu şaşırtmadı beni. On milyon Sudanlının benim başarımdan söz ettiklerini sanıyordum.

— Çocukluğundan beri çok parlak bir öğrenci olduğun söyleniyor!

Kibarlık gösterip, «Estağfurullah!» dedim. Doğrusu o sıralar kendimden gurur duyuyordum.

— Bir doktora önemli midir? diye sordu Mustafa.

Alçakgönüllük gösterip, «Önemsiz bir İngiliz ozanının hayatını incelemek için üç yıl harcadım,» dedim. Ama kahkahayla güldüğünü görünce, kafamın tası iyice attı.

— Burada, dedi, bizim şiire ihtiyacımız yok. Tarım ya da tıp okusaydın daha iyi ederdin.

Beni dışarda tutarak «biz» demişti. Köyümde benden daha yabancı olduğunu bilmiyor muydu san-

ki? Ama hemen gülümsedi ve yüzü tekrar yumuşadı, güzel gözleri kadın gözlerine dönüştü. Konuşmasını sürdürdü:

— Çiftçiler kendilerinden başka kimseyi düşünmüyorlar. Ülkenin saygınlığı için bilim gereklidir.

Ben de ona soru sormak için yanıp tutuşuyordum, ama bana konuşma olanağı bırakmadı:

— Burada yaşam güzel ve rahat. İnsanlar konuksever, ilişkiler kolay.

— İnsanlar senin hakkında iyi şeyler söylüyorlar, dedim. Dedem, erdemli biri olduğunu söylüyor.

Belki de dedemle yaptığı bir konuşmayı anımsayıp gülmeye başladı. Onun her sabah bir delikanlı gibi eşeğine atlayıp caminin yolunu tutuşunu överken mutlu görünüyordu. Bunları söylerken onun içtenliğine inanmamam için hiçbir neden yok. Çünkü olağanüstü bir insandır dedem.

Hakkında bir şey öğrenmeden adamın çekip gitmesinden korktuğum için aklıma gelen ilk soruyu sordum:

— Hartum'dan geldiğin doğru mu?

Sustu, sanki içten içe vereceği yanıtla boğuşuyor gibiydi, bakışındaki büyülü gölgeyi tekrar fark ettim. Gözlerimin içine bakarak sorumu yanıtladı:

— Hartum'da ticaretle uğraşıyordum. Bir yığın nedenden dolayı tarımla uğraşmaya karar verdim. Hep bu bölgeye yerleşmeyi düşlüyordum. Bu yüzden, bir gün, pılımı pırtımı toplayıp bir gemiye bindim. Kader vapurumun burada durmasını istemiş olacak. Yöre birden hoşuma gitti. Burada yaşamaya karar verdim. Tanrı tanığımdır, ne toprak, ne de insanlar düş kırıklığına uğrattılar beni.

Gitmek üzere ayağa kalktı ve beni ertesi gün

akşam yemeğine evine çağırdı. Gözlerinin aylası belirginleşti:

— Sırrı deden biliyor.

Yanıtlayacak vakit kalmadı. Başı hafifçe sola eğik, kararlı uzun adımlarla çoktan uzaklaşmıştı.

Ertesi akşam gittiğimde, Mahjoub, Oumdeh, tüccar Said ve babam da oradaydılar. Yemek sırasında Mustafa dişe dokunur bir şey söylemedi. Genellikle konuştuğundan çok dinliyordu. Konuşma ağırlaştığı zamanlarda, beni meraktan çatlatan sorularıma bir yanıt bulmak için, çevreme, odalara, duvarlara bakıyordum. Ama öteki evlerden farklı değildi evi. Bir taraf kadınlara ayrılmış haremdi, öteki taraf divan yeri selamlıktı; divanın sağında, yeşil pencereli kerpiç duvarlı bir başka oda vardı. Bununla birlikte, düz değildi tavan, deve hörgücü gibi kubbeliydi.

Mahjoub ve ben kalktık. Yolda yürürken ağzını arayayım dedim: «Mustafa derin bir adam,» dedi. O kadar.

Mutluluk dolu, pırıl pırıl iki ay geçti. Mustafa'yla birkaç kez karşılaşma olanağı buldum. Tarımsal girişim kurulunun bir toplantısına çağrıldım. Çocukluk arkadaşım Mahjoub davet etmişti. Başkan oydu. İçeri girdiğim zaman tartışma çoktan başlamıştı. Tartışmanın konusu tarlalara su dağılımıydı. Kimileri, dahası bazı kurul üyeleri, kendi sıraları gelmeden tarlalarını suluyorlardı. Gürültüden kimse kimsenin dediğini duymuyordu, bu sırada Mustafa ayağa kalktı. Gürültü kesildi, herkes onu büyük bir saygıyla dinledi. Disiplin olmazsa kargaşanın ve düzensizliğin yerleşeceğini, kurul üyelerinin herkese örnek olması gerektiğini, ama kurallara karşı gelirlerse onların da herkes gibi cezalandırılmaları gerektiğini söyledi. Toplantıya katılan üyelerin çoğu başlarını sallayarak

onayladılar onu. Kimse konuşmuyordu. Kurul üyelerine benzemediği her davranışından belli oluyordu. Başkan seçilmemiş olmasının nedeni, hiç kuşkusuz, yabancı olmasıydı.

Bir hafta sonra, bir olay iyice şaşırttı beni. Akşamdı, Mahjoub içki içmeye çağırmıştı beni. Mustafa beklenmedik bir şekilde içeri girdi. Mahjoub onu da davet etti, ama o kabul etmedi. Mahjoub, ant verdi, yemin billah etti, davetini kabul etmezse karısını boşamakla tehdit etti. Bir yere ilişip sakinleşmeye başlayan Mustafa'nın gözlerinden bir hoşnutsuzluk bulutu geçti. Mahjoub'un kendisine verdiği bardağı bir kenara bıraktı, ama ötekinin tekrar yemine başlaması üzerine içmek zorunda kaldı. Ben de kızmıştım, az kalsın düşüncesizce davranıp, yeni konuğu tedirgin etmemesini söyleyecektim Mahjoub'a. Ama düşündüğümün tersini yapıp sustum. Mustafa içkiyi bir dikişte içti, iğrenircesine. Ama üçüncü bardakta gevşedi, kenetli dudakları açıldı, sert gözleri yumuşadı, yüzüne kadınca bir çekicilik geldi. İçti. Mahjoub hâlâ yemin edip duruyordu, ama bu, her şeye karşın bir önlemden başka bir şey değildi gerçekte.

Mustafa bir koltuğa gömülmüş, ayaklarını uzatmıştı, bardağını iki eliyle tutuyordu, gözleri başka yerlerdeydi. Birden, duru bir sesin kusursuz bir İngilizceyle şiir okuduğunu duydum. Bir süre sonra şiiri tanıdım, Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili bir seçkide yayımlanmıştı:

Bekliyor ölülerini Flandres'lı kadınlar
Hiçbir tren getirmeyecek
Ama kadınlar hep bekleyecek onları.
Bekliyor kadınlar

Siperlerin çamurunda
Kurşun işlemez gecede yatan
Ölüleri.
Charing Cross garı, vakit gece yarısı,
Solgun bir ışık var
Ama acı uçsuz bucaksız.

Sanki bir hayalet karşıma çıkıp alev alev gözlerini üzerime dikmiş gibi şaşkına döndüm. Benzersiz bir tedirginlik duydum. Kuruntu, içinde bulunduğumuz mekânı yok etmişti. Ayağa fırladım ve bağırdım: «Ne diyorsun? Ne diyorsun sen?» Horgörü ve kaygı karışımı bir bakış fırlattı bana. Sertçe itti. Ayağa kalktı, başı yukarda, sert ve mekanik adımlarla odadan çıktı. Gülüp duran Mahjoub da, öteki konuklar da hiçbir şey fark etmediler.

Ertesi gün, Mustafa'yı görmeye gittim. Haki renkli bir kısa pantolon, dizlerine gelen uzun bir pamuklu gömlek giymiş, bir limonun dibini çapalıyordu. Her zamanki inceliğiyle beni selamladıktan sonra:

— Bu ağaç hem limon, hem de portakal veriyor, dedi.

— İlginç, dedim, İngilizce.

— Ne?

— Çok ilginç!

Gülmeye başladı: «İngiltere sana Arapçayı unutturmuş! Hiç olmazsa benimle İngilizce konuşma!»

— Dün akşam İngilizce şiir söylüyordun.

Sessizliğine öfkelendim:

— Gerçeği söylersen daha iyi olur.

Gözdağım karşısında kılı bile kıpırdamadı. Toprağı kazmayı sürdürdü. İşini bitirince, ellerini çamuru temizlemek için birbirine sürterken, bana bakmadan konuştu:

— Dün akşam ne dedim, ne konuştum, bilmiyorum. Sarhoş insanın sağı solu belli olmaz, yaptıklarından sorumlu değildir. Belki bir düştü, belki de sayıklıyordum. Ben, senin karşında duran adamım, herkesin bildiği Mustafa'yım. Ve gizleyecek bir şeyim yok.

Kuşkular içinde kıvranarak evime döndüm. İngilizce şiir bir kuruntu muydu yoksa? Üstelik sarhoş falan da değildim. Mustafa'nın bacaklarını uzatmış, iki eliyle bardağı tutan görüntüsü nasıl gerçek olmayabilirdi? Babama ya da Mahjoub'a durumu açsa mıydım? Acaba birini mi öldürmüştü bu adam?... Hapishane kaçağı olmasın sakın?... Bizim burada nasıl bir sırrı olabilirdi? Belleğini kaybetmiş olmasın? Uğradığı kaza sonunda kaç kişi belleğini yitirmiştir şimdiye kadar. Sonunda, ona iki üç gün daha süre tanımaya karar verdim, bu süre içinde gerçeği bana söylemezse her şeyi açıklayacaktım.

Beklemem uzun sürmedi. Mustafa o akşam beni görmeye geldi. Babam ve erkek kardeşim de evdeydiler. Benimle yalnız konuşmak istiyordu. Dışarı çıktım.

— Yarın akşam benim eve gelir misin? Seninle konuşmak istiyorum.

İçeri dönünce babam sordu:

— Mustafa ne istiyormuş?

— Hartum'da bulunan bir arazisinin tapusu hakkında aydınlatıcı bilgi istedi.

Ertesi gün, gün batarken evine gittiğim zaman bir semaverin önünde tek başına oturuyordu. Sabırsızlıktan, çay içme önerisini geri çevirdim. Hiç kuşkusuz bana gerçeği söyleyecekti artık. Bir sigara uzattı, aldım. O sigara dumanını üfürürken, inceliyordum

onu. Sakin ve güçlü görünüyordu. Bir katil olabileceği düşüncesinden hemen sıyrıldım. Daha önce şiddete başvurmuş bir insanın yüzünde kesinlikle bunun bir izi bulunur. Belleğini yitirmiş olması ihtimaline gelince, hâlâ mümkün. Sonunda konuşmaya başladı. Gözlerinin çevresinde o alaycı gölge tekrar belirdi, hem de iyice belirgin. Elle tutulur bir parıltı.

— Şimdi söyleyeceklerimi, dedi, daha önce hiç kimseye açmadım. Bugüne kadar söz etmem için hiçbir neden olmadı. Senin gibi şiir eğitimi görmüş birinin imgelemini azdırmamak için yapıyorum bunu...

Sesindeki keskin horgörüyü yumuşatmak için güldü.

— Göründüğüm gibi bir insan olmadığımı başkalarına anlatmandan korktum. Hem onlar için, hem de benim için can sıkıcı bir şey. Bu nedenle, sana söyleyeceklerimi kimseye anlatmayacağına yemin etmeni istiyorum.

— Anlatacağın şeye bağlı, körü körüne, kayıtsız şartsız bir söz veremem...

— Sana anlatacaklarımın hiçbirinin köydeki durumumu sarsacak şeyler olmadığına yemin ederim. Kafa sağlığım yerinde, sakin, barışçı bir insanım. Köyün ve köylülerin iyiliğinden başka bir şey istemiyorum.

Bir an duraksadığımı sizlerden gizlemeyeceğim sayın okurlar, ama bu an çok kısa sürdü, üstelik merakım giderek iştahlanıyordu. Söz verdim. Mustafa, bakmamı işaret ederek bana bir tomar kâğıt uzattı. Birini okudum; nüfus kâğıdıydı: Mustafa Said; Doğum yeri ve tarihi: Hartum, 16 Ağustos 1898; Babası: ölü; Anası: Fâtima Abd el-Sâdiq. Pasaportunu açtım: adı soyadı, doğum tarihi, memleketi, mesleği:

öğrenci. Pasaportun veriliş tarihi: 1916, Kahire, 1926 yılında Londra'da uzatılmış. Pasaportta birçok vize vardı: Fransız, Alman, Çin, Danimarka. Bunlar ilgimi öylesine kışkırttı ki, okumamı artık sürdüremedim. Mustafa'ya sıkıntıyla baktım. Sigarasından birkaç nefes çekti ve konuşmaya başladı.

II

«Aslında çok uzun bir öykü, ama ben sana en önemli bölümlerini aktaracağım. Hartum'da doğdum. Babam, annemle bana kimseye el açtırmayacak kadar bir şeyler bırakarak, daha ben doğmadan ölmüş. Deve ticareti yaparmış. Tek oğluydum. Annemi çok iyi anımsıyorum, ince ve sıkık dudaklar... buğulu bir yüz, nasıl desem... renkleri bir karışıp bir açılan bir denizle dumanlanmış bir yüz. Akrabamız yoktu. İkimiz bir aile oluşturuyorduk. Sanki bana ödünç olarak verilmiş bir yabancı kadındı. O mu bir garip yaratıktı, yoksa ben mi, bilmiyorum. Çok az konuşuyorduk. Sana hiç kuşkusuz şaşırtıcı gelecek, ama beni belli bir yere sıkı sıkıya bağlayacak bir anne, bir baba olmaksızın sıcacık bir özgürlük yaşıyordum. Hiç kimse, «şunu yap... bunu yapma» demeden, kitap okuyor, uyuyor, dışarı çıkıyor, eve dönüyor, dışarda oynuyor, sokaklarda sürtüyordum. Daha çok küçükken bile farklı hissediyordum kendimi... Yaşıtım çocuklardan farklı, demek istiyorum. Hiçbir şey etkilemiyordu beni. Dayak yediğim zaman ağlamı-

yordum. Öğretmen övdüğü zaman mutluluk duymuyordum. Başkalarına acı veren şeyler karşısında duygusuz kalıyordum. Okulların yeni açıldığı, insanların onları kuşkuyla karşıladığı dönemdi. Hükümet memurları öğrenci toplamak için ülkeyi bir başta bir başa dolaşıyorlar, ama köylüler çocuklarını saklıyorlardı. İşgal ordularıyla birlikte gelen bir felaket gibiydi okul. Bir gün, evimizin yakınlarında oynarken, üniforma giymiş bir atlı gelip önümde durdu. Adımı öğrenmek istedi, söyledim. Yaşımı sordu, bilmediğimi söyledim. Daha sonra:

— Okula gitmek ister misin? diye sordu.

«Sordum:

— Okul nedir?

«Yanıtladı:

— Nil kıyısında, bir bahçenin içinde, taştan yapılmış güzel bir ev. Zil çalar: öğrencilerle birlikte sınıfa girersin, okuma, yazma, hesap öğrenirsin.

— Ben de bunun gibi sarık saracak mıyım?

«Başındaki şeyi parmağımla gösterdim. Adam gülmeye başladı.

— Sarık değil bu, şapka.

«Sonra adam atından indi, şapkayı başından çıkartıp başıma koydu. Yüzüm içinde kayboldu.

— Büyüdüğün zaman, eğer okulda başarıya ulaşırsan, hükümet memuru olacaksın ve böyle bir şapka giyeceksin.

— Okula gideceğim, dedim.

«Bunun üzerine adam beni atının terkisine aldı, Nil kıyısındaki, çevresi ağaç ve çiçeklerle çevrili taş eve gittik. Orada, cüppe giymiş sakallı bir adama gittik, bizi görünce ayağa kalktı, başımı okşadı.

— Baban nerede?

«Ona babamın öldüğünü söyledim.

— Peki kim ilgileniyor senin eğitiminle?

— Okula gitmek istiyorum, diye yanıtladım onu.

«Bana neşeyle, sevecenlikle baktı, sonra adımı bir deftere yazdı. Yaşım? Yaşımı bilmediğimi söyledim. Bu sırada, birden zil çaldı. Hemen fırlayıp bir sınıfa daldım. İki adam beni yakalayıp başka bir sınıfa götürdüler, öteki oğlanların arasında bir sıraya oturttular. Öğleyin eve döndüm. Annem nereye gittiğimi sordu. Ona başımdan geçenleri anlattım. Yüzü sevgiyle durulaştı, gözleri parıldadı, dudakları bir şey söylemek istiyormuş ya da gülümseyecekmiş gibi aralandı. Ama hiçbir şey söylemedi. Böylece yaşamımdan çıkmış oldu. Kimseye danışmadan aldığım ilk karardı bu.

«Dediklerime ister inan, ister şaşır, ister inanma, özgürsün. Üzerinden yıllar gelip geçti ve görüyorsun artık hiçbir önemi yok. Anlatıyorum, çünkü birbirine bağlı şeyler. Bu yeni yaşama kendimi bütünüyle verdim. Zekâmı, şaşırtıcı anlama ve öğrenme yeteneğimi hemen keşfettim. Bir kitap okunur okunmaz zihnime kazınıyordu. Bütün hesap alıştırmaları, bütün problemler suda tuzun erimesi gibi eriyordu. Okumayı iki haftada öğrendim. Ne var ki, ne öğretmenlerimin şaşkınlıklarına, ne de arkadaşlarımın hayranlık ve kıskançlıklarına önem veriyordum. Dâhi diyorlardı bana. Herkes benimle dost olmak istiyordu. Ama ben doğanın bana verdiği benzersiz yeteneğin buyruğuna girmiştim ve hiçbir şey heyecanlandırmıyordu beni. İki yılda ilkokulu bitirdim ve beni bir yığın bilmecenin beklediği ortaöğrenime başladım. Beni bekleyen bilmecelerden biri de İngilizceydi. Zekâm derinlik ve keskinlik kazandı. Sözcükler ve cümleler bana denklem gibi, şiirin cebir ve geometrisi gibi geldi. Coğrafya dünyayı bana satrancın

boyutlarına indirgedi. O zamanlar Sudan'da hiç kimse ortaöğrenimden daha fazlasını yapmıyordu. Ama üç yıl sonra, okul müdürü İngiliz beni bir kenara çekip:

— Bu ülke senin zekân için dar, dedi. Yolculuk yapman, Mısır'a, Lübnan'a ya da İngiltere'ye gitmen gerek. Burada artık öğreneceğin bir şey yok.

«Bekletmeden yanıtladım:

— Kahire'ye gitmek istiyorum.

«Müdür işlerimi yoluna koydu, yolculuğumu düzenledi ve liseyi Kahire'de okumam için bir hükümet bursu sağladı. Yaşamımın önemli bir anıdır bu: koşullar karşıma hep yardım edecek birini çıkardı, beni bir evreden alıp ötekine götürdü, ama ben onlara karşı hiçbir gönül borcu duyma sorumluluğu hissetmedim. Sanki bana yardım etmekle görevliydiler. Durumu anneme ancak okul müdürü Kahire yolculuğum için her şeyin hazır olduğunu bildirdiği zaman haber verdim. Yüzüme gene tuhaf tuhaf baktı. Dudakları gülümsemek için aralandı, sonra kapandı, yüzü birkaç kez bulutlandı. Bir ara ayrıldı yanımdan, sonra bir keseyle döndü, bana verirken:

— Baban yaşamış olsaydı daha iyi bir seçim yapamazdı, dedi. Sana nasıl iyi geliyorsa öyle yap. Git ya da kal. İstediğin gibi yaşamakta serbestsin. Kesenin içinde biraz para var.

«Böyle ayrıldık onunla. Ne gözyaşı, ne kucaklaşma. Heyecansız. Yolun belli bir bölümünü birlikte yürümüş, şimdi yolları ayrılan iki insan gibi. Ondan duyduğum son sözlerdi bunlar: artık onu bir daha göremeyecektim. Yıllar sonra, deneyimle olgunlaşınca, o anın anısına ağladım. Her şey bitti artık, şimdi.

«Eşyalarımı bir valize doldurdum. İstasyonda el

sallayacak kimse yoktu, kimseden ayrılmadığım için de ağlamıyordum. Tren çölü geçti, ben memleketi düşünüyordum. Deveme semer vurup çadırımı topladığım bir konaklama yeriydi. Wadi-Halfa'dan geçerken, yolculuğuma devam etmeden önce bir iki gece konaklayacağım bir dağ olarak düşünüyordum Kahire'yi. Nereye, hangi amaca doğru? Bilmiyordum bunu. Trende, papaz giysileri giymiş, boynuna yaldızlı bir haç takmış bir adamın karşısına oturdum. Gülümsedi, İngilizce bir şeyler söyledi. Yanıtladım onu. Gözleri fal taşı gibi açıldı, gözlerimin içine dikkatle bakarak sordu:

— Kaç yaşındasın?

«Yanıtladım onu: 'On beş', ama gerçekte on iki yaşındaydım. Sorun çıkartmasından korktuğum için böyle söylemiştim. Sorgusunu sürdürdü: 'Nereye gidiyorsun?', yanıtladım: 'Kahire'ye bir liseye'.

— Yalnız yolculuk yapmayı severim. Korkacak ne var ki? diye sürdürdüm konuşmamı, o konuşmadan önce.

«Gülümseyerek söylediklerine o zaman pek dikkat etmemiştim: '...İngilizceyi şaşırtıcı bir rahatlıkla konuşuyorsun,' demişti. Mr. Stockwell'dan gelişimi haber alan Mr. ve Mrs. Robinson bekliyordu beni Kahire'de.

«Mr. Robinson elimi sıktı:

— Nasılsınız Mister Said?

— İyiyim, teşekkür ederim, Mister Robinson.

«Sonra beni karısıyla tanıştırdı. Şaşkınlığımdan hâlâ kurtulmadım. Mrs. Robinson beni kollarının arasına aldı, yanağımdan öptü. Bir gar peronunda ayakta, bir gürültü ve yepyeni duygular bozgunu içinde yabancı, dudakları yanağımda bir kadının kolları arasında, memelerini hissederek, onun Avrupalı kadın

kokusunu içime çekerek, o ana kadar bilmediğim belirsiz bir isteği on iki yaşımda ilk kez duydum. Gözlerinin rengi, Kahire'nin geceleri ateşböceği kıvılcımlarına dönüşen, menekşe rengi, su yeşili ve külrengine benziyordu.

Mrs. Robinson diyordu:

— Mr. Said, neşeden tamamen yoksun bir insansınız.

«Doğruydu dediği: gülmüyordum. Mrs. Robinson gülüyordu, konuşmasını sürdürüyordu:

— Zekânızı hiç unutmaz mısınız?

«Ve Old Bailey mahkemesi beni yedi yıl hapse mahkûm ettiği zaman, başımı dayamak için onun göğsünden başka bir şey bulamadım. O zaman saçlarımı okşayarak: 'Ağlamayınız, sevgili yavrum,' demişti.

«Robinson'ların çocukları yoktu. Mr. Robinson Arapçayı kusursuz konuşuyordu: İslam düşüncesi ve uygarlığıyla ilgileniyordu. Onlarla birlikte Kahire'nin camilerini, anıtlarını, müzelerini gezdim. Gözdeleri Al-Azhar mahallesiydi. Sokaklarda dolaşa dolaşa yorgunluktan pestilimiz çıkıyor, kendimizi caminin yanındaki bir kahveye atıyor, Mr. Robinson al-Maari' den dizeler okurken soğuk ılgın suyu içiyorduk. Kendi içime kapalıydım o sıralar ve onların bana karşı gösterdikleri sevgiye davranışlarımla pek karşılık vermiyordum. Mrs. Robinson'ın güçlü bir gövdesi vardı, bronz rengi teni kentle uyumluydu, bir tablo üzerinde son bir renk darbesi gibi. Koltuk altlarındaki tüyler büyülüyordu beni... cinsel isteğimden kuşkulanmasından korkuyordum. Ama aşırı bir sevecenliği vardı: gülüyor ve bir annenin oğluyla ilgilenmesi gibi ilgileniyordu benimle.

«Vapur İskenderiye'den demir alırken rıhtımdalardı. Mrs. Robinson'ın mendil salladığını, sonra gözyaşlarını sildiğini gördüm. Kocası, elleri belinde, yanında duruyordu, aradaki uzaklığa karşın mavi ve duru gözlerini gördüğümü sanıyordum. Bununla birlikte, Kahire'den daha yüksek bir dağ olan Londra'ya aklımı taktığım için kederli değildim. Daha fazla —yirmi yaşında— göstermeme karşın on beş yaşındaydım, gövdem ve sinirlerim yay gibi gergindi. Silahım, keskin zekâm, ve granit bir göğüs kafesinde çarpan bir yüreğin akıl almaz soğukkanlılığıydı. Kıyı gözden kayboldu, gemi kayıp gitti ve ufuk değirmi biçimini aldı. Birden denizin, bu sınırsız yeşil devin suç ortağı olduğumu hissettim. Bütün yolculuk boyunca, tek başıma ve mekân bilincinin dışında, sonsuzlukla karşı karşıya yaşadım. Bu garip çağrı beni Douvres'a, Londra'ya ve trajediye götürüyordu. Tren penceresinden, İngiliz kırlarının koyu yeşiline, tepe yamaçlarındaki köylere bakıyordum. Kırmızı çatılar öküz sırtı gibi şişkindi. Vadilerde bir sis perdesi dolaşıyordu. Su boldu, yeşil taşıyordu, binlerce renk. Ve şu garip koku... sanki Mrs. Robinson'ın vücudu. Ve kuş kanatlarının hışırtısı gibi katıksız sesler. Düzenli evler ve tarlalar, bir sıra ağaç, sanki bir plana uygun olarak çizilmişler. Geometrik çizgili ırmaklar da sanki prefabrike tepeler arasında akıyordu. Tren bir istasyonda durdu birkaç dakika. İnsanlar indiler, bindiler, tren tekrar yola koyuldu. İtişip kakışmasız.

«Kahire'de şaşırtıcı hiçbir şey olmamıştı. Birkaç olay, o kadar: bir kız arkadaş delice kin bağlamadan önce sevmişti beni: 'Sen bir insan değilsin, demişti, duyarlıksız bir makinesin.' Sokaklarda dolaşmış, operaya gitmiş, tiyatro seyretmiş, Nil'i yüzerek geçmiştim! Hepsi bu kadar! Yay giderek daha gerginleşmişti.

«Trenin dumanı rüzgârın önünde dağıldı. Uyukladım ve düş gördüm: Hisar Camii'nde tek başımaydım, binlerce şamdanla aydınlanıyordu cami, alev alev mermer... Tek başımaydım. Bir günlük kokusu uyandırdı beni. Tren Londra'ya yaklaşıyordu. Kahire güleç yüzlü bir kentti. Mrs. Robinson da öyle. Küçük adını kullanmamı, kendisine Elisabeth dememi istiyordu, ama son anda hep Mrs. Robinson diyordum ona. Bana Bach ve Keats'i sevdirdi. Mark Twain'in adını ilk kez ondan duydum. Bununla birlikte hiçbir şeyden zevk almıyordum. Mrs. Robinson gülerek 'Zekâni hiç unutmayacak mısın!' diyordu. Bu yazgı kesin ve kaçınılmaz olabilir miydi? Yıllar sonra, yurda dönerken, Kahire-Hartum treninde rahibin söylediklerini anımsadım: 'Yavrucuğum, hasılı, tek başımıza yolculuk yaparız hepimiz.' Sonra, gülümseyerek eklemişti: 'İngilizceyi kusursuz konuşuyorsun' Bu dili yaşarken duydum, İngilizlerin gırtlağında özel bir tınısı vardı. Kendimi zorlaya zorlaya öğrendim bunu da: Benim dilim değildi önünde sonunda. Tren Victoria İstasyonu'nda, Jean Morris'in dünyasında durdu.

«Onu tanımadan önce yaşadıklarım, başıma gelenler sanki onun önbelirtisiydi, ve hepsi, onu öldürdükten sonra çektiklerim bir kefaret ödemeydi, cinayetin değil, yaşamımın aldatmacasının kefareti. Bir Chelsea gecesinde onu ilk kez gördüğüm zaman yirmi beş yaşındaydım. Salona giden uzun bir koridor anımsıyorum. Kapıyı kararsızca açtım, bir lamba ışığının solgunluğunda göründü bana, bir serap gibi. Sarhoştum, elimde boş bir içki bardağı vardı, iki neşeli kızla dalga geçiyordum. Ağır ağır bana doğru ilerledi, kıvır kıvır, bir kedi gibi esnek. Kibir-

le, buz gibi baktı yüzüme... ve bir başka şey. Ağzımı açmaya fırsat kalmadan çoktan gitmişti. 'Kim bu avrat?' diye sordum kızlara.

«Londra o sıralar savaştan ve Victoria döneminin güçlüklerinden çıkıyordu. Chelsea barlarını, Hampstead ve Bloomsbury kulüplerini tanıdım. Şiirler okuyor, din ve felsefe üzerine konuşmalar yapıyor, ressamları eleştiriyor, Doğu'nun manevi değerleri hakkında söylevler çekiyordum. Tek amacım kadınları baştan çıkarmaktı. Mrs. Robinson doğru söylemişti: neşe duygusu yoktu bende. Kurtuluş Ordusu'ndan, Quaker mezhebinden, Fabian Society'den kızlar gelip geçiyordu yatağımdan. Hiçbir partinin toplantısına katılmaktan geri kalmıyordum: liberal, işçi, muhafazakâr ya da komünist. İkinci karşılaşmamızda, Jean Morris, bana: 'Çirkinsiniz. Hayatımda sizin kadar çirkin bir yaratık görmedim,' demişti. Sarhoştum, bana ettiği hakaretin bedelini bir gün ona ödetmeye yemin ettim.

«Ertesi gün Ann Hammond'ın kollarında uyandım. Ann Hammond'ı neden baştan çıkartmıştım? Babası istihkâm subayıydı, annesi Liverpool'un zengin ailelerinden birindendi. Benim için kolay bir av oldu Ann Hammond. Ona rastladığım zaman yirmi yaşında değildi, Oxford Üniversitesi'nde Doğu dilleri öğrencisiydi. Çok canlı bir kızdı, temiz yüzlü, gözleri saf bir merakla parıldardı. Beni gördü, Tropiklerin kara ve pembe tanyerini; Kuzey'in büyülediği ters güneştim. Rahibeler okulunda büyümüştü. Halası bir milletvekiliyle evliydi. Yatağımda onu bir orospuya dönüştürdüm. Bir gömüte benzeyen yatak odam bahçeye bakıyordu. Gül rengi perdeler asmış, yere sıcak yün halılar sermiştim, devekuşu tüylü yatağım bir havaalanı gibi genişti. Odanın köşelerine yerleştiril-

miş kırmızı, mavi ve mor ampuller büyülü ışıklar saçıyordu. Duvarlarda büyük aynalar görüntüleri çoğaltıyordu: bir kadınla yatmak bir harem sahibi duygusu uyandırıyordu bende. Oda sandal ağacı ve akamber kokuyordu. Banyoda bir yığın Doğu kokusu vardı, uyuşturucular, merhemler, tozlar, güllaçlar. Her kadının içinde dingin sular uyur. Bu suları kabartacak anahtar vardı bende.

«Bir gün onu odasında ölü buldular, gazla intihar etmişti, bıraktığı mektupta sadece şu cümle yazılıydı: 'Said Bey, Allah belanızı versin sizin!' Silahım zekânın hançeriydi. Ama tren beni Victoria Cross İstasyonu'na götürüyordu. Jean Morris'in dünyasına.

«Londra adliyesinin büyük salonunda haftalar boyu oturup avukatların benden söz etmesini dinledim, tıpkı bir yabancı gibi. Savcı Sir Arthur Higgins korkunç bir insandı. Oxford'da izlediğim hukuk derslerinden onu çok iyi tanıyordum. Sanıkları duruşmalarda öfkelendirirken de gördüm onu, bu mahkeme salonunda: sanki itiraf sağıyor gibiydi sanıklardan, son damlasına kadar. Elinden kurtulmak hemen hemen olanaksız gibi bir şeydi, kimi sanıklar ağlıyor, kimileri de sorgudan sonra bayılıyordu. Bu kez bir cesede saldırıyordu.

— Ann Hammond'ı intihara kışkırttınız mı?
— Bilmiyorum.
— Sheila Greenwood'u?
— Bilmiyorum.
— Isabella Seymour'u?
— Bilmiyorum.
— Jean Morris'i öldürdünüz mü?
— Evet.
— Bilerek mi?

— Evet.

«Sesi bana bir başka dünyadan geliyor gibiydi. Büyük bir başarıyla çiziverdi korkunç portremi: iki genç kızın intiharına neden olmuş, evli bir kadının yuvasını yıkmış, kendi karısını öldürmüş korkunç kurt-adam; yaşamının tümünü cinsel zevk araştırmalarına adamış bir bencil insan. Bir kez, beni darağacından kurtarmak isteyen avukatım Foster-Keen beni savunurken, uyuşukluğumdan sıyrılıp oturduğum sanık sandalyesinden haykırmayı düşündüm: 'Sizin sözünü ettiğiniz Mustafa Said yok. Bir yalandır o. Yalvarırım ölüme mahkûm edin bu yalanı.' Üstat Foster-Keen olağanüstü bir zekânın portresini çizdi, içinde bulunduğu koşullar çılgınca bir kıskançlık anında cinayete sürüklemişti onu. Jüri üyelerine, yirmi beş yaşında Londra Üniversitesi'ne nasıl ekonomi-politik öğretim görevlisi atandığımı anlattı. Ann Hammond ve Sheila Greenwood'un ölüme yatkın kadınlar olduğunu ileri sürdü, Mustafa Said'i tanısalar da, tanımasalar da önünde sonunda intihar edeceklerdi. 'Sayın jüri üyeleri, Mustafa Said soylu bir insandır, tam bir batılı ve uygar kişi olmuştur, ama bu uygarlık onun kalbini kırdı. Bu iki genç kız virüsünü bin yıl önce aldığımız yerleşik bir hastalık yüzünden öldüler.' Az kalsın ayağa fırlayıp: 'Hepsi yalan bunların, aldatmaca, dalavere! Othello değilim ben. Bir yalanım ben. Asmalısınız bu yalanı. İşini bitirmelisiniz!' diye bağıracaktım. Ama avukat Foster-Keen duruşmayı iki ayrı dünya arasındaki devsel çatışmaya dönüştürdü, bu çatışmanın suçsuz kurbanıydım ben. Ama tren beni Victoria Cross İstasyonu'na götürüyordu. Jean Morris'in dünyasına.

«Üç yıl boyunca tedirgin ettim onu. Yay her gün biraz daha geriliyordu. Tutku çölünde serap peşin-

de koşup duran kervanlarım susamıştı. En eski hedefe, yani bana, şaşmaz bir şekilde geliyordu ok. Trajedi yaklaşıyordu. Bir gün bana: 'Şehvet düşkünü bir boğasınız siz, kışkırtmaktan artık bıktım, karşı koymaktan bıktım. Evlenin benimle,' dedi. Evlendim onunla. Yatak odam bir savaş alanına, yatağım cehenneme dönüştü. Yatıyordum onunla, ama bir bulutla yatmak gibiydi bu, bir göktaşını sarmak gibi, bir Prusya marşıyla at koşturmak gibi bir şey. Dudaklarında hep acı bir gülümseme vardı. Kılıç, kalkan, ok ve mızrakla savaşarak uykusuz geceler geçiriyordum. Sabahleyin dudaklarında gene o acı gülümseme, bir kez daha yitirdiğimi anlıyordum. Tutsak düşmüş, esir pazarında bir meteliğe satılmış Şehzade Şâhriyar'dım, vebanın yok ettiği bir kentin kalıntıları arasında dolaşıp dilenerek Şehrazad'ı arıyordum. Gündüzleri Keynes ve Tawney'in kuramları; geceleri yayımla, kılıcımla, mızrağım ve oklarımla savaş. Avrupalı askerler, siper savaşlarının yadigârı bulaşıcı hastalık ve saçmalıklarla sıvanmış korku dolu gözlerle evlerine dönüyordu. Versailles'da yeni bir dünya savaşının şartları imzalanıyordu. Lloyd George mutlu bir toplumun temellerini atıyordu. Kent, gizemli çağrılarıyla beni ölüme kışkırtan bir kadına dönüşüyordu. Leicester Square tiyatrolarında söylenen neşeli şarkılar, sevda türküleri hiç ırgalamıyordu beni. Sheila Greenwood'un intihar edeceğini kim düşünebilirdi? Bir Soho lokantasında garsonluk yapıyordu. Tatlı dudaklı, tatlı sözlü basit bir kızdı. Ailesi, Hull dolaylarından bir köydendi. Tatlı sözlerim, armağanlarım ve yanılmaz yargımla ele geçirdim onu. Yanmış sandal ağacı, akamber şaşkına çevirdi onu. Boynuna taktığım fildişi gerdanlıkla oynarken aynaların önünde gülüp duruyordu. Ağzını açmadan öl-

dü. Bitip tükenmez bir atasözü hazinem, her durumda giyilecek bir giysim, bütün küpler için bir kapağım vardı.

— Ekim 1922 ile Şubat 1923 dönemi arasında beş kadınla aynı anda ilişki kurduğunuz doğru mu?

— Evet.

— Hepsine evlenme vaadinde bulundunuz mu?

— Evet.

— Ve hepsine ayrı ayrı adlarla tanıttınız kendinizi.

— Evet.

— Hassan, Charles, Amin, Mustafa ve Richard' dınız öyle mi?

— Evet.

— Ve sayılara değil, aşka dayalı bir ekonomiyi savunuyordunuz, yazılar yazıp dersler veriyordunuz. Ününüzün ekonomide insan duygularını savunmanızdan ileri geldiği doğru mu?

— Evet.

«Otuz yıl. Bahçelerde, söğütlerin beyaz, yeşil ve sarı renkleri soluyordu ve guguk kuşları her yıl ilkbahar tutkularının şarkısını söylüyorlardı. Bir yandan binlerce sanat ve felsefe kitabı yayımlanırken, otuz yıl boyunca, Bach ve Beethoven tutkunları Albert Hall'u doldurmuştu. Haymarket'ta Royal Court' da Bernard Shaw'un oyunları oynanıyordu. Edith Sitwell şiirlerini okuyor ve ışıl ışıl Gal Prensi Tiyatrosu genç amatörlere kapılarını açıyordu. Brighton' da denizin gelgitleri. Bornemouth'ta, göller bölgesi yıldan yıla çiçekleniyordu. Mevsimlere göre renk alan ada tatlı, mutlu ve hüzünlü bir müzik gibiydi. Otuz yıl. Otuz yıl boyunca bütün bu güzelliklere yabancı kaldım, sadece geceye ilişkin tutkumla ilgilendim: kadınla.

«Yüz yıldır görülmeyen bir yaz gibiydi o cumartesi. Hava almaya çıktım, içimde bir şeyler: 'Bugün uğurlu bir gün,' diyordu. Hyde Park'ta söylevcilerin bölgesine gittim. Alan tıka basa insan doluydu, biraz uzakta durdum. Antilli bir söylevci renkli insanların sorunları üzerine konuşuyordu. Gözlerim daha iyi görmek için boynunu uzatan bir kadının üzerinde durdu, bu gerilimle etekleri yukarı kalkmış, baş döndürücü dizleri görünüyordu. Yanına gittim, öylesine yaklaştım ki vücudunun kokusunu duydum. Öyle davrandım ki birden döndü, beni görünce artık yitirmemek kararında olduğum bir gülümsemeyle güldü. Çeyrek saat yanında durdum, o güldükçe ben de gülüyordum, katıla katıla gülüyordum gülmem ona da bulaşsın diye; öyle bir an geldi ki dörtnala uyumlu giden bir at ve kısrağa dönüştük. Duyduğumda kendimi bile şaşırtan o ilgisiz, o yalnız sesimle:

— Kalabalıktan uzak bir gölgeye gidip bir şeyler içelim, dedim o zaman.

«İrkilerek şaşkınlıkla döndü. Her şeyin bağlı olduğu, çok önemli bir andı. Yanıtını duyduğum zaman az kalsın sevincimi belli edecektim:

— Niçin olmasın?

«Yürüdük. Onu yanımda bir bronz taç gibi duyumsuyordum, dipdiriydi, gizemliydi, bir kösnül kenti sanki. Kolayca güldüğünü görmek mutlu ediyordu beni. (Bu tür gözüpek, neşeli ve her şeyi merak eden kadınlara Avrupa'da sık sık rastlanır.) Çay içerken, Sudan'la ilgili sorular soruyordu. Altın kumlu çöller, düşsel haykırışların yankılandığı balta girmemiş ormanlar, sokaklarında filler, aslanlar gezinen kentler hakkında inanılmaz öyküler anlattım. Yarı kuşkuyla dinliyordu beni. Gülüyordu, gözlerini kapatıyordu, elmacık kemikleri kızarıyordu. Kimi zaman beni göz-

lerindeki Hıristiyan sevecenliğiyle, dinsel bir duyguyla dinliyordu. Onun gözünde, bir elinde ok, bir elinde yay, çırılçıplak ve ilkel bir yaratığa dönüştüm. Onu bir müzik aleti benzeri canımın istediği gibi çalacaktım.

— Hangi ırktansınız, Afrikalı mı, Asyalı mı?

— Othello gibiyim: Afrikalı bir Arap.

«Yüzüme dikkatli dikkatli baktı.

— Evet, gerçekten, burnunuz fotoğraflardaki Arapların burnuna benziyor, ama Arap saçlarının kara yumuşaklığı yok sizin saçlarınızda.

— Ben benim. Rub'el-Khali çölü gibi Arap yüzü, afacan bir çocuğun Afrikalı kafası.

«Gülümseyerek sözümü kesti:

— Garip bir konuşma tarzınız var nesnelerden konuşurken.

«Yalan söylemeksizin öksüz ve ailesiz olduğumu anlattım. Ama babamın ölümüne gelince, göz kamaştırıcı bir betimleme yaptım: Nil'de batan bir geminin otuz yolcusuyla birlikte boğulmuş ve timsahlar tarafından parçalanmıştı. Gözleri dolacak kadar etkilendi öykümden! Hüznü birden öfkeye dönüştü:

— Nil mi?

— Evet. Nil.

— Demek ki Nil kıyısında oturuyorsunuz?

— Elbette, uykum geldiği zaman elimi pencereden uzatırım, su akıntısıyla oynaya oynaya uykuya dalarım.

«Nil nehri, Said Bey, bu ortak, bu Tanrı-Yılan yine birini kurban etti. Kent canlandı: süre sınırlı, en geç bir hafta içinde, bayan, memelerinizin dağına çadırımı kuracağım. Henüz bilmiyorsunuz ama, Tutankamon'un mezarına tecavüz eden Lord Carnavon gibi gizemli ve öldürücü bir hastalığa yakalan-

dınız! Bitip tükenmez bir öykü hazinem var, konuşmanın başını dilediğim yöne çevirebilirim...

— İki saat nasıl da geçmiş, hiç anlamadım! Böylesine mutlu olmamıştım. Birlikte yemek yesek diyorum, anlatacak daha bir yığın şeyim var.

«Zihni artık onu bana getirecek bir kapandan başka bir şey değildi.

— Niçin olmasın? Hiç de yamyama benzemiyorsunuz.

Belirsiz bir kıvanç duyumsuyordum, ona:

— Dişleri dökülmüş yaşlı bir timsah olduğumu, istesem de sizi parçalayamayacağımı göreceksiniz, dedim.

«En az on beş yaş küçüktüm ondan. Kırkına yaklaşmış olmasına karşın, ne zaman, ne de deneyimler etkilemişti gövdesini. Alnındaki, dudak kıyılarındaki çok ince çizgiler yaşlılığın değil, olgunluğun simgeleriydi. Bunun üzerine, sadece adını sordum.

— Isabella Seymour.

«Bir armut ısırır gibi iki kez tekrarladım.

— Ya sizin adınız ne?

— Amin. Amin Hassan.

«Şarap ve kızarmış et yüz çizgilerini gevşetti, yüzünden dünyaya ve özellikle bana doğru sevgi atılımları dağılmaya başladı. Onun dünya sevgisine ve zaman zaman yüzünü perdeleyen kedere pek aldırdığım yoktu. Güldüğü zaman, pembe diline ve ağzının gizemli çekiciliğine dikiyordum gözlerimi. Onu çıplak olarak düşünmeye başladım, ama:

— Hayat acılarla dolu. Ama insan iyimser olmalı ve cesaretle karşı koymalı, dediği için imgelemimde tam olarak belirmedi görüntüsü.

«Basit insanların erişilebilir erdeminin bizim tek

kurtuluş umudumuz olduğunu biliyorum şimdi. Haklısınız, madam: iyimserlik ve cesaret. Topraktan yoksunların miraslarına kavuşmalarını, orduların terhis edilmesini, kuzunun kurdun yanında güvenlik içinde otlamasını, çocukların suda timsahtan korkmaksızın oynamalarını beklerken, bu sevgi ve mutluluk çağından önce, sözcüklerin arasına gizlenmemi sürdüreceğim ben. Bu yüzden kötülüğünüzü istemiyorum sizin.

«Sağ kolunda, bileğine yakın yerdeki tüyler büyüledi beni, genellikle kadınlarda bu tür sık tüyler olmaz. Bu tüylerden aklım başka tüylere gitti, daha gizli, daha yumuşak, daha gür, tıpkı ırmak kıyılarının bitki örtüsü gibi. Sanki düşüncemi okurmuş gibi doğruldu:

— Niçin kederlisiniz? diye sordu.

— Sahiden kederli miyim? Mutluyum ben!

Bakışları tekrar sevgiyle doldu, elimi eline aldı.

— Biliyor musunuz, annem İspanyol benim...

— Her şey şimdi anlaşıldı! Bu rastlantı, sanki yüzyıllardır tanışıyormuşuz gibi birdenbire anlaşma. Atalarım Tarık Bin Ziyad'ın ordusunda çarpışmıştı. Dedelerimden biri, büyük büyük annenize Sevilla'da bir bağda üzüm toplarken rastlamış olmalı. Birbirlerini sevmiş olmalılar. Ama ne var ki, onunla bir süre birlikte yaşadıktan sonra, Afrika'ya gitmek için ondan ayrılmış ve orada evlenmiş. Ben Afrika kolundan, siz de İspanyol kolundan geliyorsunuz.

— Sanki bir şeytansınız! dedi daha rahat gülümseyerek.

«İspanya'yı istila eden Arapları düşündüm. Isabella Seymour'un karşısında oturan, anlaşılmaz bir tutkuyla tarihin yollarından Kuzey'e çıkan bendim. Ama şan şöhret aramıyordum. Benim gibi bir insan böyle şeyler istemez.

«Baş döndürücü tutkular dolu bir ay. Bu süre içinde Isabella, dar geçitlerden geçerek yatak odama gelen bu verimli Endülüs, hep yanımdaydı. Ölümcül olduğunu bilmediği sandal ve akamber kokusuna gelmişti. Derken bir trajik dinginlik doldurdu içimi. Ateşim yerini doktor dinginliğine bırakıyordu. Isabella Seymour için aşkın ve hoşgörünün yolu olan şeyler benim için bencilliğin doruğuydu. İçinde bulunduğum anı zihnimde özetleyip, tarafsız gözle odamdaki sayısız eşyayı incelerken yatağın kıyısında durdum. Güçsüz bir şekilde, 'Hayır, hayır,' derken sahip oldum ona. Böyle davranmak hiçbir işe yaramaz madam, baskın anında 'hayır' demek gerekiyordu, trajediyi kucaklamaktan başka yapılacak bir şey yok artık. Zaman kazanmak için boynunu okşadım. Okşamalar ve öpücükler karşısında, sanki yüksekliğine bütünüyle erişebileceği güçlü bir simgeymişim gibi bana uzun uzun ısrarla bakarak gevşedi ve kendini bıraktı. Boyun eğmiş, yalvaran bir sesle, 'Seni seviyorum,' dediğini duydum. Oysa, bu itiraf karşısında, içimde onu bırakmamı söyleyen belirsiz bir çığlık yankılanıyordu. Ama doruğa erişmem için birkaç adım kalmıştı ve acı gelirken, kirli bir gölden buhar yükselir gibi eski anılar fışkırıyordu. Ben ateşle parçalanmış bir uykuya gömülürken, o yakıcı gözyaşları döküyordu.»

III

Ó yıl, boğucu bir temmuz gecesi, Nil'in suları otuz kırk yılda bir yükseldiği düzeye yükselmişti. Yaşlıların olaylarını çocuklara anlatmaktan hoşlandıkları taşkınlardan biriydi. Su, taa çöl kıyısına kadar tarlaların çoğunu basmıştı. Sadece birer ada gibi birkaç tarla görünüyordu suların üzerinde. İnsanlar, su baskınına uğramamış tarlalarına gitmek için ya altları düz sandallara biniyorlar ya da yüzüyorlardı. Mustafa Said, bildiğim kadarıyla, çok iyi bir yüzücüydü. Babam —ben o sırada Hartum'daydım— akşam namazından biraz sonra kadınların haykırmaya başladıklarını söyledi. Herkes, Mustafa Said' in evinden geldiğini sandıkları çığlıklara doğru koşmuş. Her zaman gün batımında eve döndüğü için karısı onu o gün boş yere beklemiş, sonra korkmaya başlamış. Bunun üzerine kocasını aramaya çıkmış, komşulara sormuş. Erkekler ellerinde lambalarla, bütün köy Nil kıyısına gitmiş, bazıları kayıklara binip araştırma yapmışlar ırmakta. Onu bütün gece boş yere aramışlar. Karma'ya kadar Nil boyundaki

bütün polis karakollarına telefon edilmiş. Suların kıyıya attığı hiçbir ceset Mustafa Said'inki değilmiş. Sonunda boğulduğuna ve cesedinin ırmağın bu taraflarında pek bol olan timsahlar tarafından yenildiğine karar vermişler.

Mustafa Said'in yanından ayrıldığım zaman gece sona ermek üzereydi. Kendimi yorgun hissediyordum —belki de uzun süre oturmaktan?— ama canım uyumak istemiyordu. Köyün delik deşik sokaklarında dolaşıyordum. Nemli ve serin kuzey rüzgârı, bana, hayvan gübresine, yeni kazılmış toprağın hümüsüne, yeşil mısıra ve limona karışmış akasya çiçeği yüklü kokular getiriyordu. Köy sessizdi, sadece uzaktan uzağa su pompasının tıkırtısı, kimi zaman bir köpeğin havlaması ya da şafağı hızlandırmak isteyen iki rakip horozun ötüşleri duyuluyordu. Wad Rayyes'in dönemeçteki basık evinin yanında yürüyordum, solgun bir ışık gördüm: cinsel zevkten inleyen karısını duyacak kadar yakındım. Utandım. Bu saatte uyumayıp, uyuyan köyde canımın istediği gibi dolaşmaya, insanların özel yaşamlarına burnumu sokmaya hakkım yoktu. Çünkü bu köyü, sokaklarını, bütün evlerini, tepelik yerde bulunan mezarlıktaki on kubbeyi ezbere biliyordum. Babamla, annemle, dedemle birlikte ziyarete gittiğim için mezarlığın bütün mezarlarını da tanıyordum. Babam doğmadan önce ölmüş insanların bile mezarlarını biliyordum. Mezar kazarak, tabut taşıyarak, toprak atarak en az yüz kişinin cenaze törenine katıldım. Dört mevsim, sabahleyin erken ya da geceleyin lamba ışığında yaptım bunu. Bostan dolapları zamanında tanıdım tarlaları. Büyük kuraklığı gördüm. Giderek tozlaşan çorak topraktan umutlarını kesen insanların göçlerine

tanık oldum. Sonra su pompaları kuruldu, kooperatifler örgütlendi, insanlar geri döndüler, toprak yeniden verimlileşti, kışın buğday, yazın mısır vermeye başladı. Ama köyü böylesine hiç görmemiştim: şu mavi pırıltılı yıldız hiç kuşkusuz sabah yıldızı olmalı. Bu saatte gökyüzü daha yakın görünüyor, tanyerinden yayılan aydınlık köyü kendisiyle toprak arasında bir yerde asılı tutuyor.

Kumlu yolu geçerken, Mustafa Said'in öyküsünü anlatırken sözünü ettiği «ayrık beyaz bacakları» anımsadım ve Wad Rayyes'le karısının cinsel yaşamlarına tanık olunca aynı utanç duygusunu hissettim. Eve döndüğümde dedem Kuran'dan ayetler okuyordu. Hiç uyumaz mıydı acaba? Çocukken yatmadan önce duyduğum son ses onun sesiydi, uyanınca da ilkin onu duyardım. Değişen denizde değişmeyen bir kaya gibiydi, kaç yıldır dua ediyordu böyle acaba? Birden, her zaman ağır yorgunlukların sonunda olduğu gibi dirildiğimi duyumsadım. Dinginlğime tekrar kavuştum, Mustafa Said'in öyküsünün getirdiği kara düşünceler dağıldı.

Köy artık gökyüzüyle yeryüzü arasında asılı değildi. Ağaçlar artık gerçek ağaçtı, yükselen gök pırıl pırıldı. «Ben bir yalanım,» demişti. Ben de öyle miyim acaba? Benim için gerçek bu köyde değil mi? Yabancılar arasında yaşadım, ama tek başıma: onları ne sevdim, ne de nefret ettim onlardan. Hazinesini avuçlarında saklayan bir çocuk gibi yüreğimin ve aklımın en gizli köşelerinde köyüm vardı. Yazın, Londra'da, köyümün kokusunu duyabilirdim. Yorgunluk akşamlarında ya da sabahın erken saatlerinde yabancı sesler ve gürültüler köyümün bildik sesleri gibiydi benim için. Hiç kuşkusuz yerleşik kuşlar soyundanım. Ve şiir eğitimi görmenin hiç önemi yok, mühendis-

lik, tarım ya da tıp, hep aynı şey, geçim kapısı. Londra'da tanıdığım sarışın, esmer yüzleri düşünüyorum, hiçbirine özlem duymuyorum. Burada olmak, orada olmaktan ne iyi, ne de kötü. Ama ben, tıpkı avlumuzdaki hurma ağacı gibi buralıyım. Tarihteki öteki istilacılar gibi Sudan'a gelmiş olan İngilizler er geç çekip gidecekler buradan. Demiryolları, buharlı gemiler, fabrikalar ve okullar hep bizim olacak bir gün. Ne gurur duyarak, ne de utanç duyarak konuşuyoruz İngilizceyi. Ve bir yalanımız, bir kuruntumuz olacaksa, bunların yerlisi olacak!

Bunları düşünerek uykuya daldım. Gene aynı anlayış içinde, Hartum'da, Halk Oyunları Genel Müdürlüğü'ndeki görevime başladım.

Mustafa Said iki yıl önce ölmüştü. Tanımıyordum onu, gördüğüm kadarıyla kimseye benzemiyordu. Ama öldükten sonra, evrenimin canlı bir parçası durumuna geldi: yoluna devam etmek istemeyen inatçı bir hayalet. Bir korkuya kapılıyorum. «Ağaç, demişti, basitçe büyür, deden de basit yaşar ve öyle ölür.» Olsun. Ama basitlik her şey mi? Yürek temizliğimle oynamamış mıydı?

Hartum'la el-Abiad arasında, bir emekli memurla aynı kompartımandaydım. Tren Kousti İstasyonu'nda durduktan sonra tekrar hareket edince, bana öğrencilik döneminden söz etti. Bakanlıktaki üstlerimin çoğunun eski okul arkadaşları olduğunu söyledi. Sınıf arkadaşlarından biri Tarım Bakanlığı'ndaydı, mühendis olan başka biri bir sınıf aşağıdaydı, savaş sırasında zenginleşen bir tüccar sınıfın en tembel öğrencisiydi, ünlü bir cerrah okulun en iyi

sağaçıklarından biriydi. Birden, çok heyecanlı bir sesle:

— Ah... ne garip! Az kalsın en yeteneklisini unutuyordum, adını birden hatırladım: Mustafa Said.

Bir kez daha olağanüstü bir an. Göz açıp kapayıncaya kadar kompartıman pencerleri ve kapı birbirine karıştı, emekli memurun gözlüğüne vuran ışık bir öğle güneşi gibi parıldadı. Başlangıçta onu altmışlarında falan sanmıştım, ama şimdi anlattıklarına bakılacak olursa en fazla kırklarındaydı.

— ...Onunla aynı sınıfın aynı bölümündeydik. Benim önümde, solda otururdu. Bugüne kadar onu düşünmemiş olmam tuhaf bir şey! O zamanlar gerçek bir dâhiydi. Gordon's College'ın en parlak öğrencisiydi. En iyi futbolculardan, yatılı öğrencilerin nazırından, duvar gazetelerinin en parlak yazarlarından, tiyatro kolunun aktörlerinden çok daha ünlüydü. Bununla birlikte, tam olarak hiçbir etkinliğe katılmazdı. Gururlu ve yalnızdı, boş saatlerini okuyarak, uzun yürüyüşler yaparak geçirirdi. O zamanlar hepimiz yatılıydık, hatta Hartum'lular bile. Her konuda çok başarılıydı, eşsizdi. Öğretmenler onunla başka bir tonla konuşurlardı. Özellikle İngilizce öğretmenleri sanki yalnız ona ders verir gibiydiler.

Emekli memur bir an sustu. Mustafa Said'le karşılaşmamızı, korkunç ve karanlık bir gece boyunca bana anlattığı öyküsünü, son yıllarını, boğularak —belki de isteyerek— ölümünü ona aktarmak için yanıp tutuştum. Üstelik iki oğlunun vesayetini bana bırakmıştı. Ama hiçbir şey söylemedim; derken emekli memur tekrar konuşmaya başladı:

— Onu önce Kahire'ye, sonra Londra'ya gönderdiler. İngilizlerin gözbebeğiydi. Ona hazırladıkları parlak geleceği kıskanıyorduk. Bizler İngilizce keli-

meleri bilinmedik Arapça kelimeler gibi söylüyorduk. Mustafa Said, güçlük çekmeden, İngiliz vurgusuyla söylüyordu. Biraz kıskanç kin, biraz da hayranlıktan olacak ona «Kara İngiliz» adını takmıştık. İngilizce, o zamanlar, geleceğin anahtarıydı. Okuduğumuz okul ilkokul gibi bir şeydi. Bilgi olarak bize alt yönetim görevlerinde gerekli olacak kadarı öğretiliyordu. Okulu bitirince ilk görevim al-Fâchir ilçesinde muhasebecilikti. Bin bir güçlükten geçtikten sonra yönetici sınavına kabul edildim. Sonunda kaymakam oldum, ama ancak emekliliğimden iki yıl önce valiliğe atandım. İlin İngiliz müfettişi gerçek bir satraptı, Britanya Adaları'nın tümünden daha geniş bir bölgeyi yönetiyordu. Uşaktan geçilmeyen, askerlerce korunan kocaman bir sarayda oturuyordu. Bu müfettişler Kadiri Mutlak tanrılar gibi davranırlardı, bizim gibi vergi toplamakla görevli küçük memurlarla alay ederlerdi. Vergi yükümlüleri, bu durumlarından yararlanarak istediği zaman enselerinde boza pişiren, istediği zaman bağışlayan bu müfettişten hoşnut değillerdi. İngilizler, bizden, ülkenin çocuklarından nefret etmeyi ve kendilerini, sömürgecileri, davetsiz konukları sevmeyi böyle öğrettiler insanlara. Delikanlı çok dikkatli ol! Bağımsız ve özgür değil miyiz? İngilizlerin serserileri korumayı ve en yüksek görevleri en rezil insanlara vermeyi ilke edindiklerini unutma. Mustafa Said önemli biri olacaktı. Babası, Mısır-Sudan sınırında yaşayan İbayida kabilesindendi. Salatin Paşa'yı Halife Abdallah-al-Taâyuch'un ellerinden bu kabile kurtardı, gene bu kabile daha sonra Kitchener'a Sudan'ın fetih yolunu açtı. Annesinin güneyli bir köle olduğu söylenir, Zandis ya da Bârias kabilelerinden birinden. Ama Tanrı bilir hangisinden!

Tren, İngilizlerin 1926 yılında yaptıkları Sennar Barajı boyunca ilerlerken benim emekli vali sakin sakin uyuyordu. Müfettiş ve vali ölçütlerine göre Mustafa Said'e parlak bir gelecek! İki milyon metrekareye yakın yüzölçümlü ülkede cesedi için bir mezar bile yok. Old Bailey'de yargıç şunları söylemişti: «Mr. Mustafa Said, bilimsel alanda kanıtladığınız üstünlüğünüze karşın, siz benim gözümde bir cahilsiniz. Tanrının insanlara verdiği en yüce yeteneği kötüye kullandınız: sevme gücünü.» Evinden çıkarken, doğuda batmakta olan ayı görüp, kendi kendime, ayın tırnaklarını kestiğini söylediğimi anımsadım. Ayın tırnaklarını niçin kestiğini bilmiyorum.

Daha bir ay bile geçmeden Mustafa Said yakamı Hartum'da da bırakmadı. Genç bir Sudanlının evindeydik, Hukuk Fakültesi öğretim görevlilerinden eski bir üniversite arkadaşı. Maliye Bakanlığı memurlarından bir İngilize rastladım orada. Başlangıçta dereden tepeden konuşuldu, sonra konuşma gelip karma evliliğe dayandı. Kimlerin böyle karma evlilik yaptığını ansımaya çalışıyorduk, birden... «Mustafa Said»! Bu adı duyar duymaz genç Sudanlı öğretim görevlisinin yüzü ışıl ışıl parladı, tıpkı trende rastladığım emekli valinin yüzü gibi. Kış başlarıydı, Hartum göklerinde yıldızlar kaynaşıyordu:

— Bir İngiliz kadınla evlenen ilk Sudanlı Mustafa Said'dir. Epeyce eski, Sudan'da değildi. İngiltere'de evlenip İngiliz uyruğuna geçti. Otuzlu yılların sonunda, Sudan'da hazırlanan İngiliz komplolarında önemli bir rol oynamış olan böyle birinin anımsanmaması çok garip. İngiltere Dışişleri onu Ortadoğu'da son derece tehlikeli diplomatik görevlerde kullandı. 1936'da Londra Konferansı sekreteryasın-

da görevliydi. Bugün artık bir milyoner, İngiltere taşrasında bir lord gibi yaşıyor.

Şaşkındım, elimde değildi, sanki yüksek sesle düş görüyordum:

— Mustafa Said ölünce geriye altı öküz, üç inek ve bir boğa bıraktı; iki eşek, on bir keçi, beş koyun, otuz hurma ağacı, yirmi kadar akasya, yirmi beş limon, bir o kadar portakal ağacı, dokuz dönüm buğdaylık, dokuz dönüm mısırlık, beş oda bir salonlu bir ev ve tuğladan yapılmış bir ek oda, 937 kitap ve üç lira beş kuruş.

Birden buz gibi bir rüzgâr esti, genç öğretim görevlisinin gözleri fal taşı gibi açıldı, gözkapakları titredi, çenesi gevşedi. Sanki korkmuş gibiydi!

— Sakın oğlu olmayasın?!

Böylesine saçma bir varsayıma başvurmasının nedenini kendisi de bilmiyordu. Beni gayet iyi tanıyordu, aynı okulda okumamıştık gerçi, ama aynı dönemde bulunmuştuk İngiltere'de ve Nightsbridge meyhanelerinde kadeh tokuşturmuştuk. Kahkahayla gülmeye başladım, insanlar rahat bir soluk aldı: yüzleri, adları, meslekleri bilinen insanlar. Arkadaşım da gülmeye başladı:

— Ah! Deliyim ben! Bir şairin sayıklamaları bunlar!

Şimdi ilköğretim müfettişliğine atanmamı beklerken, bir lisede İslam öncesi edebiyatı öğretmenliği yapıyordum, ama İngiltere'de üç yıl boyunca tanınmamış bir İngiliz ozanı üzerine çalışmamı bağışlamıyorlardı, acıyla anlıyordum bunu.

Bu sırada İngiliz memur söze karıştı: «Sudan'daki İngiliz oyunlarında oynadığı rol hakkında bir şey bilmiyorum, dedi, ama Mustafa Said'in ekonomi üzerine yazdığı yazı pek inandırıcı değil. Sömürge

ekonomisini reddeden, gerçek sayıları bir kenara itip alelacele genellemeler yapan Fabian okulundandı. Adalet, eşitlik, sosyalizm... laflar! Bir iktisatçı ne Dickens gibi bir romancı, ne de Roosevelt gibi politikacıdır, yadsınmaz olgulardan, sayılar ve istatistiklerden yola çıkarak çalışan bir araçtır. Diyelim ki en fazlası iki olgu arasında ilişki kurmak girişiminde bulunabilir.»

Ona, Mustafa Said'le tanışıp tanışmadığını sordum. İngiliz yanıtladı:

— Hayır, tanışmadım. Ben girdiğim zaman o Oxford'dan ayrılmıştı. Ama onun hakkında söylenenleri duydum. Kadınlara çok düşkünmüş. Hakkında sanki bir efsane düzülmüştü, «kara gibi güzel» diyorlardı, bohem çevrelerin sevgilisiydi. Doğrudur. Yirmili ve otuzlu yıllarda aşırı fikirlere bulaşmış olan soylu sınıf için bir sığınaktı bohemlik. Güney Afrika ırkçılığından daha az tehlikeli olmayan bu duygusal aşırılık Mustafa Said'i geçici ün tuzağına götürdü, bilimsel çevrelerde bulacağı gerçek dostluktan yoksun bıraktı onu. Boşinançlara karşı savaşıp ülkesine yararlı olabilirdi. Hâlâ başka boşinançlara güveniyorsunuz: sanayileşme, Arap birliği, Afrika birliği. Bahçeye bir metrelik çukur kazıp dünyanın öteki yakasına gitmeye çalışan çocuklar gibi. Kuruntular, cennet düşleri! Gerçekleri olanaklarınız ölçüsünde ancak sayılara dökülmüş olgularla değiştirebilirsiniz...

Kendi kendime düşündüm: «Tartışmak neye yarar? Bu İngiliz bir imam kadar bağnaz ve yobaz. Hiç kuşkusuz her şeye çare Tanrı değildir! Ama istatistik de değildir! Anlaşılan, bizi yönetmiş olan beyaz adam, güçlünün zayıf karşısında hissettiği şu aşağı görmeyle karışık üstünlük duygusunu uzun süre duyacak. Sudan'daki İngiliz varlığı ne bizim san-

dığımız gibi bir trajedi, ne de onların sandığı gibi bir lütuf oldu. Efsane boyutunda büyük bir dramdır bu.

Mansour'un Richard'a: «Kapitalist ekonominizin hastalığını bize bulaştırdınız; kanımızı emdi, sömürücü şirketler yarattı ve yapacağını yaptı,» dediğini duydum. Richard yanıtlıyordu onu: «Bu da gösteriyor ki sizin yaşamınız için su kadar, hava kadar gerekli olan bizim varlığımızdan vazgeçemezsiniz.» İkisi de kızmamış görünüyorlardı: Ekvator'a bir sigara içimi uzak, ama uçsuz bucaksız bir tarihsel yanılgıyla birbirinden ayrılmış durumda, tartışıyor ve gülüyorlardı.

IV

Yazdıklarıma bakıp, sayın okurlar, Mustafa Said'i bir saplantı durumuna getirdiğimi sanabilirsiniz. Böyle bir şey yok. Öldü, boğularak ya da intihar ederek. Tanrı her şeyi bilir! Aklımız her ölene takılıp kalsaydı, nice olurdu canlıların durumu! Dünya dönüyor. Türdeşlerim gibi ben de upuzun bir insan ve deve kervanının ortasındayım, kum tepelerini inip çıkarak kendi yolumda ilerliyorum. Kervan kimi zaman mola veriyor, kimi zaman toparlanıyor. Çölde, sınırları belirsiz uçsuz bucaksız çölde gündüzleri yolculuk yapmak zordur. Ter insanın alnından sel gibi akar, gırtlak susuzluktan kurur, gücünüz tükenir, artık ilerleyemeyeceğinizi sanırsınız; ama tam bu sırada, güneş batar, su içilir, yemek yenir, kabilenin ozanı türkü söyler, kimileri şeyhin arkasında namaz kılar, kimileri toplanıp dans eder, şarkı söyler, el çırpar. Hava yumuşak ve ılıktır, has ipek gibidir. Geceleyin tekrar yola çıkılır ve derken göz gözü görür olur: «Kabile şafakla yürümekten hoşlanır.» Kimi zaman serap yanıltır bizi, sıcak ve susuzluk gözümü-

ze hayaller gösterir, ama gelip geçicidir bunlar. Peki suç nerede öyleyse? Peki başka türlü davranabilir miyiz? Her yıl köyde iki ay oturmam da böyle bir şey işte.

Güneyden kuzeye akan nehir bir dik açı yaparak batıdan doğuya yöneliyor. Nehir bu noktada geniş ve derin, içine beyaz kuşlarla süslü yeşil adacıklar serpiştirilmiş. Kıyılarda, kimi zaman su çarkıyla, kimi zaman da su pompasıyla sulanan zengin hurmalar başlıyor. Çıplak gövdeli köylüler uzun şalvarlar giymişler. Tarlalarında mısır biçip buğday ekerlerken, Nil'in yüzen kalesi vapur geçiyor, şöyle bir doğrulup bir an bakıyorlar, sonra tekrar çalışmaya koyuluyorlar. Böyle, haftada bir kez, öğleye doğru, hurmaların damalı gölgeleri geminin dümen suyu köpüğüyle birbirine karışır. Düdüğün boğuk sesi tarlalarda yankılanıyor, kahvelerini içen bizimkiler duymuş olmalılar. Bir süre sonra ırmak barınağı belirginleşiyor: Mısır incirlerinin sıra sıra dizildiği rıhtım. İki kıyıda da insanlar çıkıyor ortaya. Kimisi eşek sırtında, kimisi yaya. Sandallar, yelkenliler karşı kıyıya geçiyorlar. Gemi, pervanesini akıntıdan korumak için tornistan yapıyor. Kalabalığın arasında babamı, amcalarımı, amca oğullarımı görüyorum. Eşeklerini incir ağaçlarına bağlamışlar. Hiçbir uyumsuzluk yoktur aramızda. İşte yedi ay yokluktan sonra Hartum'dan geliyorum; bakıyorum onlara. Galabiyeleri beyaz, ama ütüsüz, türbanları galabiyelerinden de beyaz. Kiminin bıyığı uzun, kiminin kısa, kiminin beyaz, kiminin siyah, bu onların sanki kimlikleri. Kimilerinin sakalı var. Bir kara eşeğe bakıyorum. Kalabalık iskeleye yığılırken, atılan palamarlara kayıtsız kalıyorlar. Karaya indiğim zaman elimi soğukkanlı-

lıkla sıkıyorlar, sonra karımın elini sıkıyorlar, sadece kızım kucaktan kucağa aktarılıp öpücük yağmuruna tutuluyor. Nihayet eşeklerle köyün yolunu tutuyoruz. İngiltere'de bulunduğum süre dışında, ilkokuldan bu yana hep böyle olmuştur.

Yolda, kara eşeği soruyorum. «Bir bedevinin amcana attığı kazık, diye yanıtlıyor babam, bu kara eşeğe karşılık kendi beyaz eşeğini verdi, üstüne de beş lira ödedi!» Kazıklananın hangi amcam olduğunu sorduğum zaman Abd el-Karim itiraz ediyor: «Valla! Memleketin en güzel eşeği bu! Sanki bir soylu at. İstediğim an otuz liraya satarım.» Bunun üzerine Abd el-Rahman amcam gülerek: «Belki soylu bir attır, ama gene de bir kısır eşek.» Hurma durumuna gelince? Her yıl aynı şekilde, hep birlikte yanıtlarlar: «Eh, fena değil!» Söylediklerinin pek doğru olmadığını biliyorum. Nil kıyısında, yarı yarıya tamamlanmış, bir tuğla yapının yanından geçiyoruz: «Dispanser, diyor Abd el-Mannân amcam. Başlayalı bir yıl oluyor nerdeyse. Palavracılar hükümeti!» Sanırım, geçen gelişimde henüz başlanmamıştı. Hiç tınmıyor Abd el-Mannân amcam: «Bütün bildikleri, iki üç yılda bir kamyon dolusu çığırtkanlarıyla gelip, flama sallayarak *Yaşasın falanca!... Yaşasın filanca!...* diye bağırmak; İngilizler varken başımızda böyle dertler yoktu.» Gerçekten de, üzüm salkımı gibi insan tıkıştırılmış eski bir kamyon görüyorum: «Yaşasın Ulusal Demokrat Sosyalist Parti!» diye bağırıyorlar. Romanlardaki köylüler mi bunlar? Rejimlerin kendi adına devrildiğini, hükümetlerin kendi adına kurulup kendi adına düştüğünü bilseydi, muhakkak katıla katıla gülerdi dedem. Aklıma garip bir düşünce geliyor! Gerçekten de, namazında niyazında bir Mustafa Said'i burada yaşarken dü-

şünmek çok zor! Böylesine gülünç bir kılığa girmesinin nedeni neydi acaba? Bu köyde garip bir dinginlik mi arıyordu? Bunların yanıtı belki de o yeşil pencereli uzun odadaydı. Acaba ne bekliyordum, onu alacakaranlıkta bir sandalyede otururken ya da tavandan sarkan bir ipin ucundan sallanırken bulmayı mı? Kırmızı mumla mühürlü, benim adıma yazdığı mektubu ne zaman yazdı acaba?

Karımı, çocuklarımı, bütün malımı mülkümü sana emanet ediyorum. Güvenilir bir vekil olacağını biliyorum. İşlerim hakkında bilgisi olan karım dilediği gibi davranmakta serbesttir. Sağduyusuna güveniyorum. İstediği oranda seni tanımak zevkinden yoksun kalan bir insan olarak sana sesleniyorum: aileme gözkulak ol, çocuklarımdan yardımını, nasihatini ve şefkatini esirgeme, Yolculuk'un zor sınavından elinden geldiği ölçüde koru onları. Normal bir eğitim görsünler ve yararlı bir meslek öğrensinler. Sana özel odamın anahtarını bırakıyorum, buraya şimdiye kadar benden başka kimse girmedi. Geçmişimi susuz bir merakla öğrenmek isteyen sen belki orada sorularının yanıtını bulacaksın. Bana kalırsa, yaşamımın ne salık verilecek, ne de örnek gösterilecek bir yanı var. Onun yol açacağı sıkıntılar bir bakıma suskunluğumun başlıca nedenidir. Bir açıklama yapıp yapmama kararını sana bırakıyorum. Odada kâğıt tomarları, anlatı parçaları, ayrıca çeşitli notlar bulacaksın. İşte sana vakit geçirtecek şeyler! Gerçeği çocuklarıma söyleme zamanını seçmeyi de sana bırakıyorum. Babaları hakkında serinkanlılıkla bir karara varabilmek, kendilerini daha iyi tanımalarına yardımcı olacaktır. Ülkemizin havasını, kokularını, renklerini içlerine doldurarak büyüsünler, tarihini öğ-

rensinler, insanlarının yüzlerini belleklerinde tutsunlar, Nil'in sularını, ekim ve hasat mevsimlerini öğrensinler! Yaşamım o zaman gerçek yerine oturacak, önemli gerçekliklerin ışığında bir anlam kazanacaktır. Bana acımaları da, kahramanlık yakıştırmaları da umurumda değil. Önemli olan yaşamımdaki gizemin onların yaşamını bozmamasıdır! Ah! Onlarla birlikte olmayı nasıl da isterdim! Ve büyüdüklerini ve varoluşumu doğrulamalarını. Kalmak ya da gitmek, bencillik hangisinde? Ama seçme şansım yok. Kendime yalan söylemek neye yarar: enginlerin çağrısı ışıktan sopasıyla durmadan vuruyor başıma. Kendimi bundan uzak sanırdım. Doğa mı gerçekleşecek, yoksa yazgı mı? Bilmiyorum. Sağduyu bu köyde oturmamı isterdi. Ama ruhum bu basit yaşamla yetinmeyecek kadar karmaşık. Oğullarımdan birine bile olsa serserilik tohumu aktarmış olma olasılığı ne büyük talihsizlik! Sana güvenim var, çünkü dedene çekmişsin. Çağrı ivedi, yolculuk yaklaşıyor. Elveda dostum.»

Mustafa Said intihar etmişse, melodramsal bir sondeyişti. Ama kaza varsayımı doğruysa, doğa onun isteğini yerine getirmiş demekti. Yazdı. Nil sularının temmuz ayında yükselmesi alışılmadık bir olaydı. Karanlığın gizleri, nehirden önce de kapalı kalmıştı. Onun isteklerine uygun muydu bu ölüm? Kuzey'de, Uzak Kuzey'de! Yıldızsız, buz gibi dondurucu bir gecede, kayıtsız insanlara yabancı olarak ölmek istemez miydi? Fatihin ölümü. Ama jüri üyeleri, tanıklar, avukatlar ve yargıçlar onu bu ölümden yoksun kılmak için birleşmişlerdi. Dedikleri hâlâ kulaklarımda: «Jüri üyeleri karşılarında kendini savunmak istemeyen bir insan gördüler. Yaşamak arzumu yitir-

miştim. Jean hıçkırıyordu: 'Gel bana, gel bana.' Yaşamım tamamlanmıştı, ama ölümden korkuyordum. Mahkemenin durumuma bir yazgı olayı olarak bakacağını umuyordum. Sanki bana karşı çıkmak istiyorlarmış gibi başka bir karar verdiler. Hakkında büyük umutlar beslediğim Albay Hammond bile, kendisini Liverpool'da ziyaret edişimi ve üzerinde bıraktığım olumlu izlenimleri anımsamıştı. Önyargısız, ama gerçekçi bir insan olarak evliliğimin başarısızlığa uğrayacağını tahmin ettiğini ileri sürmüştü. Kızı Ann'ın Doğu felsefelerinin etkisinde kaldığını, din değiştirmek isterken Budizm ve İslam arasında kararsız kaldığını ileri sürdü. Ann onun tek kızıydı. Onu tanıdığım zaman yirmisine geliyordu. Evlenme vaadiyle baştan çıkarmıştım onu: Güney ve Kuzey arasında atacağımız köprüyle. Bilgiye tutkun yeşil gözlerinin koru benim yüzümden küllendi. Bununla birlikte, tanık bölmesinde ayakta duran babası, bir yargıda bulunamayacağını soğukkanlılıkla söyledi. Savaşın kuralları gibi adaletin kuralları da acımasızdır! Ve şiddet bağışlayıcı yüzünü döndü.» Ona, kendi kendine layık gördüğü ölüm cezasını vermediler, yedi yıl hapse mahkûm etmekle yetindiler. Hapishaneden çıkınca, dünyayı dolaştı: Paris'ten Kopenhag'a, Delhi'den Bangkok'a; Nil'in bir dirseğindeki bir köyde yaşamını noktalamadan önce dünyanın dört bir köşesinde serserilik etti.

Köy şimdi gözlerimin önünde: pişmiş kerpiç ve aşıboyası kilden yapılmış evler, eşekler, yonca, saman ve su kokusu. Çölün sınırlarında duran bu evlerde, yerleşik olmak isteyen, ama pılı pırtısını toparlayıp alelacele yola koyulabilecek bir halkın izleri vardır. Birçok şey burada kaynağını ve sonunu bulur. Nehirden bir yarı gerçek gibi gelen nemli ve serin

bir rüzgâr bölgesidir. Gürültüler, sesler, kuşların ötüşü, hayvan sesleri, kaygılar gibi zayıflayarak gelirler kulağa ve su pompalarının tıkırtısı gerçeksizliği güçlendirir. Ve başlangıç ve sonun kaynağı nehir bütün değişmezliğiyle Kuzey'e doğru akar; bir dağ onun başını doğuya çevirir, bir sarsıntı onu batıya çeker ama yazgısı ve deniz kuzeydedir. Kuzey'e doğru.

V

Dedemin evinin önünde, büyük kapının yanında duruyordum. Yapmak için en azından kocaman bir akasya harcanmıştır bu kapıya. Okulu mesleğinin altın bileziğiyle trampa etmiş olan Wad el-Basîr ustanın eseriydi. Bostan dolapları ve dolap kovaları yapıyordu, hatta kırık çıkık onarmasını, yara dağlamasını, hacamat şişesi çekmesini bilirdi! Eşek bilirkişiliği de onun uzmanlık alanına girerdi, bir köylünün ona danışarak satın aldığı eşek konusunda kazıklanması olanaksızdı. Wad el-Bâsir hâlâ hayatta, ama gürgen kapılar, Oumdourman'ın demir kapıları ortaya çıktı çıkalı böyle kapılar yapmıyor artık. Su pompalarının gelişinden bu yana da su dolapları yapılmıyor.

Dedemin gülüşünü duydum, keyfi yerinde olduğu zaman havai fişeğe benzer gülüşü; Wad Rayyes'in gülüşü her zaman dolu bir mideden çıkar, Bakri'nin gülüşü zaman ve mekâna göre değişir, Bint Mahjoub'a gelince bir erkek gibi güler. Dedemi, namaz postuna oturmuş, su dolabının düzenli hareketiyle

sandal ağacından yapılmış tespihini çekerken gözümün önüne getirdim. Ötekileri alçak sedirde —çünkü dedemin gözünde yüksek sedir böbürlenme simgesiydi— otururlarken düşündüm, Bint Mahjoub bir elinde sigara, dirseğini dayamış olarak, Wad Rayyes'i bıyık burup muzipçe oyunlar tasarlarken, ve orada bulunmaktan hoşnut Bakri. Bu koca ev, buğday tarlasının uzantısı olan killi toprağın üzerine kurulmuştur. Avludaki akasya ağaçları, tıpkı taşkın sularının sızdığı duvarlardan fışkıran deli ağaçlar gibi tanığıdır bunun. Uzun yıllar süren doğaçtan eklentiler sonunda bugünkü görünüşünü kazandı: ayrı boyutlarda sıra sıra dizili odalar ortaya çıkan yeni gereksinimlere göre yapılmış; kimi zaman bedava, kimi zaman da dedemin uygun gördüğü hatır işi ücretle. Sadece birkaç ana odada eğilerek geçilen küçük kapılar vardı, kimilerinin penceresi yoktu. Taraça gibi duvarlar da kalın kum, kara kil ve hayvan fışkısı karışımı bir sıvayla sıvanmıştı. Tavan hurma ve akasya ağacındandı. Geniş konut kışın sıcak, yazın serin olurdu. Dışardan, serinkanlılıkla bakınca, iğretiymiş gibi görünürdü, ama doğa güçlerine karşı inanılmaz ölçüde dayanıklıydı.

Avluya girdim. Hasırların üzerine kurutulacak hurmalar serilmişti, bir köşede keçiler arpa yiyordu. Bir keçi yavrusu anasının memesini emiyordu. Bu ev tarlalara göre yaşar: ekim mevsiminde yeşil, kuraklıkta boz renkli. Evimize özgü zengin kokuyu içime çekiyorum: soğan, biber, hurma, buğday, bakla, fasulye ve toprak buhurdanlıktan tüten günlük kokusu. Namaz niyazıyla incelikle çelişen bu kokular dedemin ağırbaşlı sadeliğini belirginleştirir. Kışın yorgan gibi kullandığı namaz postu üç kaplan postundan yapılmıştır. Aptes almak için nakışlarla süslü

dövme bakırdan bir ibrik ve gene bakırdan bir leğen. Bununla birlikte, özellikle gururlandığı şey, zaman zaman kokladığı sandal ağacından yapılmış tespihidir; tespihini torunlarından birinin başının üzerinde şöyle bir sallaması bütün şeytanları defetmeye yeter. Ah! Hepsinin ayrı bir öyküsü vardır bunların: bütün odaların, bütün hurma ağaçlarının... Ayrıntıları durmadan değişen, dedemin bilmem kaç kez anlattığı öyküler.

Eşikte durdum, yeniden buluşmamızın ilk ürünlerinin tadını çıkarıyor, kutsal varlığına tekrar kavuşmamın duru şaşkınlığını duyumsuyordum. Onu kucaklarken, süt çocuğunun taze kokusuyla birlikte mezar kokusunu da içime çekiyordum. Ve bu dingin ses, benimle ve henüz soluğunu hissetmediğim ölüm arasında doğal bir köprü gibiydi. Olayları değerlendiren, kaynaklarını ve yakın uzantılarını bilen bu ses. Onu kucaklarken, uçsuz bucaksız bir zenginlik, evrenin yürek vuruşlarının türküsünü keşfediyordum. Avrupalı ve sanayileşmiş dünyanın bizi zavallı köylüler sayması pek önemli değildi! Dedemin, köklerini nemli ve verimli toprağa salan güçlü meşeyle benzerliği yoktur; o, gür püsküllü, sivri dikenli, ölüme meydan okuyan, dirimsel kaynaklarını cimrice kullanan çöl devedikenlerine benzer. Bulaşıcı hastalıklara, açlıklara, savaşlara, yöneticilerin savsamalarına karşın onun ayakta kalıp yaşamını sürdürmesi şaşırtıcı bir olaydır. Sapasağlam dişleri, donuk gibi görünen, ama karanlığı delen göz yuvarları, derli toplu vücuduyla işte orada, yüz yaşında: etiyle, kemiğiyle, dirhem yağsız kaslarıyla dipdiri, şafakla camiye giderken eşeğinin üzerinde dimdik.

Dedem gülmekten yaşaran gözlerini eteğinin ucuyla sildi. Selamlaşıp yanlarına otururken, «Val-

lahi! Wad Rayyes müthiş bir hikâye!» dedi. Benim gelişimle kesilen öyküye devam etmesi için bir işaretti bu. Ve Wad Rayyes öyküsünü sürdürdü:

— Bunun üzerine Hacı Ahmed, tepinip duran kızı eşeğin üzerine aldım, yolda soyunmaya zorladım, sonunda çırılçıplak kaldı. Bâkri'nin evlenme çağına gelmiş hizmetçisiydi. Memeler, Hacı Ahmed, vallah tabanca gibi, geniş kalçalar ki iki kolunla saramazsın. Krem sürünmüştü, teni ay ışığında parlıyordu. Kokusu aklını başından alırdı. Mısır tarlalarına götürdüm kızı. Kıza tam sahip oluyordum ki bir çıtırtı, sonra bir ses duydum: «Kim var orada?» Ah! Hacı Ahmed! Gençliğin deliliği hiçbir şeye benzemiyor. Hemen aklıma şimşek gibi bir düşünce geldi, cin taklidi yapmaya karar verdim. Tepinip sağa sola sıçrayarak korkunç sesler çıkardım. Adam korkup kaçtı. Hikâyenin en önemli yanı şu ki, hizmetçiyi kaçırdığım düğün yerinden itibaren izimi süren amcam İssa her şeyi görmüş. Ertesi gün sabahın erken saatlerinde kapıya dayandı ve babama her şeyi anlattı: «Senin oğlun bir şeytan,» dedi. «Ona hemen bir karı bulmazsan memleketin bütün kadınlarını sıradan geçirecek, rezaletin bini bir para olacak.» Aynı gün Rajab'ın amca kızıyla söz kesildi, Tanrı taksiratını bağışlasın: ilk çocuğunu dünyaya getirirken ruhunu teslim etti.

Bint Mahjoub gülerek, sigaradan kalınlaşmış sesiyle konuştu:

— Ve o gün bugündür damızlık boğa gibi inip çıkıyorsun.

Wad Rayyes hemen yanıtladı:

— Maslahatın tadını senden daha iyi kim bilebilir Bint Mahjoub? Sekiz koca eskittin, ama bir ayağın çukurdayken bile dokuzuncusu çıksa hayır demezsin.

Dedem söze karıştı:

— Bint Mahjoub'un cilvelerinin dillere destan olduğu söylenir.

Bint Mahjoub bir sigara yaktı:

— Vallahi, Hacı Ahmed, kocam bacaklarımın arasındayken bir bağırırdım ki su çarkına bağlı hayvanlar korkudan yular kopartıp kaçardı.

O zamana kadar ağzını açmamış olan Bakri:

— Söyle bakalım Bint Mahjoub, kocalarından en esaslısı hangisiydi!

— Wad el-Bechir!

— Wad el-Bechir mi? dedi Bakri, şu andavallı moruk mu?! Ayakta uyurdu herif, keçiler yemeğini yerdi billah!

Bint Mahjoub gösterişli bir hareketle sigarasının külünü silkti:

— Yemin ederim ki öyle! Adamda bir alet vardı sanki mısır koçanı. İçime girdiği zaman dünya dar gelirdi bana. Akşam namazında bacaklarımı havaya kaldırırdı, müezzin sabah ezanını okuyuncaya kadar öyle kalırdım. Keyfi gelirken boğazlanan öküz gibi böğürürdü, işini bitirip kalkarken: «Ah! Tanrım! Tanrım! Ah! Bint Mahjoub!» derdi.

— Şaşılacak bir şey yok bunda, dedi dedem, ömrünün baharında tahtalı köye postaladın adamcağızı.

Ama Bint Mahjoub gülmeye başladı:

— Vadesi gelmişti. Bu iş asla adam öldürmez.

Bint Mahjoub uzun boylu, siyah orkide gibi kara tenli bir kadındı. Çok yaşlı olmasına karşın hâlâ güzeldi. Memlekette pek ünlüydü, insanlar onun sohbetini dinlemek için sanki birbirlerini ezerlerdi, sigara ve içki içer, erkekler gibi küfrederdi. Söylenenlere bakılırsa, annesi bir el-Fawr sultanının kızıymış.

Memleketin en yağlı kuyruklarıyla evlenmiş, arkalarında büyük bir servet bırakarak birer birer ölmüşlerdi adamlar. Bir tek oğlu vardı, ama bir yığın kız doğurmuştu. Kızları da analarına çekmişti, güzellikleri ve laf esirgemezlikleriyle pek ünlüydüler. Söylediklerine göre kızlarından biri Bint Mahjoub'un hoşuna gitmeyen bir adamla evlenmiş. Adam kızı uzaklara götürmüş. Bir yıl sonra köye dönünce, bir ziyafet verip karısının bütün akrabalarını davet etmek istemiş. Ama karısı onu uyarmış: «Annem dilini tutmayı beceremez, en iyisi onu yalnız çağırmak.» Ve böyle yapmışlar. Onu tek başına davet edip şerefine koyun kesmişler ve Bint Mahjoub'la baş başa şölen yapmışlar. Ama yenilip içildikten sonra, laf lafı açmış, bunun üzerine Bint Mahjoub kızına: «Kızım Amina, bu adam sana iyi davranıyor: karnın tok, sırtın pek, boynunla bileklerin altın döşeli. Ama seni yatakta doyurmadığını anlamak için şöyle bir bakmak yeter. Ağzının tadı gelsin istiyorsan, seninle evlenmek isteyen biri var, kemiklerini kütürdetecek biri.» Bunu duyan Amina'nın kocası öylesine öfkeye kapılmış ki karısını hemen boşamış.

Bu sırada Bint Mahjoub, Way Rayyes'e takıldı:

— Ne düşünüyorsun? İki yıldır tek kadınla yaşıyorsun. İş kalmadı mı yoksa?

Wad Rayyes'le dedem suç ortağı gibi bakıştılar, bunun ne anlama geldiğini az sonra öğrenecektim.

— Sen benim yaşıma bakma, yüreğim delikanlı yüreğidir. Bir dul ya da boşanmış bir kadın tanıyor musun?

— Allahtan kork, Wad Rayyes! dedi Bakri. Artık evlenecek yaşta değilsin, yetmişini buldun. Torunların bile çoluğa çocuğa karıştı. Her yıl düğün yapmaktan utanmalısın. Murakabeye dalıp öteki dün-

yaya hazırlanmanın zamanı geldi geçiyor.

Bu sözler üzerine Bint Mahjoub ve dedem kendilerini tutamayıp gülmeye başladılar. Wad Rayyes öfkelenmiş gibi bağırdı:

— Bakri, sen bu işlerden anlamazsın! Hacı Ahmed ve sen, dul kalınca tekrar evlenmeyi göze alamadınız. Hacı Ahmed sanki cennete bekçi duracakmış gibi duaya vurdu işi. Sana gelince, öteki dünyaya birlikte götüremeyeceğin paraları üst üste yığmaktan başka bir işin yok. Ulu Tanrı evlenmeyi de, boşanmayı da meşru kılmıştır. «Kadınları iyilikle alın, iyilikle boşayın,» demiştir Ulu Tanrı. Kuran'da da, «Kadınlar ve oğullar bu dünyada hayatın süsüdürler,» diye yazar.

Söze karışmaktan kendimi alamadım:

— «Kadınlar ve oğullar» değil Wad Rayyes, «para ve oğullar» diye yazar Kuran'da.

Wad Rayyes koyu esmer tenine ters düşen, hatta biraz da takmaya benzeyen güzel beyaz sakalını bir süre sıvazladıktan sonra bıyıklarını burmaya koyuldu. Buna karşın sakalı beyaz türbanıyla tam bir uyum içindeydi. Velfecri okuyan güzel gözleri, ince bir burnu vardı, geleneğe uyma bahanesiyle yüzünü kohl'la boyuyordu. Genellikle güzel bir yüzü vardı, hele dedemin ve Bakri'nin kış kavununa dönmüş kırış kırış yüzleriyle karşılaştıracak olursak. Çekiciliğinin bilincindeydi Wad Rayyes, gençliğinde bütün Nil boyunca yürekler hoplatmıştı. İnce eleyip sık dokumadan önüne çıkan birçok kadınla evlenmişti. Şaşkınlık gösterecek olursanız, «Damızlık dediğin hiç kuru sıkı atmaz,» derdi. Karılarından bir Dongola'lıyı anımsıyorum, biri el-Guedaref'liydi, başka birini, bir Etiyopyalıyı Hartum'da oturan oğlunun evinde hizmetçilik yaparken tanımıştı, Nijeryalı kadını dördün-

cü kez hacca gittiği Mekke'den getirmişti. Kadının kocasıyla Port-Soudan'dan Cidde'ye giden gemide dost olduğunu anlatmaktan hoşlanırdı. Adam Arafat'a çıktıkları gün Mekke'de ölmüştü. Ruhunu teslim ederken: «Karımı sana emanet ediyorum. Onu himaye et,» demiş. Wad Rayyes de adamın vasiyetini yerine getirmenin en iyi yolunun kadınla evlenmek olduğuna karar vermiş. Kadın onunla üç yıl yaşadı, ki bu Wad Rayyes'e göre uzun bir ömürdü. Kadından hoşnuttu, hele kısır oluşunu da pek beğeniyordu. Durmadan hovardalık hikâyelerini anlatırdı: «Hovarda kadın almamış adam evlilikte cahil sayılır.» Houmrat-el-Cheikh'e yaptığı bir yolculuktan el-Kababich' li bir kadınla dönmüştü. Eski karısıyla geçinemedikleri için hovarda kadını boşamış. Ama yeni karısı da kısa süre sonra kaçarak onu bırakmış.

Wad Rayyes, böğrüne dirsek atarak:

— Hıristiyan kadınların bir afet olduğu söyleniyor? dedi.

Pek bilgim olmadığını söyleyince haykırdı:

— Ne! O ne biçim söz be yavrum! Güçlü kuvvetli bir erkek yedi yıl bir cenneti âlâda yaşasın da hiçbir şey bilmesin.

Yanıtlamadığım için konuşmasını sürdürdü:

— Senin kabilende iş yok. Hepiniz tek kadınlı erkeklersiniz. Bak, sadece Abd el-Karim amcan gerçek erkek sayılır.

Gerçekten de memlekette bir kez evlenip boşanmama geleneğimizle tanınırdık. Karılarımızdan korktuğumuzu ileri sürerek bizimle dalga geçerlerdi. Birkaç kez evlenen, karılarını boşayan ve onları aldatan sadece amcamdı.

Bint Mahjoub sözü aldı:

— Buradaki gâvur karıları o işte bizim kadın-

lar kadar marifetli değiller. Sanki bir bardak su içermiş gibi iştahsız iştahsız sevişirler. Oysa bizim yerli kadınlar kokular sürünürler, kremlenirler, boyanırlar ve akşamleyin kırmızı hasırın üzerinde bacaklarını açarlar...

Dedemle Bakri kahkahayla güldüler, ama Wad Rayyes öfkelenir gibi oldu:

— Rahat bırak bizim kadınları! Yabancı kadınlardan konuşalım daha iyi.

— Çok tuhaf bir kafan var! dedi Bint Mahjoub.

— Wad Rayyes oynak kadınları sever, dedi dedem.

— Yemin ederim ki öyle Hacı Ahmed! Habeş kadınlarını, Nijeryalı kadınları tanısaydın tespihini hemen kaldırıp atardın. Duan da el değmemiş altın tabak gibi duran bacak aralarına inerdi; ama burada kadınların kutularını harap tarlaya çevirmekten başka bir şey bilinmiyor.

— Sünnet, dedi Bakri, İslam'ın bir yasasıdır.

— Hangi İslam'dan söz ediyorsun? Seninki mi, yoksa Hacı Ahmed'inki mi? İkinizin de neyin iyi, neyin kötü olduğundan haberiniz bile yok. Nijeryalılar, Mısırlılar, Suriyeliler Müslüman değiller mi? Ama onlar yaşamasını bilen, kadınlarını Tanrının yarattığı gibi bırakan insanlar. Ama biz onları hayvanlar gibi iğdiş ediyoruz.

Dedem gülmeye başladı, farkına varmadan üç tespih tanesi sektirdi:

— Senin gibi bir insan Mısırlı kadınlardan ne anlar.

— Sen Mısırlı kadınları tanır mısın? diye yanıtladı Wad Rayyes.

Yanıtı Bakri üstlendi:

— Hacı Ahmed'in otuzlu yıllarda Kahire'ye git-

tiğini, orada dokuz ay kaldığını unutuyor musun?

— Peki ne yaptın orada? diye sordu Wad Rayyes. Gittiğin gibi geri döndün. Ellerin boş dönmemeliydin!

— Sanırım sen peşinde bir kadınla gelirdin. Aklın fikrin kadınlarda, kurtaramıyorsun kendini onlardan. Ceplerim parayla dolu olarak döndüm. Toprak aldım, bir su çarkı kurdum, oğullarımı sünnet ettirdim.

Wad Rayyes dedemin yanıtını umursamadı:

— Doğru söyle Hacı Ahmed, bir Mısırlı kadının tadına bakmadın, öyle değil mi?

Tespih birden durdu. Dedem gözlerini tavana kaldırdı, onu yanıtlamak için ağzını açıyordu ki Bakri atıldı:

— Sen delisin Wad Rayyes, bunca yıl yaşadın, hâlâ kafanda akıl yok. İster Mısırlı, ister Iraklı, ister Suriyeli, ister Vakvakyalı* olsun kadın kadındır!

Bakri'nin bu sözleri Wad Rayyes'i köşeye sıkıştırdı. Bir çıkış yolu bulması için Bint Mahjoub'a yalvaran gözlerle bakmaya başladı; ama araya dedem girdi:

— Doğrusunu isterseniz, Kahire'de az kalsın evleniyordum. Mısırlılar yaşamasını bilen sevimli insanlar. Mısırlı kadın da hiçbir bakımdan verimsiz, kadir bilmez değil. Boulâq mahallesinde, Abou'l Ala Camisi'nde, sabah namazlarına gelen sofu bir adamla tanıştım. Beni evine davet edip ailesine tanıttı. Hepsi birbirinden güzel birer ay parçası olan altı kızı vardı. Adam bir gün bana: «Sen dini bütün, kibar bir insansın. Kızlarımdan biriyle evlenmeni isterdim,»

* Vakvakya: Araplara göre Çin denizi ile Hint Okyanusu arasında bir yerde bulunan masal ülkesi.

dedi. Doğrusu en büyüklerine karşı içimde bir şeyler vardı. Ama kısa bir süre sonra, annemin ölümünü haber veren bir telgraf aldım ve hemen yola çıkmak zorunda kaldım.

— Allah mekânını cennet etsin, dedi Bakri, faziletli, iffetli bir kadındı.

Wad Rayyes içini çekti:

— Ölüm iyi kötü ayırt etmez! Ama yemin ederim ki Hacı Ahmed, senin yerinde olsaydım gerekli tedbirleri alırdım ben. Evlenir oraya yerleşir, verimli Mısır'ın tadını çıkarırdım. Peki neden geri döndün bu yitik ülkeye?

Bakri yanıtladı:

— «Şam benim otlağımdır» der otlayan ceylan!

Bint Mahjoub bir sigara daha yakıyordu:

— Bu yitik ülkenin kızlarının tadını unutamıyorsun ama. Yaşlısın, ama gücün kuvvetin yerinde.

— Yemin ederim ki, diye yanıtladı Wad Rayyes, tamı tamına yetmiş yaşındayım; bir gün bile fazla değil. Ama sen Hacı Ahmed'den de yaşlısın.

Dedem bağırdı:

— Allahtan kork, Wad Rayyes! Ben evlendiğimde Bint Mahjoub daha doğmamıştı. Senden iki üç yaş küçüktür.

— Ne olursa olsun, diye sürdürdü Wad Rayyes, aranızda en zinde benim ve yemin ederim kadınların bacak arasında senin torunundan daha becerikliyimdir.

— Senin çenene vurmuş, dedi bunun üzerine Bint Mahjoub. Malın, beynin gibi hava cıva dolu.

— Benimle evlenmiş olsaydın Bint Mahjoub, İngiliz topunun neye benzediğini gösterirdim sana.

— Kocam Wad el-Bechir ölünce bütün toplar

sustu, dedi Bint Mahjoub. Saçmalıyorsun. Senin alet bir kuş beyni kadar küçüktür.

Genellikle kendini tutmaya çalışan Bakri bile makaraları koyverdi. Wad Rayyes kişneyip duruyordu. Gülmekten yaşaran gözlerimizi sildik. Dedem:

— Allah taksiratımı affetsin! dedi.

— Allah taksiratımı affetsin! diye tekrarladı Bint Mahjoub. Bir güzel güldük. En kötü günümüz böyle olsun.

— Allah taksiratımı affetsin! dedi Wad Rayyes. Allah hepimize uzun ömür versin.

Bint Mahjoub, bir delikanlı gibi bir sıçrayışta ayağa kalktı. Bakri toparlanıp kalktı, sonra Wad Rayyes bastonuna hafifçe dayanarak ayağa kalktı. Dedem odadaki yataklardan birine oturmaya gitti.

Wad Rayyes, giderken: «Yarın öğle yemeğine bize gel,» dedi. Ve hepsi gittiler. Yatağa uzanmış olan dedem, kendi kendine gülmeye başladı. Bir süre sonra:

— Seni niçin davet etti, biliyor musun?

— Dostluktan.

— Senden bir şey yapmanı isteyecek.

— Ne isteyecek?

— Evlenmek istiyor.

Gülermiş gibi yaptım ve sordum:

— Wad Rayyes'in evlenmesiyle benim ne ilgim var?

— İlgilendiği kadının vasisi sensin.

Sustum. Ne demek istediğini anlamadığımı sanan dedem:

— Mustafa Said'in duluyla evlenmek istiyor.

Gene sesimi çıkarmadım.

— Hâlâ genç, diye sürdürdü konuşmasını dedem, iyi ve zengin bir adam. Ne olursa olsun, bu kadın

korunmaya muhtaç. Üç yıllık dulluktan sonra tekrar evlenmek istemiyor mu? Mustafa Said'in seni vasi bıraktığını burada herkes biliyor.

Çocukların vasisi ben olsam bile, babası henüz sağ olan bir kadın için aynı şeyin söz konusu olamayacağını söyledim.

— Ama kadının sana güveni var. Senin aracılığınla belki razı olur bu işe.

Köy geleneğinin beni neden bu denli sinirlendirdiğine pek anlamayarak öfkelendim:

— Aralarında kırk yaş fark var! Ondan daha gençlerini de istemedi...

Dedem, Wad Rayyes'in hâlâ güçlü ve zengin olduğunu ileri sürerek direndi. Söz konusu olan evlilik değil, kadının rızasıydı. Öfkeden dilim tutulmuştu. Bu evlilik önerisinin edebe aykırılığı bana dayanılmaz ve bayağı göründü. Doğum gibi, buğday hasadı gibi, nehir suyunun yükselmesi gibi olağan. Mahmud'un kızı, Mustafa Said'in dulu Hasna'yı, elimde olmadan, ertesi gün herkesin ağzına sakız olacak yetmişlik bir ihtiyarın ağırlığı altında ağlarken görüyordum. Öylesine öfkelendim ki, dışarı çıktım. Eve gelince, böylesine öfkelenmemin nedenini sordu babam. Ona olayı anlattım. «Böyle öfkelenecek ne var bunda?» dedi.

VI

Mustafa Said'in dulunun evine gittiğim zaman saat aşağı yukarı dörttü. Avluya girince, gizemli kırmızı odaya baktım. Orada, sakin sakin duruyordu, bir tabut gibi değil, açıkta demir atmış bir gemi gibi. Vakit gelmemişti. Hasna beni pencerelerin önündeki sekiye oturttu, bir bardak limon suyu getirdi. Çocuklar gelip el öptüler. Sekiz yaşındaki büyüğün adı ana tarafından dedesininki gibi Mahmud'du, yedi yaşındaki küçüğünkü babasınınki gibi Said'di. Her sabah eşek sırtında okula gidiyorlardı. Onların gelecekleri, köye yaptığım yıllık ziyaretlerin nedenlerinden biriydi. Bu yıl sünnetleri dolayısıyla büyük bir eğlence düzenleyecektik, anısını hiç unutamayacakları sazlı sözlü bir şölen. «Onları göçten koru,» demişti babaları bana. Bu konuda bir şey yapmayı düşünmüyordum. Yetişkin olunca kendileri karar vereceklerdi buna: dünyanın hamurunda sürekli çocukluğun mayası vardır. Çocuklar gittiler, Hasna ayakta bekledi. İnce uzundu, çizgileri yumuşak ve diriydi, sulanmış bir şekerkamışı gibi dolu doluydu. Ne ellerine, ne de

ayaklarına kına yakıyordu. Ama kendine özgü hafif bir kokusu vardı. Dudakları doğal olarak koyu kırmızıydı, düzgün dişleri bembeyazdı. Güzel yüzünü daha da güzelleştiren iri siyah gözlerinde kederle birlikte sıkılganlık da okunuyordu. Selamlaşırken elinin yumuşaklığını ve sıcaklığını duymuştum. Soylu bir kadın, bir başka ülkenin yüce güzelliği. Yoksa kendi kendime olmadık bir efsane mi uyduruyorum? Ona yaklaşınca, sıkılganlık ve çekingenlik karışımı bir duyguyla savuşup gitmek istedim. Wad Rayyes'in ölümden önce kendisine gençlik pınarı yapmak istediği işte bu kadındı.

Onu oturtmak için, gitmekle tehdit etmem gerekti. Konuşma başlangıçta sıkıntılıydı. Güneş batarken hava serinliyordu. Sonra dilim açıldı ve ağzımdan sözcükler dökülmeye başladı. Onu güldürecek bir şeyler söyledim: gülüşüşündeki duruluk yüreğimi titretti. Birden, batan güneş ufukta kanamaya başladı, sanki gökle yer arasında dişe diş, acımasız bir savaş vardı. İlk karanlık dört bir yandan sökün etti, gözlerindeki sakınım ve kederi göremez oldum. Sadece, bu yeni yakınlaşmanın daha da tatlılaştırdığı yumuşak sesi ve ince bir gözeye benzeyen kokusu kaldı. Birden sordum:

— Mustafa Said'i sevdiniz mi?

Sorumu yanıtlamadı. Bir süre bekledim. Suskunluğunu sürdürdü! Karanlık ve yakınlığın, orada ve o anda, sorumun uygunluğu konusunda beni yanılttığını anladım. Ama yumuşak sesi gece karanlığında küçük bir delik açtı:

— Çocuklarımın babasıydı.

Sesi, eğer aldanmıyorsam, kederden arınmış ve güvenli geldi. Sustum, gerisini getirmeyi sessizliğe bıraktım:

— Cömert bir eş, cömert bir babaydı. Bizi hiçbir şeyden yoksun bırakmadı.

— Nereden geldiğini biliyor muydunuz?

— Hartum'dan.

— Hartum'da ne yapıyordu?

— Tüccardı.

— Peki köye niçin gelmiş?

— Onu Allah bilir.

Umutsuzluğa düşüyordum. Gece rüzgârının esintisi burnuma kokusunu getirdi. Umutsuzluğum iyice koyulaştı. Birden, gecenin bir yerinde beliren çatlak, nehirinkinden de güçlü kederli sesini getirdi:

— Sanırım bir şeyler saklıyordu.

Sordum:

— Bunu niçin söylüyorsunuz?

— Geceleyin vaktinin çoğunu kırmızı odada geçiriyordu.

— Ne var o odada?

— Bilmiyorum. Hiç girmedim oraya. Sizde anahtarı var. Niçin girip bakmıyorsunuz?

Onun yanında yapabilir miydim, açsam ne görecektik? Mustafa Said'i ipin ucunda mı? Sorumu tekrarladım:

— Bir şeyler sakladığını niçin düşünüyorsunuz?

Mısır yaprağı gibi sesi:

— Geceleyin uykusunda bir şeyler söylüyordu...

— Neler söylüyordu?

— Bilmiyorum. Sanki yabancı bir dil konuşuyordu...

Kulağım kirişte ona doğru eğildim.

— Uykusunda bazı kelimeler tekrarlıyordu... Gina gibi, Jenny gibi şeyler... bilmiyorum.

Aynı yerde, aynı saatte, aynı karanlıkta, Musta-

fa Said'in öyküsünün sözcükleri dalgalanıyordu, suyun yüzeyindeki ölü balıklar gibi: «Üç yıl peşini bırakmadım. Her geçen gün, yayın kirişi daha da gerildi. 'Gel, gel!' diye mırıldanıyordu Jean. Yaşamım tamamlanmıştı. Bu yaşamda oyalanacak yer kalmamıştı artık.»

Bir çocuk çığlığı duydum, Hasna tekrar konuşmaya başladı:

— Sanki sonunu sezinliyor gibiydi. O kara günden önce... daha önce. Ölümünden bir hafta önce, işlerini düzenledi, alacaklarını topladı, borçlarını ödedi. Bir gün önce, beni çağırıp işler hakkında bilgi verdi. Çocuklar hakkında istek ve öğütlerini bildirdi. Mühürlü mektubu bana teslim etti. Başına bir şey gelecek olursa mektubu size vermemi tembihledi, böyle bir şey olursa sizin çocukların vasisi olacağınızı söyledi. «Allah esirgesin!» diyerek ağladım. «Bir tedbir bu. İnsan yarın başına neler geleceğini bilebilir mi?» dedi. O gün, taşkın yüzünden boğulma tehlikesini ileri sürerek tarlaya gitmemesini söyledim. Korkmuştum. Korkacak bir şey olmadığını, yüzme bildiğini söyleyerek beni yatıştırdı. Bütün gün endişeliydim, geceleyin dönmediğini görünce tedirginliğim iyice arttı. Bütün gece bekledik...

Sessizce ağladığını hissettim; sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı birden. Daha duyarlıydı gece. Şimdi artık ne sessizlik, ne koku. Hiç tanımadığı kocasını yitirdi. Bir adam kendi kurallarını koyuyor ve sonra çekip gidiyor. Ve Wad Rayyes budalası, evinde, şehvet geceleri düşlüyor. Peki sen, ne yapacaksın şimdi? Ayağa kalkıp, kollarının arasında sıkıp gözyaşlarını mendilimle silecek miyim onun, yatıştırıcı bir şeyler söyleyecek miyim? Bir elime yaslanarak

hafifçe doğruldum; bir tehlike hissettim, bir şeyler anımsadım... isteğimin baskısı altında bir an kararsız durdum. Birden omuzlarıma ağır bir yorgunluk çöktü. Nereden geldiği belli olmayan ışık, gecenin eski dokumasında dikişi sökülmüş yıldızlar. Koku, karışık bir düş, kumun üzerinde karınca ayakları. Gecenin içinde bir ses, onunki değil, ne öfkeli, ne kederli, ne ürkek, yansız bir ses: «Avukatlar cesedimin üzerine çullandılar. Sahnenin önünü savunulacak olay tutmuştu. Oxford Ruhsal Silahlanma Derneği' nin kurucularından, mason, Afrika Kilise Birlikleri Konferansı Müdürler Komitesi üyesi üstat Maxwell Foster-Keen bana olan tiksintisini gizlemiyordu. Belirgin bir bezginlikle: 'Said bey, diyordu, Afrika'yı uygarlaştırma çabalarımızın başarısızlığının en iyi örneği sizsiniz. Oradaki bütün çabalarımıza karşın, sürekli olarak, balta girmemiş ormandan ilk kez çıkıyor gibisiniz.' Bu tiksintisine karşın, beni darağacından kurtarmak için bütün hukuki yeteneğini kullandı. Bir yığın duygusal serüveni olan, iki kez evlenip boşanmış, sol ve bohem çevrelerle olan ilişkileriyle ünlü Sir Arthur Higgins bana: 'Siz haydudun birisiniz, ama ben haydutlardan nefret etmem; çünkü ben de haydudum,' diyordu. Sir Arthur beni ölüme mahkûm etmek için elinden geleni ardına komadı. Kendileriyle hiç konuşma olanağım bulunmayan, evlerinin bir odasını bana kiralamayı hiç düşünmeden kabul etmeyecek olan, işçi, doktor, çiftçi, dükkâncı gibi çeşitli mesleklerden gelme jüri üyeleri, evrensel insani nesnelliğe erişebilmk için kan ter içinde birbirleriyle yarışıyorlardı. Kendimi bu insanlar karşısında üstün hissediyordum, çünkü bir araya gelmelerinin nedeni bendim. Sömürgeli çağrısız bir konuk olarak görüyordum kendimi, yazgım hakkında karar

vermeleri gerekiyordu. Albara Savaşı'nda yenilen Mahmud Wad Ahmed'i zincire vurulu olarak savaş galibi Lord Kitchener'in karşısına götürdükleri zaman, ona şöyle demişti: 'Yakıp yıkmak, soymak için ülkeme neden geldin?' Çağrısız konuk toprağın gerçek sahibine bunları söylemişti! Tıpkı, benim durumum. Bize dillerini öğretmek için okullar açtılar. Bize şiddeti, tarihte eşi benzeri olmayan Avrupalı şiddetini öğrettiler. Kendi topraklarında bu şiddetin tepkisiydim ben.»

Düşüncelere dalmıştım, hıçkırıklar uzaktan geliyordu. Değişik, çeşitli ve zamandaş gürültülere karışıyordu: bir çocuk çığlığına, bir horoz sesine, eşek anırmasına, nehrin öteki yakasından gelen neşeli şölen kahkahalarına.

Yeni bir ses: gözyaşlarının sesi. Hiçbir şey yapmıyordum. Hareketsiz duruyordum, bırakmıştım ağlasın. Sonunda yatıştı. Artık konuşmam gerekiyordu:

— Geçmişte yaşamak hiçbir işe yaramaz. Gençsiniz, çocuklarınız var. Geleceği düşünün. Sizinle evlenmek isteyenlerden birinin önerisini kabul edersiniz belki.

Beni şaşırtan bir gözüpeklikle hemen yanıtladı:

— Mustafa Said'den sonra başka bir erkek istemiyorum!

Henüz söylemeye hazır değildim, ama birden ağzımdan kaçtı:

— Wad Rayyes sizinle evlenmek istiyor. Babanız ve erkek kardeşleriniz bunda bir sakınca görmüyorlar. Bu konuda yardımcı olmamı rica ettiler benden.

Öylesine uzun süre sustu ki bu sessizlikle yanıtını bulduğunu sandım. Karanlıkta sesi acılıydı!

— Beni onunla evlenmeye zorlarlarsa, onu öldürür, sonra da intihar ederim.

Uygun bir yanıt düşünüyordum, ama müezzinin sesini duydum. Benimle birlikte o da ayağa kalktı. Bir şey söylemeden uzaklaştım.

Ertesi sabah, kahve sırasında, Wad Rayyes geldi. Sanırım, aracılığının sonucunu öğrenmek için sabırsızlanıyordu. Gerçeği gizlememeye karar verdim ve oturur oturmaz, ona:

— Olanaksız, dedim. Evlilikten söz edilsin istemiyorum. Senin yerinde olsaydım bu düşünceden vazgeçerdim.

Haber Wad Rayyes'in üzerinde beklenmedik bir etki yaptı. Eşek alır gibi karı değiştiren adamın yüzü kararmış, gözkapakları titriyordu. Altdudağını kanatırcasına ısırdı, sandalyesini düzeltti, bastonunu öfkeyle yere vurmaya başladı. Birkaç kez sağ ayakkabısını çıkardı, giydi. Gidecekmiş gibi yaptı, ama kaldı, konuşmak istedi, ama sustu. Olacak şey değil! Wad Rayyes âşık! Mümkün mü?

— Evlenilecek kadının soyu tükenmedi ya, dedim sakinleştirmek için.

Gözleri cam bilyalar gibi parlak ve bir noktaya bakarak, taş gibi yanıtladı:

— Başka bir kadınla evlenmeyeceğim. Kabul etmeye zorlayacağım onu. Kendini kraliçe mi, yoksa prenses mi sanıyor? Bu memlekette dullar ayrıkotu gibi biter. Benim gibi bir koca bulduğuna şükretsin.

— Kızman ve kararını umursamaman neye yarar? Belki de bütün ömrünü çocuklarının eğitimine ayırmak istiyor, kendisini neden rahat bırakmamalı?

Mizacına yakışmayan aşırı bir öfkeye kapıldı.

Boşandı ve şaşkınlıktan ağzımı bir karış açık bırakan şeyler söyledi:

— Neden kabul etmediğini sen düşün! İkiniz bir dalavere çeviriyorsunuz. Seni ilgilendirmez! Sen onun ne babasısın, ne de kardeşi, onun işlerine bakmak sana düşmez! Kendi iradesine, senin iradene rağmen evlenecek benimle. Babası olur dedi. Okullarınızda öğretilen zevzeklikler geçmez burada. Bizde, erkekler kadınlardan üstündür.

Bereket versin babam geldi! Yoksa kendimi tutamayacaktım. Hemen kalktım, dışarı çıktım. Mahjoub'u görmek için tarlasına gittim. Onunla aynı yaştaydık. İlkokulda aynı sırada oturmuştuk. İlkokulun sonunda, «Bu kadar eğitim yeter; dedelerimiz, babalarımız gibi köylüyüz bizler. Bir köylü mektup yazsın, gazete okuyabilsin, dua edebilsin, hesap yapabilsin, yeter. Tabii biraz da yöneticilerle konuşup derdini anlatabilsin,» diye düşünmüştü. Ben okurken, Mahjoub yavaş yavaş güçlendi, etki kazandı çevrede. Şimdi tarım komitesine ve kooperatife başkanlık ediyor, henüz tamamlanmamış olan dispanserin yapımı için kurulan komitenin de üyesi. İl merkezine dilekçe vermeye giden bütün heyetlerin başında o vardır. Bağımsızlıktan sonra Mahjoub, Ulusal Demokratik Sosyalist Parti'nin yerel temsilcisi oldu. Bazen çocukluğumuzu anarız, o zaman bana:

— İstersen ikimizin tuttuğu yolları bir karşılaştır, der. Sen yüksek bir memur oldun, bense yitik bir bölgede köylü olarak kaldım.

— Ama başarılı olan sensin, ülkenin gerçek yaşamına göre davrandın. Biz memurlar havanda su dövüyoruz, oysa sizler iktidarın yasal mirasçılarısınız. Sizler hayatın kanı, toprağın tuzusunuz.

O zaman Mahjoub gülüyor ve: «...Çorak bir toprak,» diyordu. Wad Rayyes'le yaptığımız ağız dalaşı epeyce güldürdü onu:

— Wad Rayyes bilinçsiz bir budala moruktur, dedi.

— Biliyorsun ki bu kadınla olan ilişkilerim sorumluluğumun sınırlarını aşmamaktadır.

— Boş ver, üzerinde durma! Herkes senin nasıl bir insan olduğunu gayet iyi biliyor. Herkes övgünü yapıyor. Mustafa Said'in çocuklarına karşı görevlerini vicdanına uyarak bilinçle yapıyorsun! Bununla birlikte, seninle hiçbir yakınlığı olmayan bir yabancıydı... Ve zaten, diye sürdürdü konuşmasını kısa bir sessizlikten sonra, ve zaten bu kadının babası ve kardeşleri veriyorlarsa, kimseye söz düşmez artık.

— Ama, dedim, ya kadın evlenmek istemiyorsa?

Mahjoub sözümü kesti:

— Burada bu işlerin nasıl olup bittiğini biliyorsun. Kadın erkeğe bağlıdır ve erkek ne kadar yaşlanırsa yaşlansın gene erkektir.

— Bununla birlikte, diye karşı çıktım, ya kadın istemiyorsa...

— Biliyorum, dedi Mahjoub, zamanımızda... Ama dünya bu ölçüde değişmedi henüz. Kızlarımızı okula yolluyoruz. Radyo ve otomobil var. Rakı ve marissanın yerine viski ve bira içiyoruz. Ama geleneklerimiz...

Gülerek ekledi: «Dünya, benim gibi insanlar bakan oldukları zaman değişecek.»

Beni asıl ilgilendiren konudan uzaklaşıyorduk. Bunun üzerine:

— Wad Rayyes'in Hasna Bint Mahmud'a gerçekten âşık olduğunu sanıyor musun? diye sordum.

— Bu şaşırtmasın seni, diye yanıtladı. Wad Ray-

yes inatçı bir insandır. Hasna'dan iki yıldır konuşuyor. Düşüncesini değiştirmesini umduğu için iki yıldır bekliyor.

— Ama bu ani tutku da nereden çıktı? Wad Rayyes, Hasna'yı çocukluğundan beri tanır. Çocukken ağaçlara tırmanır, erkek çocuklarla kavga ederdi. Genç kızlığında Nil'de bizimle çıplak yüzerdi. Yeni ne oldu ki?

— Wad Rayyes, eşek satın almayı tutku haline getirmiş insanlar türündendir. Ama eşekle, eşek başkasına ait olduğu ve bu başkası da eşekten hoşnut kaldığı sürece ilgilenirler. O zaman eşeği güzel bulurlar, değerinden daha pahalıya satın almak pahasına da olsa onu satın almak için her şeyi yaparlar.

Bir süre düşündükten sonra ekledi:

— ...Gerçekte, Bint Mahmud, Mustafa Said'le evlendi evleneli aynı kadın değil. Tanınmaz hale geldi. Öyle değil mi? Şehirli kadınlara benziyor.

Mahjoub'a Mustafa Said hakkında ne düşündüğünü sordum. «Mekânı cennet olsun, dedi. Birbirimize saygı duyardık. Tarım komitesindeki ortak çalışmamız bizi birbirimize yaklaştırmıştı. Ölümü yeri doldurulmaz bir kayıptır. Muhasebe işlerini yüklenmişti, ticaret alanındaki tecrübesinin bize büyük yararı oldu. Kârlarımızı değirmen işine yatırmamızı o salık vermişti. Bizi bir yığın yararsız yorgunluktan kurtardı, şimdi memleketin dört bir tarafından insanlar geliyor değirmene. Bir kooperatif mağazası açmamızı da o salık verdi. Fiyatlar Hartum'daki fiyatları geçmiyor artık. Eskiden, satıcılar vapurla ayda bir ya da iki kez gelirlerdi. Tüccarlar stok yaparlar ve sıkışık zamanlarda mallarını iki üç katına satarlardı. Bugün kooperatifin on kamyonu var, iki günde bir Hartum'dan, Oumdourman'dan mal getiriyorlar. Ona

birkaç kez başkanlığı üstlenmesini söyledim, ama bu görev için benim biçilmiş kaftan olduğumu ileri sürdü. Belediye Başkanıyla tüccarlar nefret ediyorlardı ondan: yaptıkları kaçakçılığı ihbar etmişti. Ölümünden sonra, bunu tüccarların tezgâhladıkları söylentileri dolaştı ortalıkta. Kimileri de boğularak öldüğünü ileri sürdüler. O yıl on kadar insan boğulmuştu. Derin ve geniş bir zekâsı vardı. Bu dünyada bir adalet olsaydı onun gibi bir insanın bakan olması gerekirdi.»

Mahjoub'a:

— Politika senin başını döndürmüş, dedim. İktidardan başka bir şey düşünmüyorsun. Boş ver sen bakanları, sen bana onun nasıl bir insan olduğunu söyle.

Mahjoub'un yüzünde bir şaşkınlık belirdi:

— Nasıl, nasıl bir insandı? Dediğim gibi bir insandı... Bu soruyu bana daha önce de sordun ve merakını anlamadım. Biliyor musun, oğullarına **seni** neden vasi seçtiğini bir türlü anlamıyorum. Hiç kuşkusuz bu onura layık birisin, ama onu şöyle böyle tanıyorsun. Buna karşılık, bütün yıl boyunca biz de, deden ve ben de köydeydik seninle birlikte. Deden onun en iyi dostuydu ve Mustafa Said onunla konuşmaktan çok hoşlanırdı. Deden hakkında şaka yaptığım zaman hep kızardı. «Hayır, derdi, bunadığını söyleme onun! Hacı Ahmed tarihin bir parçasıdır.»

— Gene de, dedim, ben kâğıt üzerinde vasiyim. Gerçek vasi sensin. Ben Hartum'dayken iki **çocuk** seninle.

— Çocuklar zeki ve iyi yetişmişler, diye ekledi Mahjoub. Babalarının yetenekleri onlara da geçmiş.

— Ama anaları evlenirse ne olacaklar?

— O kadar endişelenme, dedi Mahjoub. Adam bir başkasıyla evlenirse ne âlâ. Ne kötü, ne kötü, bir ya da iki yıl onunla yaşamak zorunda kalacak, miras işinden önce.

Birden, aklına iyi bir fikir gelmiş gibi:

— Onunla niçin sen evlenmiyorsun? diye sordu.

Bu öneri karşısında ne söyleyeceğimi şaşırdım, onu yanıtlamadan önce bir süre düşündüm:

— Hiç kuşkusuz şaka yapıyorsun!

— Ciddiyim ben. Niçin evlenmiyorsun onunla? Eminim ki o da kabul eder bunu. Oğullarının vasisisin. Babaları olacaksın.

Mahjoub gülerek konuşmasını sürdürürken, bir akşam önceki tedirginliğimi anımsadım, şaşırtıcı bir akşamdı.

— Evli olduğunu, çocuğun olduğunu bahane etme. Erkekler her gün ikinci kadınla evleniyorlar. Bunu yapanın ne ilki, ne de sonuncusu olacaksın.

Soğukkanlılığımı tekrar kazandım ve gülerek yanıtladım onu:

«Sen zırdelisin!» Sonra, ayrıldım oradan. Gelecekteki huzurum tehdit altındaydı: bir bakıma, Hasna Bint Mahmud'u sevdiğim gün gibi ortadaydı, dünyam altüst olmuştu.

VII

Karımı ve kızımı köyde bırakıp kooperatifin kamyonlarından biriyle çölün yolunu tuttum. Mustafa Said'in oğullarının sünnet düğününü yapmıştık. Hartum'a döndüm. Karima nehir limanına kadar vapurla gitmeyi, oradan da Abou-Hamed-Atbara-Hartum trenine binmeyi alışkanlık haline getirmiştim. Hiçbir nedeni yokken acele etmiş ve bu kez dönüş yolculuğumu kısaltmak istemiştim.

Sabahın erken saatlerinde, araba Nil boyunca iki saat ilerledi, sonra bir dik açı çizerek güneye sapıp çöle daldı. Artık peşimizi bırakmayacak olan acımasız güneş ağır ağır yükseliyordu. Şoför mahallinin gölgesi bile güneşe vız geliyordu. Yorucu yol tekdüze inip çıkıyordu. Yapraksız çöl dikenleri yaşamla ölüm arasında gidip geliyordu. Sonra, bir deri bir kemik deve kervanı şöyle bir göründükten sonra gözden kayboluyordu. Ne bir bulut, ne de bir gölge olasılığı: bir yeryüzü cehennemindeydik. Havanın sıcaklığı ancak geceleyin düşebilirdi. Güneşin sıcaklığı, karman çorman kafamın içinde düşünce kırıntı-

larını uçuşturup duruyordu, cümlesiz sözcükler, yüzler, toz burgaçları gibi sesler. «Niçin acele ediyorsunuz?» demişti Hasna. «Niçin acele ediyorsunuz? Neden bir hafta daha kalmıyorsunuz?»... «Bedevi amcanı kazıkladı ve ona kara eşeği sattı.» Babam: «Böyle öfkelenecek ne var bunda?» Dayanılmaz güneş! İnsanın kafasını durduruyor. Motorun uğultusunda, tekerlerin çölün kumları üzerinde çıkardığı çıtırtıda, yağ ve yanmış lastik kokusunda, Mustafa Said'in sıcaktan terlemiş yüzü beliriyordu. Hasna peçesini çıkartmış, oğullarının sünnet düğününde, bütün analar gibi, dans etmişti. «Neden evlenmiyorsun onunla?» Böyle demişti Mahjoub. «Neden evlenmiyorsun onunla? Ciddiyim ben...» Isabella Seymour, Mustafa Said'e: «Yok et beni! Ey Afrikalı put! Kara ateşin ezsin, parçalasın beni! Ey kara Tanrı, güneşin ayin ekmeğini ver bana!» Ve işte ateş. Ve işte ayinler tapınağı... Hiçbir şey. Güneş. Çöl. Kurumuş çalılar. Tiridi çıkmış, tozlu develer. Araba bir inişte sarsılıyor. Deve kemiklerini geçiyoruz. Mustafa Said'in yüzü kafamda gidip geliyor ve sonunda büyük oğlunun yüzüyle örtüşüyor. Sünnet düğününde Mahjoub ve ben çok içki içmiştik. Köyde yaşam tekdüze olduğundan, insanlar çılgınca eğlenmek için en küçük fırsatı nimet bilirler. Mahjoub'un elinden tutup onu dışarı sürükledim; kırmızı odanın önüne gittik. Mahjoub'a: «Bu demir kapının anahtarı var bende,» dedim. O da sarhoş sesiyle yanıtladı beni: «İçerde ne var biliyor musun?» «Evet,» diye yanıtladım. «Öyleyse ne?» Sarhoşluktan gülerek, «Kesinlikte hiçbir şey!» dedim.

— Sarhoşsun sen, dedi Mahjoub. Hazine odası bu. Kerpiçler inci ve yakuttan, içerde altın var. Kimdi Mustafa Said?

— Bir yalandı o, onun gerçeğini öğrenmek ister misin?

— Sarhoşsun sen, dedi Mahjoub, üstelik delisin de. Mustafa Said gerçekte Hızır Aleyhisselam'dır: birden göründü, birden kayboldu. Odanın altında Süleyman Peygamber'in madenleri var. Cinler kesme mermerden bir kapı yapmışlar. Ve sen: «Açıl susam açıl, dünyayı zenginleştir, köylerin üzerine altın ve taş yağsın,» diyorsun.

Düğün konuklarını ayaklandırmasından korktuğum için Mahjoub'un ağzını elimle kapatmak zorunda kaldım. Sabahleyin onun yatağında uyandık, yalnız buraya kadar nasıl geldiğimizi ikimiz de bilmiyorduk.

Yol uzun. Güneş ateşten yumruklarını indiriyor tepemize. İnsanın korunması olanaksız. Isabella Seymour demişti: «İsa hiç uğruna öldü. Günah dedikleri şey zevk iniltisinden başka bir şey değildir, ey çıldırasıya sevdiğim Tanrım.» Ölüm nedeni hiç kuşkusuz kanser hastalığı değil, Mustafa Said'di. Şu talihin cilvesine bakın! Ekvator çizgisinde doğan bir insanı bir köleye ya da bir tanrıya dönüştürüyor. Ekvator çizgisi nerede? Bu çıfıt çarşısında işi ne dedemin? Ölüm kendisine sırıttığı zaman dedem gülümseyecek: yeter artık değil mi?

Birden yerden fışkırır gibi bir bedevi belirdi, koşarak yolu geçti. Durduk. Şoför ona ne istediğini sordu. «Allah aşkına bana sigara ya da tütün verin, iki gündür içmedim.» Bu duruştan yararlanarak uyuşan ayaklarımızı açmaya çalıştık. Tütünüm olmadığı için bedeviye sigara verdim. Çömeldi, görülmemiş bir doymazlığı, kendini verişi vardı sigara içerken. Yaşamım boyunca böyle bir şey görmemiştim. İkinci sigarayı da içti, sonra el kol hareketi yaparak kıvrıl-

dı, tıpkı bir saralı gibi, sonunda upuzun, yüzükoyun uzandı, başı ellerinin arasında öyle kaldı, bir ölü gibi. Biz dinlendiğimiz sürece, yirmi dakika kadar öyle kaldı. Arabanın motoru çalışmaya başlayınca, dirilmiş gibi birden ayağa fırladı, övgüler, dualar yağdırmaya başladı bana. Sigara paketimi ona attım. Arkamızda bir toz bulutu kaldırarak ondan ayrıldık, birkaç cılız çalının yanına kurulmuş yoksul çadırına doğru koştuğunu gördüm. Çıplak çocukların yanında birkaç koyun otluyordu, bir deri bir kemik. Tanrım, gölge nerede? Böyle bir toprak sadece peygamber üretebilir! Ya şu bir türlü bitmek bilmeyen yol, acımasız güneş... Araba dingilleri üzerinde inildiyor, yol bir çakıl halısı gibi. *«Terk edilmiş ve yalnız bir halkız biz. Öylesine öyküler anlatın ki süslesin bizi biraz...»* Kim dedi bunu? Şoför ağzını açmadı. Zaman zaman küfrü bastığı arabayı götürüyor. *«Hanedanların bunalttığı bir halk olarak kalacağız, / Onurlandırılmış ya da nefret edilen çölden çöle.»* Al Abâssi: ne ozan! Ve Abou Nowâs: *«Susamış bir halkın bardağından içtik, artık bittiğini sandığı bir haksız çağdan yorgun.»* Umutsuzluğun ve ozanın toprağıdır bu. Ama kimse şarkı söylemiyor.

Bir resmi arabaya rastladık. Bozulmuştu, yanında silahlarını çaprazlama asmış beş asker ve bir çavuş vardı. Suyumuzdan içip azığımızdan yediler. Şoför onlara benzin verdi. Mouraysâb kabilesinden, kocasını öldürmüş olan bir kadını aradıklarını söylediler. Adı neydi? Kocasının adı neydi? Niçin öldürmüştü? Bilmiyorlardı, ama onu yakalayınca öğreneceklerdi. Mouraysâb, Hawawir ve Kababiş kabileleri vardı; yerleşik ya da gezginci yargıçlar vardı, Kordafân ili kuzey müfettişi, Hartum ili güney müfettişi; su başlarında çobanlar, kabile reisleri, vahaya

kurulu çadırlarının altında bedeviler vardı. Herkes bu kadının adını öğrenecek: bir kadının kocasını öldürmesi adım başı rastlanan günlük olaylardan değildir, güneşin tek başına egemenlik sürdüğü bu ülkede. Birden aklıma bir şey geldi ve sonuçlarını düşünmeden söyledim onu: «Kadın kocasını öldürmedi, Isabella Seymour, Sheila Greenwood, Ann Hammond ve Jean Morris gibi güneş çarpmasından öldü adam.» Hiçbir şey. Hiçbir şey olmadı. «Bir polis müdürünün, Binbaşı Cook'un emrinde çalıştım, Allah belasını versin!» dedi sadece çavuş. Hepsi bu kadar. Ne de bir şaşkınlık. İki araba ayrıldı.

Düşmanın adı Güneş, doruk noktasında şimdi ve saatler boyu hiç kımıldamadan orada kalacak sanki. Taşların iç çekişlerini, ağaçların ağlamalarını, demirin çağrısını duyabilirsiniz. Şafak sökerken bir kadın bir erkeğin yumrukları altında inliyor; beyaz bronzdan bir ayla: ikisi de şimdi çölde yitmiş, aklaşmış deve kemiği. İlk balçık. «Zeki bir insanın erdemden bu kadar az pay almış olması şaşırtıyor bizi.» Kararı açıklamadan önce Old Bailey yargıcı bunları söylüyor. Wight Adası'nda, Chanklin'de yaşayan Mrs. Robinson'a yazacağım. Tifodan ölen kocası, Kahire'de İmam Châfei Mezarlığı'nda gömülü. İslam dinine geçmişti. İkisi de duruşmayı başından sonuna kadar izlemişlerdi. Mrs. Robinson başını okşamıştı onun: «Ağlama! Sevgili çocuğum!» Jean Morris'i sevmemişti ve bu evliliğe karşı onu uyarmıştı. Bilmecenin itiraf edilmemiş ya da unutulmuş noktalarına ışık tutabilir.

Akşam inmeye başladı sonunda, bir kadının ayaklarındaki kına rengi. Nil vadisinin o kokusu hiç aklımdan çıkmayan meltemi esmeye başladı. Durduk, yemek yedik, su içtik. Yolun büyük bir bölümü bit-

mişti. Kimileri akşam namazı kıldı. Şoför ve yardımcısı şarap şişeleri çıkardılar. Ben, kumun üzerine uzanmış, bir sigara yakmış, gökyüzünü seyre dalmıştım. Araba da yağını, benzinini, suyunu almıştı, mutluydu, gökyüzüne karşı bir tay gibi duruyordu. Görkemli gökyüzünün altında bütün yolcuların kardeş olduklarını duyumsadım. Ve bütün insanlar, ayyaş, sofu, hırsız, eş aldatan, savaşçı, katil, hepsinin kaynağı birdi. Ve hiçbiri Tanrının niyetlerini bilmiyordu. Büyük Duygusuz mudur Tanrı? Yoksa Büyük Öfke mi? Buradan, bu şiir toprağından gökyüzüne bir ip merdiven atıldı. Kızının adı Amal, ipi yakalar da elinde tutarsa hiç şaşmam. Güneş ve yoksulluk, her ikisi de yenilecek. Derken şoförün sesi yükseliyor. Çok tatlı bir sesle arabasının türküsünü söylüyor; eski çağların ozanlarının develerini yücelttikleri gibi o da arabasını ululuyor:

«Eşi benzeri yoktur dümeninin
Billah su verilmiştir çeliğine
Sitt Napour buraya gelmedikçe
Billah uyku girmez gözlerimize.»

Dörtlüğe yanıt olarak bir başka ses yükseliyor:

«Ya Allah diyerek çıkmışız yola
Lastik sağlam, motor desen canavar
Sevgilim beni satma bir pula
Aramızda şu zalim çöl var.»

Bir üçüncü ses yankılandı:

«Vay başıma gelen kim dayanır bu acıya!
Öldü köpeğim koşarken bir ceylanın ardında

Tanrıyı bir altına trampa etti imam
Hacca gidiyorum dedi ama varmadı Hicaz'a.»

Bu sırada, yanımızdan geçen arabalar durmaya, yolcular aşağı inmeye başladı. Kısa bir süre sonra, yüze yakın insan yiyor, içiyor, dua ediyor ve sarhoş oluyordu. Bir süre sonra herkes bir çember oldu, gençler kızlar gibi dans ettiler. Herkes şarkı söylemeye, el çırpmaya, toprağı dövmeye başladı. Çölün ortasında, kendiliğinden, büyük bir şenlik başladı. Biri bir transistorlu radyo getirip koydu ortaya. Şoförler arabalarıyla bir daire yapıp farlarını ortaya yönelttiler. Bir düdük konseri başladı. Karanlığın içinden bedeviler geldiler.

Gün boyu ortalıkta görünmeyen kadınlar ve erkekler, ışık ve sesin çekimiyle kum tepelerinden indiler. Bize katılıp yemeye içmeye koyuldular, kadınlar çemberin içine girip dans etmeye başladılar: bu garip ışığın altında hepsi güzel görünüyordu. Bir bedevi bir koyun getirip kesti, hemen oracıkta yakılan bir ateşte çevirdi. Bir yolcu iki kasa birasına kıydı, «Sudan'ın sağlığına, Sudan'ın şerefine!» diye bağırarak dağıttı. Sigara paketleri, helva kutuları elden ele gezdi. Düşsel ve amaçsız bir düğündü bu: bir çöl keşfetmek için umutsuz bir girişim.

Tanyeri ağarırken ayrıldık. Bedeviler gittiler. Herkes birbirine el salladı. Sonra, motorlar ısındı ve herkes kendi yoluna gitti. Kimileri güneye Nil yönüne; kimileri kuzeye Nil yönüne. Ve farların ışığında tozlar bir yükselip bir kayboldu, bir yükselip bir kayboldu. Oumdourman yakınlarında, Karara'nın doruğunda güneşi yeniden bulduk.

VIII

Vapur her zaman olduğu gibi yanaşmak için manevra yaptı. Boğuk düdük, öteki kıyıdan sökün eden sandallar, incir ağaçları, palamar rıhtımında curcuna. Karaya çıktım, beni karşılamaya sadece Mahjoub gelmişti; gözlerini gözlerimden kaçırarak elimi sıktı. Sanki bir suçun bütün ağırlığını omuzlarında taşıyormuş ya da bu suçun sorumluluğunu bana yüklüyormuş gibi sıkıntı içindeydi. Selamlaşır selamlaşmaz hemen sordum:

— Nasıl izin verdiniz böyle bir şeye?

Abd el-Karim amcamın eşeğinin semerini düzeltirken yanıtladı:

— Olan oldu. Çocuklar benim evde, sağlıkları iyi.

Bu cehennem yolculuğu sırasında çocukları düşünmemiştim; hep onu düşünüyordum: «Ne oldu? diye tekrarladım.» Durmadan bakışlarını benden kaçırıyor ve susuyordu. Semerin üzerindeki yaygıyı düzeltti, kolanı sıkıp bağladı. Sonunda, yuları toparla-

yıp bineğine bindi. Bir yanıt alamayınca ben de kendi eşeğime bindim. Eşeğini topuklayıp uzaklaşırken:

— Her şeyi sana telgrafımda söyledim. Uzun uzun söylevler ne işe yarar? Bununla birlikte gelişin şaşırttı bizi, dedi.

Konuşmaya cesaretlendireceğimi düşünerek: «Senin öğüdüne uyup evlenmeliydim onunla,» dedim. Sessizliğine daha çok gömüldü. Eşeğini yok yere öfkeyle topukladı. Ona yetişmek için eşeğimi tırısa kaldırdım: «Telgrafını aldığımdan bu yana, dedim, ağzıma lokma, gözlerime uyku girmedi, kimseyle konuşmadım. Üç gündür, Hartum'dan yola çıktım çıkalı, bu iş nasıl oldu diye boş yere düşünüp duruyorum, kafa patlatıyorum.» Durumuma üzüldüğü için usulca yanıtladı: «Hiç bu kadar çabuk gelmemiştin.» «Doğru,» dedim, «tam otuz iki gün geçti.» «Hartum'dan yeni haberler var mı?» «Yeni bir toplantı yapıyoruz.» İlgilenir göründü. Mahjoub başkent haberleri dinlemeyi severdi; skandal ve rüşvet haberlerine düşkündü özellikle. Öylesine ilgilendi ki konumuzdan uzaklaşacağımızı sandım: «Konusu neydi toplantının?» Bıkkınlıkla yanıtladım:

— Eğitim Bakanlığı bir toplantı düzenledi, toplantıya Afrika'nın yirmi ülkesinden delegeler katıldı. Toplantının gündemi, Afrika kıtasının tümündeki eğitim yöntemlerinin birleştirilmesiydi. Toplantı sekreteryasındaydım.

— İşe okul yaptırmakla başlasınlar, diye haykırdı Mahjoub, eğitimi birleştirmeden önce; toplantılarda durmadan laklak ediliyor, oysa çocuklarımız en yakın okula gidebilmek için kilometrelerce yol yürüyorlar! Bizler de insanız, vergilerimizi ödüyoruz, haklarımız var: bunu hesaba katan bir kişi var mı sence? Bütün ayrıcalıklar Hartum'a. Bu dolaylardaki tek

hastane üç günlük uzaklıkta, Marwa'da; kadınlarımız çocuk doğururken sapır sapır dökülüyorlar. Çevrede tek diplomalı ebe yok. Peki sen ne yapıyorsun Hartum'da? Elinden bir şey gelmezse, bizden birinin hükümette olması ne işe yarar.

Bana yetişmesi için dizginleri çektim. Genellikle böyle durumlarda öfkeye kapılırdım. Ama bu kez açtım, yorgundum. Yüreğimde onmaz bir acı vardı. Ama konferanstan birkaç kısa öykü anlatarak Mahjoub'u hem kızdırıp hem güldürebilirdim. Afrika'nın yeni efendilerinin beyaz kurt dişleri, at nalı gibi pırıl pırıl yüzükleri vardı, Siyam kedileri gibi giyiniyorlar ve parlak ayakkabılarını mermer salonlarda gıcırdatıyorlardı. Bir milyon Sudan ginesinden daha pahalıya patlayan şu büyük «Bağımsızlık Toplantı Salonu»nda Afrika eğitiminin yazgısına karar verildiğine inanmayabilirdi. Bu cam, mermer, betonarme ve yontmataş sarayın planları Londra'da çizilmiş, mermerler İtalya'dan gelmişti, pencereler vitray tarzındaydı: Hint meşesine yerleştirilmiş camlar, İran halısı döşenmiş döşemeler, deve büyüklüğünde avizelerin sarktığı altın kubbe. Girişte, Afrika'nın mermerden, dev boyutlu bir siyasal haritası vardı. Bu görkemli dekorda, alkıştan yer gök inlerken bir bakanın verdiği laf salatası söylevden Mahjoub'a nasıl söz edecektim: «Kitap bilgisi ile oluşan halk gerçeği arasındaki çelişkiye engel olmak zorundayız. Günümüzün bütün öğrencileri konfora can atıyorlar, işyerlerine, evlerine havalandırma tertibatı döşemek istiyorlar, Amerikan arabaları istiyorlar. Kötülüğün köklerine saldırmamız gerek, yoksa gerçek yaşamla ilişkisini kesmiş bir burjuva aydın sınıfı oluşacak. Bu da Afrika için sömürgecilik kadar büyük bir tehlikedir.» Bu zart zurt konuşan bakanın yaz tatille-

rini Locarno Gölü kıyısında geçirdiğini, karısının Londra'dan giyindiğini, hem de özel uçakla gittiğini, kendi delegasyonunun üyelerinin önlerine gelene bakanlarının satılık ve kokuşmuş olduğunu, kendi halkını soyarak servet yaptığını anlattıklarını Mahjoub'a söyleyecek miydim? Bu herifler göbekleriyle göbek altlarından başka bir şey düşünmüyorlar. Bu dünyada ne hak, ne de adalet var. «Benim gibi bir insan ün aramaz,» demişti Mustafa Said. Normal bir meslek yaşamı onu da bu kurt sürüsünün arasına katardı. Gerçekte, hepsi ona benziyor: maddi rahatlıkla güzelleşmiş yüzler. Kapanış oturumunda, bir bakan Mustafa Said'in öğrencisi olduğunu söylemişti; beni kendisine tanıttıkları zaman: «Bana çok sevgili bir arkadaşımı anımsattınız, kendisiyle Londra'da yakın ilişkilerimiz vardı: 1928 yılında hocam olan Mustafa Said'i anımsattınız bana, diye haykırmıştı. Afrika'nın Kurtuluşu İçin Mücadele Komitesi'ne başkanlık ediyordu. Müthiş bir insandı! Ben de bu Komite'nin üyesiydim. Tanıdığım en ilginç, en parlak, en yetenekli Afrikalıydı o. Çok geniş ilişkileri vardı. Kadınlar kollarına atarlardı kendilerini. Tanrım! Ne mütmiş bir insandı! Afrika'yı maslahatımla özgürleştireceğim, derdi.» Adam, kendisine birkaç soru sormama fırsat bırakmadan kahkaha atarak bakanlar ve başkanlar kalabalığına dalmıştı. Artık üzülmüyorum buna. Mahjoub'un telgrafı her şeyi değiştirdi. Mrs. Robinson mektup yazdı bana. Yazdıklarına çok sevindim. Sıkıntılı düşünceleri kovalamak için mektubunu trende tekrar okudum.

Eşeklerimiz, toynakları çakıl saçarak yol alıyordu. «Neden sesin çıkmıyor?» diye sordu Mahjoub. Yanıtladım onu: «Benim gibi memurlar hiçbir şey değiştiremez. Biz sadece verilen emirleri yerine getiriyo-

ruz. Ama, senin gibi yerel yöneticiler öfkelerini sorumlular karşısında dile getirmelidirler.» Mahjoub sesini alçaltarak, sanki özür dilercesine: «Ah! Şu felaket başımıza gelmeseydi! dedi. Heyet olarak gidip büyük bir hastane, bir erkek lisesi, bir kız ilkokulu, bir de tarım koleji yaptırılmasını isteyecektik.»

Ama, kendini toparlayıp öfkeli sessizliğine tekrar kapandı. Yüzeyi rüzgârda kırışıp mırıldanan soldaki nehre baktım. Karşımıza birden mezarlığın on kubbesi çıktı. Düşüncelerimi sezinleyen Mahjoub tekrar konuşmaya başladı: «Onları şafakla gömdük, gürültü etmeksizin. Kadınlara ağlamamalarını söyledik, uyardık. Cenaze töreni yapılmadı; kimseye haber vermedik. Polis gelir, soruşturma yapar ve rezalet çıkabilirdi.» Her yanım birden buz kesti, sordum: «Neden polis?» Uzun uzun yüzüme baktı, sonra konuşmaya karar verdi: «Senin ayrılmandan ya bir hafta ya da on gün sonra, sabrı taşan baba, Wad Rayyes' le evlilik sözleşmesini imzalayıp, kızına: 'İstesen de, istemesen de evleneceksin onunla. Bu kadar gurur yeter!' dedi. Ben yoktum orada; imza sırasında sadece Bakri, deden ve Bint Mahjoub vardılar. Wad Rayyes'i kararından vazgeçirmeye çalıştım, ama boşuna, saplantısından kurtulması olanaksızdı. Hasna' nın babası, kimsenin alay konusu olmak istemediğini ileri sürerek iyice köpürmüştü ayrıca. Wad Rayyes'e karısına karşı ölçülü davranmasını öğütledim. Tek kelime konuşmadan iki hafta birlikte oturdular. Deli gibi oldu Wad Rayyes... Duvarlara yakınıp önüne gelene çatıyordu. Tanrının ve peygamberin yasalarına göre evlenmiş olduğu halde karısı onunla ilişki kurmaya yanaşmıyordu. Ve...»

Eşekler birden anırmaya başladılar, semerden düşeyazdım. Bu, Mahjoub'un konuşmasını kesmesine

neden oldu. Köye gelmiştik. Sonraki iki gün insanları sorguya çektim, ama bir yanıt alamadım. Sanki bütün köy korkunç bir suç ortaklığında sözbirliği etmişti. Annem: «Neden geldin? Neden işinden ayrıldın?» diye sordu. «Çocuklar,» dedim. Yüzüme uzun uzun baktı: «Çocuklarmış... anneleri demek istiyorsun! Seninle onun arasında ne vardı? Babana geldi... 'Söyleyin ona, benimle evlensin,' dedi. Vefasız! Ne cesaret! Ne uygunsuzluk! Günümüz kadınları, ne utanç verici bir şey! Ya yaptığı korkunç şey, ne iğrenç!»

Dedem de hiçbir yardımda bulunmadı. Yatağında yatıyordu, onu böylesine yorgun, böylesine bitkin hiç görmemiştim şimdiye kadar. Ağzını açmadan oturuyor, yatağında dönüp duruyor, Tanrıya yakarıyordu. Öylesine inliyordu ki, sanki Şeytanın kuyruğuymuşum gibi, çektiği acıdan dolayı kendimi suçlu bulmaya başladım. Sonunda tavana bakarak konuştu: «Allah kadınların belasını versin... Şeytanın kız kardeşi bunlar! Wad Rayyes... Wad Rayyes... neredesin?» Ve ağladı. Onu ağlarken hiç görmemiştim. Sonunda kendini tutmayı başardı, gözlerini entarisinin yeniyle sildi, sonra öylesine sessizliğe kapandı ki yatıştı sandım. Ama bir süre sonra tekrar konuşmaya başladı: «Allah affetsin seni, Wad Rayyes! Allah günahlarını bağışlasın!» Sonra dualar mırıldandı ve konuşmasını sürdürdü: «Eşi benzeri yok bir insandı. Hep gülerdi. Kara gün dostuydu, hep yardıma koşardı. Ah! Sözümü dinlemeliydi! Böyle bir son, Tanrım! Yüce Tanrım! Böyle bir şey görülmüş değil memleketimizde! Dünyanın sonu geldi artık.» Cesaretimi toparlayıp sordum: «Ne oldu?» Ama soruma dikkat bile etmedi, kurulmuş gibi tespih çekmesini sürdürdü. Bir süre sonra tekrar konuşmaya başladı: «Ah! Wad

Rayyes'i uyarmıştım: 'Bu kadın lanetli, uzak dur ondan,' demiştim. Ama kader böyle olsun istedi.»

Üçüncü gün, sabahleyin erkenden, bir şişe viski alıp Bint Mahjoub'un evine gittim. Bint Mahjoub konuşmazsa, kimse konuşmazdı. İçip konuştu: «Hiç kuşkusuz bir şey sormak istiyorsun. Köyde bu şehirli içkisine alışkın değiliz biz.» Yanıtladım onu: «Gerçeği öğrenmek istiyorum. Kimse söylemek istemiyor.» Büyük bir yudum viski içti, yüzü üzüntüyle karardı: «Bint Mahmud'un yaptığını kimse tarif edemez. Görülmüş bir şey değil.» İçki etkisini gösterinceye kadar kendimi tutmaya, sabırlı olmaya karar verdim; ama kaşla göz arasında şişenin üçte birini temizlemişti. Şişeyi kapattı ve konuştu: «Bu kadar yeter! Bu gâvur şarabı çok sert. Hurma içkisi gibi değil.» Ona yalvarır gibi baktım, konuşmasını sürdürdü: «Kimse söylemez sana. Cesetlerle birlikte olayı da gömdüler. Anlatılması güç, utanç verici bir olay.» Keskin gözleriyle yüzüme merakla baktı: «Duyacakların hoşuna gitmeyecek, hele eğer...» Başını eğdi, konuşmasını kesip: «Herkesin bildiğini bilmek benim de hakkım,» dedim. Sigara verdim, dumanı içine çekip konuşmaya başladı: «Akşam namazından sonra, bir çığlıkla uyandım. Hasna Bint Mahmud'un sesiydi. Wad Rayyes işini bitirdi, diye düşündüm... Zavallı az kalsın delirecekti. İki hafta dayandı! Kulak kesilip dinledim: Hasna bağırıp inliyordu. Allah günahlarımı bağışlasın! Wad Rayyes'in elde ettiği başarılı sonucu düşünüp gülüyordum. Çığlıklar daha da yükseldi. Evi Wad Rayyes'in evine bitişik olan Bakri'nin, yaşını hatırlatıp Wad Rayyes'e bu kadar hızlı gitmemeyi öğütlediğini duydum. Bakri'nin karısı da Hasna'ya seslendi: 'Kızım! Şerefin iki paralık oluyor! Bu ne biçim rezalet? Bir bakire bile senin gibi şa-

mata etmez! Duyan da hiç erkek görmemiş diyecek.' Ama, bu sözler biter bitmez, Bint Mahmud'un çığlıkları daha da yükseldi, sonra Wad Rayyes ulumaya başladı: 'Bakri, Hacı Ahmed, Bint al-Rayyes, imdat! Yetişin! Bint Mahmud öldürdü beni!' Hemen ayağa fırladım, yarı giyinik durumda, koşarak Bakri'nin, Mahjoub'un kapılarını geçtim, Wad Rayyes'in evine geldiğim zaman avlu kapısı kapalıydı. Gücüm yettiğince bağırdım, biraz sonra Mahjoub, daha sonra Bakri ve bütün mahalle koşarak geldi. Korkunç bir çığlık duyunca, kapıyı yüklenip indirdik. Dağları devirecek cinsten tek bir çığlık! Wad Rayyes'ti. Bu kez Bint Mahmud'un çığlığı. Bakri ve Mahjoub'la birlikte içeri girmeyi başardık. Mahjoub'a başta kadınlar olmak üzere kimseyi içeri bırakmamasını tembih ettim. Dediğimi yaptıktan sonra amcan Abd el-Karim' le geldi, yanlarında zavallı deden de vardı.»

Yüzünden sicim gibi ter akan, boğazı kuruyan Bint Mahjoub bana eliyle su testisini gösterdi, ona uzattım. Suyu içti, yüzünü kuruladı, kaldığı yerden konuşmasını sürdürdü: «Allah günahlarımı bağışlasın! Onları sokağa bakan küçük odada bulduk. Gaz lambası yanıyordu. Wad Rayyes de, Bint Mahmud da çıplaktı, entari ve pantolon paramparçaydı. Yatak hasırı kan gölüne dönmüştü. Lambanın fitilini açtım. Hasna'nın vücudu baştan başa diş ve tırnak izleriyle kaplıydı: karnı, kalçaları, boynu. Sol memesinin başı kopmuştu. Yarılmış altdudağından kan sızıyordu. Wad Rayyes'e gelince, karnında, göğsünde, bacak arasında ondan fazla bıçak yarası vardı.» Durmak zorunda kaldı, güçlükle yutkundu, boğazını temizledi ve konuşmasını sürdürdü: «Tanrım! Senin iradene karşı konulmaz! Hasna sırtüstü yatmıştı, bıçak kalbine saplanmıştı, dudakları açıktı, yuvasından fırla-

mış gözleri sanki bize bakıyordu. Wad Rayyes'in dili çıkmıştı, eli yakarır gibi havada donup kalmıştı.» Bint Mahjoub çok heyecanlanmış, soluk soluğa kalmıştı, güçlükle sürdürdü konuşmasını: «Allah günahlarımı bağışlasın! Az önce ölmüşlerdi. Hasna'nın göğsünden, Wad Rayyes'in bacak aralarından kan fışkırıyordu. Kan, yatak ve hasırdan taşıp odaya akıyordu. Mahjoub, Allah esirgesin! bütün soğukkanlılığını korumuştu; Hasna'nın babası Mahmud'un sesini duyunca dışarı fırladı, babana: 'İçeri girmesine engel ol,' dedi. Öteki erkeklerle birlikte Wad Rayyes' in cesedini götürdü. Ben de Bakri'nin karısı ve öteki yaşlı kadınlarla Hasna Bint Mahmud'un cesedini taşıdım. Mezarlığa tabuta koyup götürdük onları; şafak söküyordu. Hasna'yı annesinin, Wad Rayyes'i ilk karısı Bint Rajab'ın yanına gömdük. Bazı kadınlar ağlayıp sızlanmaya başladılar, ama Mahjoub, Allahın inayeti üzerinde olsun, sertçe susturdu onları: 'Ağlayıp sızlananın boynunu kopartırım billah. Böyle bir durumda tören yapmayı nasıl düşünebiliriz? Başımıza büyük bir felaket geldi. Hayatımız yüce ellerde, ölüm ansızın geliyor. Bağışla beni Tanrım! İşlediğim günahlardan pişmanım!' Ve Bint Mahjoub ağladı, tıpkı dedem gibi, uzun uzun, sıcak gözyaşlarıyla.

Sonunda, gözyaşlarının arasından gülümsedi: «Olayın en şaşırtıcı yanı,» diye başladı konuşmasına, «en yaşlı karısı Makrouba bütün bu gürültü patırtıdan uyanmamıştı. Sarsıp uyandırdığım zaman, başını kaldırıp: 'Bu saatte ne istiyorsun Bint Mahjoub?' diye sordu. 'Kalk, dedim, bir cinayet oldu ailende?' 'Kim öldürüldü?' 'Bint Mahmud, Wad Rayyes'i öldürdü, sonra intihar etti.' 'Allah canını alsın!' deyip sadece, tekrar uykuya daldı. Bint Mahmud'un cenazesini hazırlarken, onun horladığını duyuyorduk.

Mezarlık dönüşü onu kapı önünde oturmuş kahve içerken bulduk. Bazı kadınlar onunla birlikte ağlamak istediler, o kadınları kovaladı: 'Kadınlar! Herkes kendi işine baksın! Wad Rayyes mezarını kendi elleriyle kazdı. Bint Mahmud, Allah affetsin, eskinin ve yeninin hakkını aldı.' Ve Makrouba göbek atmaya, evet oğlum, sevinçten göbek atmaya başladı: 'İyi oldu! Hoşunuza gitmiyorsa, gidip kızınıza kına yakın.' Allah günahlarımı bağışlasın, Hasna'nın babası Mahmud, bütün gece gözyaşı döktü vallah. Deden ant içiyor, bastonuyla yeri dövüyor, haykırıyor ve ağlıyordu. Amcan Abd el-Karim, Bakri'yle yok yere tartıştı, komşu evde iki kişi birbirini boğazlarken eli kolu bağlı beklemekle suçladı onu. Sadece Mahjoub sinirlerine hakim olabildi, kefenleri o bulup getirdi, Wad Rayyes'in çocuklarıyla o ilgilendi. Kıyamet belirtisi: çocukların saçları ağardı! Ve bunların hepsi yok yere! Bir yabancıyla evlenmeyi kabul etmiş, ama Wad Rayyes'i reddetmişti.»

Tarlalardan bir duman yükseliyor. Ekim zamanı. İnsanlar tarlaları temizliyor, mısır saplarını, küçük koçanları, hasat artıklarını toplayıp tarlaların ortasına yığıyor, yakıyorlardı. Yeni bir olaya hazırlanan tarlalar siyaha boyanmış gibiydi. Çapalarının üzerine eğilmiş, arabalarının arkasında yürüyen insanlar görüyorum. Hafif, maymun iştahlı bir rüzgâr hurmaların dallarını titretiyor; öğle güneşinin altında, sulanmış yonca tarlalarından sıcak bir buhar yükseliyor. Esinti portakal, limon, mandalina kokusu getiriyor. Bir öküzün böğürtüsü, bir eşek anırtısı, ormandan gelen boğuk balta sesi... Bununla birlikte değişti dünya.

Mahjoub'u tere batmış, tepeden tırnağa çamur

içinde, beline bir bez sarmış olarak buldum. Bir palmiye sürgününü ana gövdeden ayırmaya çalışıyordu. Onu selamlamadım, o da dönüp bakmadı, sürgünün çevresini kazmayı sürdürdü. Bir süre kımıldamadım, ona baktım, sonra bir sigara yakıp paketi ona uzattım, ama başıyla geri çevirdi. Bir hurma ağacının yanına gidip oturdum, başımı gövdesine dayadım. Burada yapacak bir şeyim yoktu. Niçin bavulumu hazırlamıyordum? Hiçbir şey duygulandırmıyordu bu insanları. Her şeyi değişmez bir biçimde düzenlemişlerdi. Doğumlardan sevinmiyorlar, ölüme kederlenmiyorlardı. Gülüyor, «Allah günahlarımı bağışlasın!» diyorlardı; ağlıyor, «Allah günahlarımı bağışlasın!» diyorlardı. Yeni öğrendikleri şeyler hakkında hiç düşünmüyorlardı. Kendini işine vermiş olan Mahjoub hep altdudağını ısırıyordu. Genç hurma sürgününü ana gövdeden ayırırken küfretti, köklere dokunmadı. Gövdede açılan yarayı toprakla doldurdu, sürgünü budadı, kabuğunu sıyırıp kuruması için güneşe bıraktı. Benimle konuşmaya hazır mıydı acaba? Yanıma gelip gölgeye oturdu, bacaklarını uzattı. Bir süre sustuktan sonra: «Allah günahlarımı bağışlasın!» dedi. Elini uzattı, bir sigara verdim. Sadece benimle birlikte sigara içiyordu. Sigarayı bitirmeden fırlatıp attı, bana:

— Hasta gibisin, dedi, bu yolculuk seni bitkin düşürdü. Gelmen pek gerekli değildi, zaten kimse beklemiyordu seni.

Kendi kendime mırıldandım:

— Onu öldürdü, sonra intihar etti. Vücudunda on bıçak yarası varmış... ne korkunç bir şey!

Şaşkınlıkla döndü bana:

— Kim anlattı bunları?

— ...Sol meme başını öylesine ısırmış ki... her yanını ısırmış, tırmalamış. Vahşet!

Mahjoub öfkeyle bağırdı:

— Hiç kuşkusuz Bint Mahjoub'un işi bu! Allah belasını versin, dilini tutamadı. Söylenilmemesi gereken şeyler bunlar.

— İster söylensin, ister söylenmesin, oldu. Hem de gözlerinizin önünde. Sözü en dinlenir sen bile bir şey yapamadın.

— Ne yapabilirdik? Peki sen niçin bir girişimde bulunmadın, neden evlenmedin onunla? O evlenmek istediğini söylemek cesaretini gösterdi, oysa sen... Kadınların erkeklere evlenme teklif ettiklerini de görecekmişiz meğer!

— Hangi cesaret? diye sordum.

Yanıtlamak istemedi, ama ben direttim, dişlerimi sıkarak:

— Ne istemek cesareti?

Yüzüme dik dik baktıktan sonra yanıtladı:

— Babası hakaret ve yemin billah edince, gelip beni buldu, kendisini Wad Rayyes'ten kurtarmam için yalvardı. Evlilik sözleşmesini imzalaman yetiyordu ona; senden hiçbir şey istemeyecekti. Çocuklarıyla yalnız kalmak istiyordu. Ondan, senin başını belaya sokınamasını rica ettim; boyun edip yazgısını kabul etmesini söyledim. Wad Rayyes'in sonsuza dek yaşamayacağını da söyledim. Ama o da onun kadar inatçı ve deliydi. Ne hata işledik? Ne yapabilirdik? Şimdi babası yatağına çivilenmiş gibi, ne dışarı çıkıyor, ne de kimseyi görmek istiyor. Mahşer çılgınlığı gibi bir şey!

Gözyaşlarımı tutmaya çalışarak, ona:

— Hasna mı deliydi? diye sordum. Memleketin en aklı başında kadınıydı. Deli olan sizlersiniz. Onun aklı başındaydı!

Mahjoub katıla katıla gülmeye başladı:

— Harika vallahi! Uyanın ey insanlar! Biraz sağduyu! Sonunda âşık oldun... ve deli! Okul yumuşatmış seni. Kadınlar gibi ağlıyorsun! Harika vallahi! Aşk, hastalık, gözyaşları. Gerçek şu ki beş para etmezdi Hasna. Gömülmeye bile layık değildi. Yol yordamı bir yana bırakıp onu nehire atmalıydık ya da kuşlara yem yapmalıydık...

O zaman ne oldu pek iyi anımsamıyorum. Ellerimle Mahjoub'un boğazını sıktığımı, gözlerinin yerinden fırladığını anımsıyorum... karnıma şiddetli bir darbe yedim... Mahjoub üzerime yatmış beni durdurmaya çalışıyordu... sonra onu devirip tekmelemeye başladım. Sesi hâlâ kulağımda: «İmdat! Deli! Sen delisin!» Sonra, bir kalabalık, kargaşalık, bağırışlar, boğazımı sıkıyorlar, güçlü bir el bileğime yapışıyor. Başıma sopayla vuruyorlar, kavgayı bırakıyorum.

IX

Aşk mı? Hayır, kin. Denge bozuldu. Onu eski durumuna kin dönemi getirecek. Rakibim içerde, ona meydan okumam gerek. Keşfettiğim gülünçlüğü değerlendirmemi arta kalan bir parça bilinç sağlıyor. Sahneden çıkmayı seçen Mustafa Said çıkarken ben sahneye giriyorum ve rolümde kararsızım. Güneş batıda hareketsiz duruyor, sonra koyu bir karanlık iniyor. Her şeyi kendisine açıklasaydım, Hasna böyle davranır mıydı acaba? Bilgisizlik, beceriksizlik ve kararsızlık yüzünden bir savaşı yitirdim. Demir kapının önünde nöbete girdim. Şimdi başka bir çıkış yolu, bir başka sığınak yok artık. İçeriyi aydınlatarak topukları üzerinde dönen evrenim ben, tek başıma. Köklerimden kopmuşum, bana ulaşabilecek yas ya da sevinç çığlıklarından yoksunum; düğünlere, Nil sularının yükselişine sağır, yaz rüzgârının şarkılarına, kış rüzgârının şarkılarına sağır. Bunları o mu yok etti, Mustafa Said mi?

Aşk mı? Hayır! Ama kin! Odanın anahtarı ce-

bimde; rakibim şeytansı bir sevinçle kendisine meydan okumamı bekliyor. Vasiyet uygulayıcısı, âşık ve rakibim ben.

Anahtarı kilide sokup çevirdim, kapı açıldı. Oda nemliydi, bildik bir koku egemendi: akamber ve sandal ağacı. Elimle yoklayarak duvar boyunca yürüdüm ve bir pencere buldum, açtım ve kapakları ittim: dışardan daha koyu bir karanlık dalgası bastırdı, odayı doldurdu. İkinci, üçüncü pencereleri açtım. Kibriti çaktım, odada bir ışık patladı. Karşımda bir yüz gördüm, sert ve sıkıntılı; onu tanıdım, ama kimliğini saptayamadım. Meydan okuyarak rakibim Mustafa Said'e doğru ilerledim. Gövde karanlıktan kurtuldu, ilerlediğim için, omuzları, gövdesi ve bacakları aynada göründü. Kibrit söndü, tekrar karanlığa girdim, bir şey duyar mıyım diye uzun süre karanlıkta oturdum. Hiçbir şey duymadım. İkinci kibriti yaktım, bir kadının acı gülüşünü gördüm; el eriminde eski bir lamba uyuyordu. Tuttum, salladım, içi gazyağı doluydu. Ey mucize! Lambayı yaktım, odanın çeperleri genişledi. Pencereleri kapattım. Kil, ağaç, amber, yanmış sandal... ve kitap kokusunu tutsak tutmak gerekiyordu. Tanrım! Dört duvar da boydan boya kitapla kaplıydı. Raflar! Kitaplar! Kitaplar! Raflar! Şaşkın! Bir insan burada mı sayfayı çevirmek ve yaşamını değiştirmek istemişti? Kitaplarını başına fırlatacağım. Hepsini yakacağım. Bir ceylanı kovalayan Pers atlısı motifli bir ipek halıyı yakıyorum. Lambayı havaya kaldırıyorum: yer İran halılarıyla döşeli. Karşıdaki duvarın orada... lamba elimde yaklaşıyorum... Ah! Bu ne uygunsuzluk! Ocak etekliği bakırdan, üst bölümü yeşil mermer. Sobanın önünde, Victoria tarzı, dallı ipekle döşeli iki kapitone koltuk, aralarında üzerine kitaplar, defterler yığılmış bir yuvarlak masa, cilalı.

Biraz önce bana acıyla gülümsemiş olan kadın, yaldızlı çerçeveli, yağlı boya bir tabloda, Mustafa Said imzalı. Pers atlısını ve ceylanını kemiren ateş yayılmak eğiliminde. On sekiz adımda —saydım— gidip söndürdüm.

Merak, öç alma tutkumu geciktiriyor! Önce gözleri açmalı; sonra ateş! Ya şu kitaplar? Lamba ışığında hepsini görüyorum, sıra sıra, düzenle yerleştirilmiş: iktisat, tarih, edebiyat, hayvanbilim, yerbilim, matematik, gökbilim kitapları. *Encyclopaedia Britannica,* Gibbons, Toynbee, Bernard Shaw'un yapıtları, Keynes, bir Marksist iktisat denemesi... Toplumbilim, budunbilim, ruhbilim. Thomas Mann, Thomas Moore, Virginia Wolf, Wittgenstein, Einstein, Brierly... Kimini bildiğim, kimini bilmediğim kitaplar. *Gulliver' in Yolculukları,* Kipling, Thomas Carlyle'un *Fransız Devrimi Tarihi*... Deri kaplı kitaplar, kimine el sürülmemiş, kimi kullanılmış kitaplar, mezar taşı büyüklüğünde koca koca ciltler, iskambil kâğıdı büyüklüğünde yaldızlı kitaplar. İmzalar, ithaflar. Kutularda, yerde, sandalyelerin üzerinde kitaplar. Bu şaka neydi peki? Ford Madox Ford, *Alice Harikalar Ülkesinde,* bir İngilizce Kuran, Eflatun, Mustafa Said'in *Sömürgeci Ekonomi*'si, Mustafa Said'in *Sömürgecilik ve Tekeller*'i, Mustafa Said'in *Haç ve Top Barutu,* Mustafa Said'in *Afrika'nın Yağmalanması, Prospero ve Caliban*'ı, *Totem ve Tabu*'su. Arapça tek kitap yok. Bir anıtkabir. Tutulacak yanı olmayan bir bahis. Bir güldürü. Bir opera. «Açıl susam açıl» ki hayran halkın üzerine taş yağsın.

Yavaş yavaş keşfettiğim büyük odanın ortasında tonozluydu tavan, tonozun dayandığı iki sütun sarıydı, kırmızı damarlıydı. Bu odayı birbirinden zengin döşenmiş iki bölüme ayırıyordu. Değerli ağaçtan

yapılmış iki bakışık masa, masaların üzerinde mumlarına el sürülmemiş iki gümüş şamdan. Beş deri koltuğun karşısında bir kanepe, kanepe koyu renkli kadife kaplı, üzerinde kuş tüyü yastıklar. Mumları yaktım. Oda aydınlanacak. Sanki her şey, gizemli bir şekilde, sobanın üzerinde duran yağlıboya tabloya dönmüş yönünü. Gizin bir parçasıydı bu. Salonun dibine yaklaşınca, rafların yere kadar inmediklerini, dolaplara gömüldüklerini gördüm. Fotoğraflara yaklaştım: Gülen, yazan, yüzen Mustafa Said, üniversiteli takkesiyle Mustafa Said, teknede, çoban kral kılığında, yanında bir kadın ve bir erkekle. Gelecek kuşaklar ve tarih için her durumdan yararlanmıştı Mustafa Said. Süslü bir yazıyla ithaf edilmiş bir kadın portresi gördüm, elime aldım. Sheila Greenwood'du, Hull taraflarının köylüsü. Gülümseyen güzel bir yüzü vardı, boynunda da bir fildişi kolye. Giysisi kolsuzdu, güzel göğüsleri belli oluyordu. Bir Soho lokantasında garsondu, Politeknik Okulu'nda okuyordu. İşçi sınıfının geleceğine inanıyordu, toplumsal sınıfların ve ırk ayrımının kalkacağına inancı vardı. «Annem bir siyahla çıktığımı öğrenirse deli olur, diyordu Mustafa Said'e. Babam da öldürür. Ama hepsi vız gelir bana!» Mustafa Said: «Yüzümü yalayarak bana 'Pembe dilin bana ekvatoru düşündürüyor, derinin kara rengi büyünün ve skandalın rengi,' diyor,» diyordu.

Sheila Greenwood neden intihar etti, Mustafa Said? Küle dönüştürmeden önce bu Firavun mahzeninin beni yanıtlaması gerek. Köy tarihinde duyulmadık bir cinayet işledikten sonra neden intihar etti Hasna?

Bir başka fotoğraf, o da ithaflı: «*Ölünceye kadar senin. Isabella*». Bu kadın yüzü bana özellikle canayakın göründü. Fotoğrafta, o zamanın modasına uy-

gun olarak kısa bir manto giyinmişti; Mustafa Said'in sözünü ettiği bronz ayla yoktu başında, yüzünden iyilik ve yaşama sevinci taşıyordu. Gülümsüyordu. Mustafa Said'le tanıştığı zaman ünlü bir operatör doktorla evliydi, iki kızı, bir oğlu vardı. Her pazar düzenli olarak kiliseye gidiyor, iyilik kurumlarının çalışmalarına katılıyordu. Ama, o zamana kadar kendisi için karanlık olan bir iç dünyanın keşfi olarak kabul etti onu. Kendisini öldürmeden önce, veda için birkaç satır karalamıştı: «*Tanrı bağışlasın beni ve sana bana verdiğin mutluluğa eş bir mutluluk versin.*» Mustafa Said, bana bu son serüveni anlatırken ne acı, ne de keder duyuyordu. Peki sesindeki sevinç de ne oluyordu? «Soylu davranışlı, ince çizgili ve büyük bir saygınlığı olan kocası savunma tanığıydı. Tanık yerinin parmaklıklarına ilerlemiş ve: 'Dürüstlük karım Isabella'nın kansere yakalandığını bildiğini söylememi gerektiriyor. Evliliğimiz boyunca bir sadakat örneğiydi. Ölümünden önce, sanığa olan önüne geçilmez tutkusunu dile getirerek her şeyi itiraf etti bana. Bütün bu olup bitenlerden sonra ne karıma, ne de sanığa karşı bir kırgınlık ve hınç duymuyorum. Onu yitirdiğim için çok büyük bir acı çekiyorum, o kadar,' demişti.» Ama Mustafa Said bir başka kadını daha kurban etti: Hasna Bint Mahmud'u, ömrüm boyunca sevdiğim tek kadını. İkisine karşı da kin duyuyorum! Bu dünyada adalet diye bir şey yok. Ann Hammond'ın da fotoğrafı vardı, abaya ve agal giyinmişti. Sevimli gamzeler, dolgun ve aralık dudaklar, merak dolu gözler. Fotoğrafın altına süslü Arap harfleriyle, «*Kölen, Ann*» diye yazmıştı. «Hampstead'de güzel bir ırmağa bakan bir dairesi vardı,» demişti Mustafa Said. «Oxford'dan beni görmeye önceleri sadece hafta sonlarında geliyordu, sonra hafta içinde

de gelmeye başladı ve sonunda aylar boyu üniversiteye uğramaz oldu. Üniversiteden kaydı silindi. Yüzünü koltukaltıma gömüp: 'Terini seviyorum, kokun benim: Afrika ormanlarının çürüyen yaprak kokusu, hindkirazı, kavunağacı, baharat kokusu.' Oxford'da Abou Nowas üzerine verdiğim bir konferansta tanımıştım onu. O akşam, Ömer Hayyam'a yakıştırılan abartılmış üne saldırmış ve Abou Nowas'ın şiirlerini abartmalı, tumturaklı bir biçimde, güya Abbasi döneminde okunduğu gibi okumuştum. Abou Nowas'ın, şarabı tinsel isteklerinin simgesi, tanrısal öze erişme tutkusunun imi yapan gerçek bir gizemci olduğunu eklemiştim. Görkemli bir yalandı bu, ama aynı zamanda doğru bir varsayımdı, bir yapıntıydı. Sözsel esrimem dinleyicilere de geçiyordu, konferans bitince üzerime atıldılar: Doğu ülkelerinde görevde bulunmuş memurlar, kocaları Mısır, Irak ya da Sudan'da ölmüş olan yaşlı kadınlar, Kitchener ve Allenby askerleri, doğubilimciler, Sömürgeler Bakanlığı'nın yüksek memurları. Kalabalığı yararak boynuma atıldı, Arapça: 'Güzelsiniz! Sizi sözle anlatılmayacak kadar seviyorum,' dedi. Yanıtımın kesinliği ürküttü beni: 'Nihayet seni buldum Suzanne.' Onun yanıtı da yamandı: 'Halife al-Ma'moun zamanında, Bağdat'ta, Karkh'daki evimizi unutabilir miyim? Tarihte izini yitirmiştim, ama tekrar buluşacağımıza kesinlikle inanıyordum! İşte seni buldum sevgilim sonunda. Yüzün ayrıldığımız günkü gibi tıpkı. Anımsıyorum.' Sahnedeydik, zeki figüranların ortasında başrolleri oynuyorduk. Bir süre sonra, yalnız kaldık sekinin ortasında, üzerimizde projektör ışığı. Bütün bir yaşamdan daha değerli, esritici bir an yaşıyorduk: Tarih yüzüğünü parmaklarımıza geçiriyordu. İşte bu ikinci yaşamda, beni arabasıyla Londra'ya götürdü. Araba-

yı çılgın gibi hızlı sürüyor, zaman zaman direksiyonu bırakıp beni öpüyordu: 'Seni bulduğum için nasıl mutluyum bir bilsen. Artık ölüm vız gelir bana!' Yolda meyhanelerde durduk, içki içerek Abou Nowas'ın şiirlerini okudum:

Toprağın güller açtığını görerek mutlu ol sevgilim
ve sana sunulan yeşil şarab eşsiz bir bakire gibi.
Kim bağışlar seni bu sakızlı şarabı içmezsen.
Çabuk ol, çünkü pek hoştur geceleyin Karkh bahçeleri.

Okumamı sürdürdüm:

Abou'l Haija saldı süvarilerini savaşa.
Ölümün sancağı savaş açtı yaşlı adama.
Ve esince şiddetin kasırgası, yay oldu
Çıplak ellerimiz, ve leylak tarlaları okumuz,
Savaşımız yoğunlaştı güven dolu dostlukla,
Zevkten ölmek kutsallaştı büyülenmiş gençlere,
Savaş davulunu yankılayan lüt seslerinde.

Bizi tutsak şarapla sulayan ellerin
Kapışılamıyor, ey saki
Keyif için öldüren savaş.
Seni kahrolası keyfince diriltiyor.

«Londra'da onu, yanılsamayı yalanlayıp odama götürdüm. Onu bir başka ve yalancı bir dekora soktum, ama ürkütücü ve ölümcüldü. Önümde diz çöküp: 'Boyun eğiyorum Mustafa! Sahibim ve efendim. Suzanne'ı kölen yap istersen!' dedi. Banyoyu doldurdu, suya gül suyu döktü ve beni sofuca yıkadı. Gün-

lük ve sandal ağacı yaktı. Abaya giyindi, kendinden geçmiş olarak yanıma uzandı. Ona yanıma yaklaşmasını buyurdum, geldi. Ona sahip oldum, yumuşak başlı, gönül rızasıyla kendini verdi bana, bizi birleştiren bağ bin yıl önce dokunmuştu. Onu Hampstead'deki dairesinde gazla intihar etmiş buldular. *'Allah belanı versin Said Bey!'* diye yazmıştı bıraktığı kâğıda.»

Ann Hammond'ın fotoğrafını yerine koydum, yeniyetme Mustafa Said'i Mr. ve Mrs. Robinson'ın yanında gösteren fotoğrafın soluna. Fotoğrafın üzerindeki yazı okunuyordu: «*Sevgili Moozie'mize. Kahire, 17.4.1913*». Yüzündeki karamsar ve içine kapanık yeniyetme havası Mr. ve Mrs. Robinson'ın mutlu gülümsemeleriyle çelişiyordu. Henüz otuzuna basmamış genç insan görünüşleri vardı. Mrs. Robinson'ın sevgisi hiçbir zaman bitmedi. Duruşmada hazır bulunmuştu. Bu sevginin en son kanıtı yanımdaydı, onun ölümünü kendisine haber vermem üzerine bana yazdığı mektup.

Sevgili Moozie'mle ilgili olarak bana gönderdiğiniz haberler için size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Kocamın ve benim ondan daha değerli bir kimsemiz yoktur. Zavallı Moozie, ne çok acı çekti! O üzücü olaydan ve Londra'dan ayrılmasından sonra, izini bulmak için gösterdiğim bütün çabalara karşın, bir daha haber alamadım ondan. Bununla birlikte, yaşamının son yıllarını sizin aranızda mutlu olarak geçirdiğini, iyi yürekli bir kadınla evlendiğini, iki oğlu olduğunu öğrendiğim için teselli buluyorum. Yürek dolusu sevgilerimi lütfen Bayan Said'e iletiniz. Beni kendi annesi sayabilir. Moozie'nin ailesi buraya, İngiltere'ye gelip yaz tatillerini benimle geçirir-

lerse çok mutlu olurum. Wight Adası'nda tek başına yaşıyorum. Kocamın mezarını ziyaret etmek için geçen ocak ayında Kahire'ye gittim. Şu anda yaşamımız üzerine bir kitap yazıyorum: Kocam Rickie, Moozie ve ben. Rickie ve Moozie, ikisi de kendi bakımlarından, olağanüstü varlıklardı. Rickie'nin büyüklüğü insanları mutlu etmek yeteneğinden kaynaklanıyordu. Moozie'ye gelince, değişken ve fırtınalı olmasına karşın, zekâsı deha düzeyindeydi. Kocamın, araştırmaları, bulduğu ve önemli açıklamalarla birlikte yayımladığı yazmalarla Arap kültürüne yaptığı büyük hizmetleri anlatacağım. Moozie'ye gelince, eski sömürge yönetimimiz zamanında, yurttaşlarının içinde yaşadığı yoksulluğa İngiliz halkının dikkatini çekerek oynadığı önemli rolü belirteceğim. Duruşmanın ayrıntılarına kadar yayılıp adını lekeleyen çamurdan Moozie'yi kurtarmaya çalışacağım. Gelirlerini yönetmekle beni görevlendirdiğini belki size söylemiştir Moozie. Yazar ve çevirmen haklarından epeyce para birikti. Bana göstereceğiniz bir bankaya bu parayı aktarmaya hazırım. Bu fırsattan yararlanarak, sevgili Moozie'min ailesine gösterdiğiniz yakınlıktan dolayı size teşekkür etmek isterim. Onlar hakkında haber vermek üzere bana düzenli olarak mektup yazmanızı rica edeceğim. Gelecek mektubunuzda bana ailenin fotoğraflarını göndermek lütfunda bulunur musunuz?

İçtenlikle sizin,

Elisabeth.

Mektubu cebime koyup İngiliz sobasının karşısındaki koltuğa oturdum. Masanın üzerinde 26.9.1927 tarihli bir *Times*. Eskimiş olmanın verdiği ilginç çekiciliğe kapılıp şöyle bir göz atayım dedim; ama hemen bıktım. Ortalıkta görünen tek gazeteydi bu. An-

lamlı bir şey bulamadım. Bir defter açtım ve ilk sayfasını okudum: *Yaşamımın Öyküsü - Mustafa Said.* Bir sonraki sayfada, ithaf olarak şunlar yazılıydı: *İçten bakışlı, yalın sözlü olanlara, olayları siyah ya da beyaz görenler için.* Defterin öteki sayfalarını karıştırdım, yazılı başka bir şey bulamadım. Bir karton kutu açtım, içinde desenler, taslaklar vardı. Hepsi de çok iyi çizilmişti. İngiliz kırlarından görünümler, köyümüz kurşun madeninden taslaklar. Portreler: Bakri'nin, Mahjoub'un, dedemin, Hasna'nın, Abd al-Karim amcamın, Wad Rayyes'in. Bütün çizgiler, gözlemler şaşırtıcı doğruluktaydı; bilinç ve sevecenlikle yansıtılmışlardı. Wad Rayyes'in yüzü ötekilere oranla daha çoktu. Wad Rayyes'e olan ayrıcalıklı ilginin nedeni ne ola? Bir başka kâğıt tomarına göz atıyorum: çeşitli notlar. Bir kâğıt üzerinde şunlar okunuyor: *İnsanları eğitiyoruz, zekâlarını açıyoruz; özgürlükleri için karar verecek olanlar kendileridir.* Bir başkasında: *Geleceğin anahtarı halkın elindedir.* Ya da: *Dışavurumunda dile gelmeyen kin değil, bir sevgiydi. İnce haziran yağmuru. Beni bağışlayınız bayan. Tatsız tuzsuz tren yolculukları. Nasılsınız? Sabah? Hep kentten geliyoruz. Küçük ilanlarla. Bu bölümü nasıl izlemeli? Küçük kız için iki kırmızı gül. Tarlaların ortasında saman yığınları.* Gerçek ya da imgesel olaylar mı? Bir başka kâğıdın üzerinde bir hukukî tirad göze çarpıyordu: *Hiç kuşkusuz gerçek ama koşulları rastlantıya bağlı olgulardan hareket ederek belli bir sorumluluk çıkartan tasıma dayalı bir suçlama olayına karşı çıkmam gerek. Sanık karısını öldürmüş olduğunu kabul ediyor, ama bundan dolayı, Britanya Adaları'nda meydana gelen kadın intiharlarının tümünden sorumlu olması gerekmez.*

Kendi eliyle yazılmış bir şir buldum. Henüz bir

karalamaydı, ama berbat bir şiirdi! Okudum. Mustafa Said'in şiirden çok resme yeteneği varmış. Kâğıtları karıştırmayı sürdürüyorum: sayılar, raporlar. *Üç varil yağ almak gerek. Pompanın üzerine kurulacağı toprağın sağlamlaştırılması üzerine komitede tartışma. Fazla çimentonun hemen satılması zorunluluğu.* Sonra şu satırlara rastladım: *Yükselen burçlarımızın karşılaşması kaçınılmazdı. Zamanın dışında gerçek bir an yaşadım, bu bana Ölü Tanrıça'nın abanoz heykelini yakalamamı sağladı, yüzünün gözlerini örten cehennem maskesini. Gecenin zevki öteki tatları bastırdı.*

Okuma yordu beni. Hiç kuşkusuz başka kâğıtlar da vardı, Mustafa Said'in bir hoşa giden imgesini yeniden kurmam için bir bilmecenin bir araya getirmem gereken parçaları. Hiçbir şeyi ihmal etmediğinden eminim şimdi: bu görev için beni seçmişti. Yaşamına karşı bende yoğun bir merak uyandırması bir rastlantı değildi; eksik bir itirafın etkisini hesaplamıştı. Bu usta oyuncu, kırmızı mühürlü bir gizli mektup bırakmış, oğullarının vesayetini, tutkularının ve dehasının cilâlı müzesinin anahtarını bana emanet ederek ortadan kaybolmuştu. Kendini beğenmişliği, benmerkezciliği şimdi sınırsız görünüyordu bana. Tarihe geçmek istiyordu. Ama bu oyunun sonuna kadar gidecek zamanım yok. Şafak sökmeden her şeyin yanması gerek. Ayağa kalktım, bir şamdan alıp Jean Morris'in portresine tuttum. Oradaydı, onun kendisini gördüğü gibi. Hayran bir şaşkınlıkla bu uzun yüze baktım. Olağanüstü güzel gözleri, burnu, geniş ağzı Jean Morris'e kaygılandırıcı, şaşırtıcı bir hava veriyordu. Özellikle bakışları: gülümseyen, ama meydan okuma dolu. Yüzü tümüyle kösnüldü. Bana yaşamını anlattığı o unutulmaz gecede, sıra Jean Mor-

ris'e gelince değişmişti Mustafa Said'in sesi, yaralıydı bu ses, kederliydi, acıyla kemirilmiş gibiydi. Onu yitirmiş olduğu için mi?

«Gittiğim bütün gece eğlencelerinde o da vardı. Beni aşağılamak için geliyor gibiydi. Ne zaman dans etmek istesem geri çeviriyordu. Tokatlayacak olsam, bir tekme ya da kaplan dişleriyle yanıtını alıyordum hemen. Çalışmıyordu, neyle geçirdiğini hiçbir zaman öğrenemedim. Ana babası Leeds'liydi: onları biz evlendikten sonra da görmedim. Beş erkek kardeşi olduğunu söylüyordu. Durmadan yalan söylüyordu, en önemsiz şeyler için bile. Başına durmadan garip, inanılmaz olaylar geliyordu. Yetim bile olabilirdi. Son derece zekiydi, dayanılmaz bir çekiciliği vardı, nereye gitse çevresi hayranlarla sarılıyordu. Gerçekte, bana karşı gösterdiği açık tiksintiye karşın, benimle ilgilendiğini hissediyordum. Durmadan beni gözetliyor, davranışlarımı, hareketlerimi inceliyor ve bir genç kıza kur yapacak olsam kalabalığı yarıp yanımıza geliyor ve genç kızı sarakaya alıyordu. Sözleriyle, eylemleriyle tam bir edepsizdi, tanıdığı tek bir kural yoktu: çalıyor, yalan söylüyor ve aldatıyordu. Ama ben her şeye karşın seviyordum onu. Sonunda iki hafta ondan uzak durmaya karar verdim. Bir cumartesi, sabaha karşı, beni Ann Hammond'la yatakta bastırdı. Ağza alınmaz küfürler yağdırdı ona. Bağırdım, vurdum, ama boşuna, ayak diredi. Zavallı Ann Hammond ağlayarak çıkıp gitti. Jean kaldı, gözlerindeki meydan okuma ve gizli çağrıyla tam bir şeytandı. Çırılçıplak soyundu, tıpkı bir buz heykel gibi. Elim ayağım titreyerek ona doğru ilerledim. Beni durdurdu, şöminenin yanında duran çok pahalı bir vazoyu parmağıyla gösterdi. 'Onu bana verirsen senin olurum,' dedi. O anda hayatımı isteseydi düşün-

meden verirdim. Başımla onadım. Vazoyu alıp yere çaldı, parçaladı. Ayaklarının altında un ufak etti. Parmağıyla, masamın üzerinde duran benzersiz bir Arapça elyazmasını gösterdi: 'Bunu da bana veriyorsun.' Boğazım sıkılıyordu. Yanıyordu, bir şeyler içmem gerekti. Başımı salladım. Değerli elyazmasını aldı, parçaladı, parçalarını çiğneyip tükürdü. Sanki yüreğimi çiğniyordu, ama her şey vız geliyordu. Bir ipek Isfahan namazlığını gösterdi; Kahire'den ayrılırken Mrs. Robinson armağan etmişti onu bana. Gözbebeğim gibi bir şeydi benim için: 'Bunu da ver, sonra al beni.' Bir an duraksadım, ona baktım. Kırmızı tutku dudaklı, yasak kardan bir meyve gibiydi. Başımı eğdim. Eğilip seccadeyi aldı ve ateşe attı. Sobanın alevi canlandı ve yüzünü yaladı. Ona doğru ilerledim, kollarımı çıplak beline sardım ve onu öpmek istedim. Birden, diziyle bacak arama vurdu, ama nasıl! Kendime geldiğim zaman gitmişti.

«Üç yıl sonra, Fulham'da evlendik. Tören sırasında kimse yoktu. Onun tanığı olan bir kız arkadaşı, benim tanığım olan bir arkadaşımdan başka. Evlenme memurunun karşısında, 'Ben, Jean Winnifred Morris, Mustafa Osman Said'i iyi ve kötü günlerde yasal kocam olarak kabul ediyorum' der demez hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Şaşkına döndüm. Tören durdu, evlendirme memuru büyük bir incelikle, 'Duygularınıza saygı duyuyorum, az sonra her şey bitecek,' dedi. Kayıt ve imza sırasında için için ağladı ve her şey bitince tekrar hıçkırmaya başladı. Memur beni kutladı ve beni bir köşeye çekip, 'Eşiniz mutluluktan ağlıyor! Sizi büyük bir aşkla sevdiği belli oluyor. Ona iyi davranın,' dedi. Dışarı çıkınca katıla katıla gülmeye başladı: 'Ne şenlik!' diye bağırdı. İkimiz, baş başa, bütün gün içki içtik. Eve dön-

dük, yatağa girdik, sarılmak istedim, 'Şimdi olmaz, yorgunum,' diyerek sırtını döndü. Her gece bu oyun tekrarlandı. Artık dayanamıyordum. Bir akşam elimde bir hançerle doğruldum: 'Seni öldüreceğim!' Sıkıntı içinde, böyle bir şey bekliyormuş gibi hançere baktı, sonra bağırdı: 'İşte karşındayım. Öldürebilirsin beni.' Uzun uzun yüzüne baktım, sonra yatağın kıyısına oturup başımı eğdim. Elini yanağıma koydu, beni okşadı ve tatlı bir sesle: 'Yakışıklım, katil soyundan değilsin sen,' dedi. Kendimi aşağılanmış, yapayalnız ve yitmiş hissettim. Birden gözümün önüne annemin yüzü geldi, sesini duydum: 'Senin yaşamın. İstediğini yapmakta özgürsün.' Ölüm haberi bana dokuz ay önce gelmişti. Bir kadının kollarında ölü gibiydim. Hangi kadının, anımsamıyorum şimdi. Hiç acı duymamıştım, sanki bir yabancının ölümüydü. Ama şimdi uzun uzun ağladım. Jean'ın bana sarıldığını, kulağıma bir şeyler fısıldadığını duyumsadım, ama ürktü ve tiksintiyle titretti sesi beni. Sertçe ittim onu ve bağırdım: 'Nefret ediyorum senden. Seni bir gün öldüreceğime yemin ederim.' Bütün acıma karşın, yüzündeki ifadeden duygulandım. Parlayan gözleriyle tuhaf tuhaf yüzüme bakıyordu; istekten mi, korkudan mı? Ve yapmacık bir neşeyle, sır verirmiş gibi yanıtladı beni: 'Ben de senden nefret ediyorum. Ölürcesine nefret ediyorum senden.' Altüst olmuştum ve hoşlanmıştım bundan. Bu geceden tam on bir gün sonra, günbatımından az önce Richmond Parktaydık. Bahçe henüz boşalmamıştı, sesler geliyordu, ters ışıkta insanlar görünüyordu. Susuyorduk, sevgi sözcüğünden fersah fersah uzaktaydık. Durup dururken, kollarını boynuma doladı, uzun uzun öptü beni. Diri göğüslerini duyumsadım; beline sarılıp sıktım onu. İç çekişleri öylesine yürek paralayıcıydı ki her şey yit-

ti, büyük acım unutuldu. Benim yıkımımdı o, ama onsuz yeryüzü umurumda bile değildi. Ona çimenin üzerinde çırılçıplak sahip oldum. Duyulabileceğimiz, görülebileceğimiz olasılığını unutturmuştu coşku. Bununla birlikte esritici anlar pek enderdi. Hep yenik çıktığım acımasız bir savaştı yaşamımız. En gözde silahı, kitaplarımı, ders notlarımı, haftalarca üzerinde çalıştığım metinleri yırtmaktı. Öfkeden çılgına dönüyor, boğazına sarılıp sıkıyordum. O zaman, birden dinginleşiyor, anlamını kavrayamadığım bir bakışla bakıyordu bana. Bu tüketici oyun dışarda da tekrarlanıyordu. Bir kahvede oturduğumuz sırada, 'Şu orospu çocuğu bana göz kırpıyor,' diye bağırıyordu. Ben adamın üzerine atılırken arkamdan Jean'in kahkahalarını duyuyordum. Şiddet gösterilerini seviyordu. O zaman bütün öfkemle ona dönüyordum, ama tokatlanmak için. Onu eve götürmek için dünyanın bütün belalarına katlanıyordum. Birlikte çıktığımız zaman, oyunlarından biri de önüne ilk çıkana cilve yapmaktı: bir lokanta garsonu, otobüs şoförü ya da yoldan geçen biri. Böyle şeyler yaptığı zaman, sık sık karşılık vermek zorunda kalıyordum. Sonunda sokak ortasında dövüşmeye başlıyorduk. Hiçbir yerde tutunacak bir dal bile yoktu; drama hiçbir şey engel olamazdı. Kendi yatağımda aldatıyordu beni. Evde kimi zaman benim olmayan bir erkek mendili, bir dolmakalem, bir sigara paketi buluyordum. Onu öldürmekle tehdit ediyordum, ama o bunu umursamıyor ve küstahça meydan okuyordu. Bir şubat akşamı, termometre sıfırın altında onu gösteriyordu. Geceyle gündüz birbirine karışmıştı. Kent, korkunçtu. Yirmi iki gündür ortalıkta görünmemişti güneş. Londra kenti buzla kaplanmıştı. Su boruları donuyor, insan soluğu daha dudakta yoğunlaşıyor, ağaçlar karın altında bü-

külüyordu. Bununla birlikte başım cayır cayır yanıyordu; kaçınılmaz olan böylesine akşamlarda gelir. Yazgı gecesiydi. Paltom kolumda, istasyondan itibaren yürümüştüm, vücudum ter içindeydi. Donmuş kar ayaklarımın altında çıtırdıyordu. Çıplaktı, yatağa uzanmış, bacakları açıktı, yüzü kederle gülümsüyordu, çılgınca sunmuştu kendini. Zamana egemendim, tanımadığım ilgisiz bir sesle sordum: 'Seninle biri mi vardı?' 'Kimse,' dedi buz gibi soğuk bir sesle, 'bu gece sadece senin. Seni bekliyordum.' Sonunda, ilk kez, gerçeği söylediğini anladım. Hançeri kınından çıkarıp yatağın kıyısına oturdum ve ona bakmaya başladım. Bakışlarımız iki somut varlık gibi karşılaştı, uğursuz birleşmeye girecek olan tanrısal vücutlarını taşıyorlardı sanki. Bakışlarımla öylesine sardım ki onu, başını çevirdi, gür saçlarını kurtarmak istedi. Kalçalarını kımıldattı, hafifçe yükseldi, sonra kollarını şehvetle geriye atarak kendini bıraktı. Memelerine, karnına bakarken, gözlerini bana dikti, bakışı başımın yörüngesini izledi. Büyülenmiş, iradesizleşmiş gibiydi; yüzünde belli belirsiz bir acı vardı. Gözlerim aşağı bölgelere, ıslak bacak aralarına, iyilik ve kötülüğün kaynağı o gizemli yere gelince yüzü kızardı. Gücü tükenmiş gibi gözkapaklarını indirdi. Hançeri kaldırdım, gözbebekleri ferahladı, gözleri bir an parıldadı. Bir şaşkınlık ve şehvet karışımıyla hançere dikti gözlerini. Birden tutup ağzını öptü bıçağın. Sonra tekrar yatağa attı kendini, gerinerek bacaklarını açıp mırıldandı: 'Yalvarırım, yakışıklım! Gel, hazırım ben.' Sustuğum, kımıldamadığım için acıyla inledi. Bekliyordu, sonra ağlamaya başladı; belli belirsiz duyuyordum sesini: 'Yalvarırım, sevgilim.' Ona sahip oldum. Bıçağın ucunu iki memesinin arasına yerleştirdim. Bacaklarını sırtıma doladı. Ağır ağır bas-

tırıyordum hançeri. Gözlerini açtı, gizemli. Bütün yaratıkların en güzeliydi! İnledi: 'Senden umudumu kesiyordum sevgilim.' Ona sarılınca bıçak gömüldü, kanın sıcaklığını duydum. 'Benimle gel, gel benimle! Beni yalnız bırakma...' diye yalvardı. Ve sonunda, 'Seni seviyorum,' dedi. İnandım ona, ben de kendisini sevdiğimi söyledim ve içtendim bunu söylerken. Son soluğuyla bana, 'Seni seviyorum,' diye mırıldanırken korkunç yalımların içine dalmıştık. Evren ve zaman durdu o zaman.»

X

Nehrin sularına çırılçıplak girdim, doğduğum günkü gibi. Suya girmemle tutulduğum titreme, bilinç duyumuna dönüştü hemen. Dolu dolu akıyordu nehir, ne taşkın zamanlarında olduğu gibi yüksek, ne de hasat sonunda olduğu gibi sığ. Mumları söndürmüş, oda ve avlu kapısını kapatmıştım. Ne gereği vardı yeni bir yangının? Öyküsünü bitirmeyerek tek başına bırakmıştım onu. Bir an Hasna'nın mezarına gidip saygı sunmayı, sonra anahtarı kimsenin bulamayacağı bir yere atmayı düşündüm. Vazgeçtim. Anlamsız şeylerdi bunlar. Ama bir şey yapmam gerekiyordu? Şafak sökerken ayaklarım beni kıyıya sürükledi. Yüzmek öfkemi yatıştıracak... Yarı karanlıkta, iki kıyı da belli belirsiz görünüyor. Ölümsüz mırıltısıyla ağır ağır akıyordu nehir. Kıyıdaki su pompalarının tıkırtısından başka ses duyulmuyor. Kuzey kıyıya doğru yüzmeye başladım. Vücudumun hareketleri suyun akıntısıyla tam bir uyum sağlayıncaya kadar yüzdüm, yüzdüm. Bu uyumda yeni bir yaşama benzer şeyler buluyordum ve düşünmeyi bıraktım.

Çevremde her şey dingindi, suya çarpan kollarımın çıkardığı sesle uyumlu sessizlik, nehrin mırıltısı, pompaların tıkırtısı.

Kıyının inip çıktığını görüyordum, sesler gelip gidiyordu, bir süre sonra nehrin şıpırtısından başka bir şey duymaz oldum, yankılarla çınlayan uçsuz bucaksız bir geçitteydim sanki. Kıyı inip çıkıyor, sesler gidip geliyordu. Uyanık mıydım? Yaşıyor muydum, yoksa ölü müydüm? Bütün gücümle incecik, kırılgan bir ipe asılmıştım: karşı kıyıya ulaşmak. Ama her an kopabilirdi ip. Irmak beni sürüklerken burgaca kapılacağım anın geldiğini gördüm. Uçsuz bucaksız geçitte yankılar yoğunlaşıyordu. Beklenmedik bir güçle hareketlenip tekrar yüzmeyi başardım. Suyun şıpırtılarını, motorların tıkırtısını tekrar duydum. İki kıyının tam ortasındaydım. Gücüm tükenmişti, ne ilerleyebiliyor, ne de geri dönebiliyordum, elimden geldiğince sırtüstü yattım. Aşağı doğru çekildiğimin bilincindeydim, suyun beni akıntı yönünde sürüklediğini, dengemi yitirmeye başladığımı duyumsuyordum. Yaşamla ölüm arasında bir yerde asılı durumda, çok yukarlarda, kuzeye uçan bir keklik sürüsü gördüm. Kışta mıydık, yoksa yazda mı? Bir gezinti miydi bu, yoksa mevsim göçü müydü? Nehrin yıkıcı güçlerine teslim olduğumu hissettim. Yoğun bir ışık gözlerimi körleştirirken, ölçülmez bir an, nehrin mırıltısı gürültüye dönüştü. Sonra, belirsiz bir gecede dinginlik geri döndü. Sonra tekrar gökyüzünün yaklaşıp uzaklaştığını, kıyının inip çıktığını gördüm. Canım birden sigara içmek istedi. Gökyüzü, kıyıda, kımıldamaz oldu. Tekrar bilinç, nehirle olan bağım diriksel olmaktan çıktı. O anda ölümüm, doğumum gibi, bağışlanmaz olurdu. Bütün yaşamım boyunca, hiç-

bir zaman karar vermemiş, bir seçim yapmamıştım. Ama, şimdi, yaşamı seçiyorum! Birkaç ender insan için yaşamak istiyorum: görevlerim var. Unutacağım. Cesaret ve hileyle kendimi yeniden kuracağım.

Kollarımı, bacaklarımı kımıldattım ve yüzmeyi başardım, bütün gücümü toparlayıp bağırdım: «İmdat! İmdat!» Tıpkı bir dram oyuncusu gibi.

TAYEB SALAH

GÖÇ MEVSİMİ

roman

Avrupa'dan gelen çağcıllıkla Afrika gerçeği arasında bölünen bir insanın romanı. Özetlenmesi çok zor, nerdeyse olanaksız. Kitabın orta direği Mustafa Said'in, Londra'ya gönderilen bu olağanüstü öğrencinin orada aydın çevrenin gözbebeği olduğunu, kadınları baştan çıkardığını mı söyleyeceğiz? "Kara derili İngiliz" diyorlar ona. Sudan'a dönüyor, ikinci bir yaşam, bir köylü yaşamı deniyor. Doğu ile Batı, Kuzey ile Güney arasında parçalanmış bir kimlik! Doğu'nun düşleri, İslam töresi ve ahlakı. Sömürge yaşamından sonra aranan yeni bir kimlik. Mevsimlere göre yurt değiştiren göçmen kuşlar gibi sürekli bir göç mü yaşayacak Afrikalı? Aranan kimlik Akdeniz'in ötesinde mi, yoksa Nil taşkınlarının bastığı topraklarda mı?

Sanki biraz da bizim öykümüz!

Büyük doğubilimci Jacques Berque romana yazdığı önsözde, bıçağın ağzındaki bu durumu kavramamıza katkıda bulunuyor.

Sudanlı yazar Tayeb Salah 1929 yılında doğdu. Önce ülkesinde öğretmenlik yaptı. Şimdi Londra'da BBC'nin Arapça bölümünü yönetiyor. Romanlarının ve iki kitapta toplanan öykülerinin tümü İngilizceye çevrildi.

ADAM

adam 98